

მურმან ზაქარაია

„პატარა ადამიანთა“
ძლიერი გზეობა

მუშრმან ზაქარაია

**„კატარა აღამიანთა“
ქლიერი გზნება**

**გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2022**

ამ ესეისტურ შრომაში შევეცადეთ იმ შიდა არსის მოძიებას, რომელიც დავით კლდიაშვილის შემოქმედების ქვეტექსტებში ასე უხვადაა „ჩატენილი“ ე. ი. „ქვეფერულად“ მიდევნებული აზრების ნვდენას ამ „ერთიანი წიგნისას“... „დგენას“ იმისას, რისი არსებობისაც ნაკლებად სჯეროდათ და წარმოედგინათ მკითხველთა ფართო წრეს.

ავტორი

რედაქტორი: **ჯემალ შონია**

კომპიუტერული უზრუნველყოფა: **თეა შონია**

© მ. ზაქარაია, 2022

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიბაოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ISBN 978-9941-33-214-2

წინასიტყვაობა

მხატვრული შემოქმედების „ჩხრეკა“, როგორც უცხო გავლენით ჩვეულებრივ ვუნოდებთ, კრიტიკა, იმპულსს იძლევა იმისას, რომ ორიენტირება მოვახდინოთ მწერლის შემოქმედების საზრისმომცველობით ასპექტებზე იმ ადგილიდან და დროიდან, რომელშიც ვიმყოფებით, შევძლოთ იმის აღქმა, თუ რამდენად შეძლო ავტორმა პასუხი გაეცა „ადამიანის ყველაზე მწვავე საკითხზე, მის ყოფიერების საკითხზე“ (რ. ბულტმანი).

ვინაიდან ღირებულებითი შეფასებით და მიზანდასახულობით პრობლემათა რკვევა ადამიანთა ცხოვრების წესის განუყოფელი ნაწილია, უფრო მისი თვისებაა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, რამდენად სწორად აღიქვამდნენ თაობები ავტორისეულ ჩანაფიქრსა და მიზანდასახულობას. სწორედ ამ ღირებულებით პრობლემებზე გვიხდება მსჯელობა ამ მოკლე ნაშრომში, რომლის დანერასაც, სრულიად შემთხვევით ბიძგი მისცა ერთმა ტელელექციამ (რამდენადაც მივხვდი, შემოკლებულმა, განმეორებითმა ჩვენებამ), რომელიც გადიოდა, მართალია, რამდენადმე „სექტანტური“, მაგრამ მაინც ბევრი რამით პროგრესული არხით – „არტარეა“. მოცემულ შემთხვევაში ის ფონად იქნა გამოყენებული.

* * *

დავით კლდიაშვილის სიცოცხლეშივე კლასიკად ქცეულ შემოქმედებაზე მსჯელობისას ჩვენ შევეცადეთ, მის მიმართ ჩამოყალიბებული საზოგადოებრივი აზრის ლოგიკიდან გამომდინარე, იმ შტრიხ-კოდების მოძიებასა და გახსნას, რომლებიც, ნებსით თუ უნებლიეთ, განზე რჩებოდა ფართო მკითხველ საზოგადოებას თუ კრიტიკას.

ამ ღრმად ჰუმანურ შემოქმედებაში, წმინდად სოციალურ თუ ეთნოგრაფიულ მოტივებს მიღმა, ძალზე ხშირად შეუმჩნეველი ხდებოდა ის ეროვნულ-პატრიოტული განწყობანი, რომლის მატარებელნიც იყვნენ რუსული – ახალი წესრიგის შედე-

გად გალატაკებული ეს აზნაურები. უკვე ეს შეგრძნება გარეშე ძალის ზემოქმედებისა ქმნიდა იმ ფსიქოზნეობრივ გარემოს, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავდა ეროვნულ-პატრიოტული მუხტი და აღავსებდა მათ აზნაურულ-მამულიშვილურ ღირსებას, რაც, იმ უკიდურესად კრიზისულ სიტუაციაში, ხასიათის ახირებულობის სახით გამოჩნდებოდა ხოლმე ყოველდღიურობაში. სინამდვილეში, ეს იყო ჩვენს გენეტიკაში მოცემული იმ მეომრული სულის გამოძახილი, რომელიც ყოველგვარ ბრძოლაში მათ მენინავეობისკენ უბიძგებდა.

მის მოთხრობებსა თუ პიესებში, მიუხედავად უკიდურესი გაჭირვებისა, ვერსად იპოვით მინიშვილისეულ ხელჩაქნეულობას, რომ, თითქოსდა, საქართველო პასიური მოვლენაა, უენერგო, „გარეშეებზე“ დამოკიდებული. აქ ყველანი მოქმედებენ, ფუსფუსებენ, სულდგმულობენ; აქ „დუმილიც ხმაურობს“; მაშასადამე, კოლონიალიზმის ულელქვეშ მგმინავი ხალხის ფსიქოკულტურული წყობის შიგნით ცირკულირებს უმრეტი სულიერი ენერგია; **ყველგან გამოსჭვივის ქვშმარიტი ნიჭი ღირსებისა.**

* * *

ეროვნული სულიერების გამოხატულება შეიგრძნობა მისი შემოქმედების ღრმად კომედიურ (არა პამფლეტურ-სატირული) სტილში. კარგი კომედია – ეს ცოცხალი სურათთა ნაციის ცხოვრების შინაგანი არსის გამოხატვისა, მხიარულ-სასაცილო თუ ტრაგიკომიკური სახით. ამასთან ერთად, ჩვენ ვწვდებით არა მარტო მის ეროვნულ საზრისმომცველობას, არამედ ამ ხასიათების ზოგადადამიანურ თვისებათა მოცემულობებსაც.

ტრაგიკულისა და კომიკურის ერთობლიობაში განცდა წარმოადგენს მოდგმის გენოკულტურის, მისი ნაციონალური ბუნების სრულყოფილად წარმოჩენის საშუალებას. მაშასადამე, კლდიაშვილის **შემოქმედებაში თავისთავად მოიაზრება ეროვნულ-პატრიოტული მოტივი.**

ამასთან, ჩვენთვის ძალზე მნიშვნელოვანი იყო, როგორც

აკ. განწერელია მიუთითებდა, იმ შინაარსის მოძიება, რომელიც „მთლიანად ქვეტექსტშია ჩატენილი“; იმ უთქმელისა და ნიუანსების გაგება, მკითხველისთვის რომ მიუწევია ავტორს, ფილოსოფიური თუ ირაციონალური ჭვრეტის საშუალებით თითქმის ფატალურ, გამოუვალ მდგომარეობაში მოქცეულ გამირთა მისტიკურობამდე მისულ ცნობიერებაში წვდომა და, შესაბამისად, ამ უკიდურესად მძიმე კრიზისული ვითარების მიზეზ-შედეგობრიობის გააზრება.

ამ ესეისტურ შრომის მიზანზე გრ. რობაქიძის მეტასიბრძნის მოხმობით შეიძლება ვთქვათ: „საჭირო იყო: „ხილვა“ საიდუმლოთა და „ხილვა“ როგორც „წვდენა“ სიღრმესი და „წვდენა“ როგორც უშუალოდ „დგენა“ ხილულისა“... (ქართული სიტყვიერება, გრიგოლ რობაქიძე, თბ. 2012). მიზანი მიღწეული იქნება, თუკი კლდიაშვილის „ახალი“ მკითხველი, თუ მისი „ახლებურად“ ნაკითხვის მცდელი (ეს, ალბათ, მხატვრული შემოქმედების სხვა ყველა ნიმუშსაც მიესადაგება). ამასთან ერთად, გაითვალისწინებს მის მეორე რჩევასაც: „ნიგნის კითხვისას არ გაუშვას გონებიდან ერთი ღიად ართქმული, ხოლო ქვეფერულად გაყვანილი აზრი“.

* * *

ამდენად, „ქვეფერულად“ მიდევნებული აზრების სუბიექტური (ირაციონალური) ჭვრეტის მეოხებით, შევეცადეთ „წვდენას“ სიღრმისას ამ „ერთიანი ნიგნისას“ და „დგენას“ იმისას, რისი არსებობისაც ნაკლებად სჯეროდათ და წარმოედგინათ მკითხველთ.

ვინაიდან „ნამდვილი სიღრმე გამჭვირვალეა“ (პ. ვალერი), აღმოვაჩინეთ, რომ:

1) სოციალურ და ეთნომორალურ გააზრებებს მიღმა აშკარად იკვეთება **ეროვნული თავისუფლებისკენ მიმსწრაფი ცნობიერების ნაკვალევი** (მოტივი);

2) იმერული „ცხოვრების კომედიის“ ამ მაღალმხატვრულ

„აღწერაში“ მთელი სისრულით გამოიხატა ერის შინაგანი არსი, რომელიც ამ სიღრმისეული გამჭვირვალობის პრიზმაში გარდატყდება **პატრიოტულ** (პატრიციულ, მამობრივ) **გრძნობაში** (მოტივში);

3) კლდიაშვილის შემოქმედების ტრადიციულ გააზრებებთან ამ ორი გენური გზების (პატრიოტული და ეროვნული თავისუფლების) მიერთება და მათი ფილოსოფიურ-რაციონალურ კონტექსტში გააზრება გვიდასტურებს ამ „მცირე“ შემოქმედების – „ერთიანი წიგნის“ „პატარა ადამიანთა“ გალერეას აქვს უნარი, იყოს ნათესაურ კავშირში: ა) ადამიანური სიტყვით გამოთქმული უდიადესი აზრის, – სერვანტესის „დონ კიხოტის“ გმირებთან და მის საკაცობრიო ჰუმანიზმთან; და ბ) წარსულის, აწმყოს და მომავლის ყველაზე დიდი რეალისტის (ენგელსი) ბალზაკის რეალიზმთან, ვინაიდან მისი გმირების სოციალური და ფსიქომორალური განწყობა, მათი სულიერ-ირაციონალური ცნობიერება იძლევა შესაძლებლობას, მთელი ეს შემოქმედებითი სამყარო შეკრას და შეათანხმოს ერთმანეთთან, ერთი მთლიანი წიგნის სახით;

4) მსოფლიო ჰუმანიზმისა და რეალიზმის მამამთავრების ქმნილებებთან დ. კლდიაშვილის შემოქმედების „ნათესაური“ კავშირის არსებობის დაშვებულობის ძიება შესაძლებელია მისტიკურ-ირაციონალურ (მეტაფიზიკურ) გააზრებათა გზით;

და ბოლოს:

5) „არტარეას“ ერთ-ერთი ლექციის (გადაცემის) მიმართ გამოთქმული რეზლიკის ფონზე, ჩვენი დღევანდელი კრიზისული ცნობიერების გამოვლინება და ქართველი კაცის ხასიათსა და მის ბუნებაზე შეთხზული ცრუ იდეათა კრიტიკა (ჩვენი დღევანდელი რეალობის – დამოუკიდებლობის მოპოვების მთელი პროცესის – გააზრებით) ორ ანტიპოდურ წარმოდგენათა შუქზე.

თავი I
რეპლიკა „არტარეას“ ერთ
ტელელექციაზე

1. რეპლიკის წინაისტორია

აპრილის შუა რიცხვებში¹ გასული ეს ტელელექცია, რამდენადაც მივხვდი (ვინაიდან მხოლოდ გაკვერით ითქვა), ეძღვნებოდა დავით კლდიაშვილის მოთხრობის „სამანიშვილის დედინაცვალის“ გერმანულად თარგმნას.

ლექციას ორი წამყვანი უძღვებოდა, – კაცი და ქალი, (მათი სახელები არ გაჟღერებულა), როგორც დავასკვენი, რომელიც სამწერლობო-სალიტერატურო „კლანის“ წარმომადგენელი. ჩვენც იძულებულნი ვართ, ეს „ძალად ანონიმურობა“ დავიცვათ.

ახალგაზრდა კაცი, ყოველგვარი მიეთმოეთის გარეშე, პირდაპირი ტექსტით აცხადებდა: **ჩვენ ავირჩიეთ მწერალი, რომელიც არაა სათანადოდ დაფასებული.** ის ბრალს სდებდა ქართულ მკითხველ საზოგადოებას, რომ მისი შემოქმედება არასწორად არის გაგებული. მისი თქმით, ყველაზე ტრაგიკული ისაა, რომ მას თვლიან ოდენ იმერელ იუმორისტად; მხოლოდ მის გმირთა კომიკურ მხარეებზე აკეთებენ აქცენტს; მიაჩნიათ, მწერალი მიზანდასახულად დასცინის იმერელ აზნაურს, ე. წ. „შემოდგომის აზნაურებს“ და ა. შ.

ქალბატონი ლექტორი ზურგს უმაგრებს თავის კოლეგას და აგრძელებს ამ „ღრმავაროვან კრიტიკას“. ის იწყებს, როგორც ეს შეშვენის ჩვენი ამ კულტურული დეკადანსის „კუდაბზიკურ ხანას“, დასავლური ლიტერატურისა და მწერლობის „ღრმა ცოდნის“ დემონსტრირებით. მაგალითისთვის მოჰყავს სტეინბეკის ერთი შენიშვნა მისი გმირებისადმი საზოგადოების (მკითხველის, კრიტიკის...) არასწორი მიდგომის თაობაზე, რომ

¹ 2020 წლის.

ბევრს მისი შემოქმედება წარმოუდგენია, როგორც დაცინვა ცხოვრებისაგან გარიყული, გაუბედურებული, მარგინალური ელემენტებისადმი, რითაც ხალხი ხალისობს და ა.შ. სინამდვილეში მე არავის დავცინი, ასეთი წარმოდგენის გამო ბოდიშს ვუხდი ჩემს გამირებსო. ამის შემდეგ ლექტორი ლოგიკურად გადადის დავით კლდიაშვილის ცნობილ გამონათქვამზე თავისი გამირების მიმართ ზოგიერთთა დამოკიდებულების გამო, – „მე არასდროს არავისთვის არ დამიცინიაო“ (ამაზე ჩვენ თავის ადგილას გვექნება მსჯელობა).

მოცემულ შემთხვევაში, ეს ძალზე სწორი შედარებაა, რომ არა მის უკან შეფარებით მომზირალი მიზანი, რომ, თითქოსდა, დავით კლდიაშვილის შემოქმედებისადმი წინა თაობების დამოკიდებულება ძირშივე არასწორი იყო; მისი არა გაეგებოდათ რა, თვინიერ მათი, ვინაც თითო-ოროლა ევროამერიკული ლიტერატურული ტექსტის გადაკითხვა რომ მოასწრო. მხოლოდ მათ ძალუძთ, ეს დაჩაგრული ავტორი, მისი მივიწყებული შემოქმედება გამოაცოცხლონ და შესაფერისად დააფასონ.

რა სჯობია ასეთ კეთილ მიზანსწრაფვას, მაგრამ კეთილი საქმე სიცრუითა და კუდაბზიკობით ვერ მიიღწევა. აქ კი რამდენი საზრისმატარებელი სიტყვა და აზრია, უფრო სწორად, გამოითქვა იმ ლექციაზე, იმდენი კითხვა ისმევა, იმდენივე ნებსითი თუ უნებლიე შეცდომაა დაშვებული.

ამ შესავალი მონოლოგების შემდეგ ახალგაზრდა კაცი, იმავე შემტევი სტილით, როგორითაც დაიწყო, აცხადებს: დავით კლდიაშვილს – ქართველ მწერალს, არ გაუმართლა, ვერ გასცდა საქართველოს ფარგლებს. საუკუნეთა მიჯნაზე აქ დულილია, კლდიაშვილს, მის შემოქმედებას ვერ (არ) აღიქვამენ და ა. შ. შემდეგ ეხება საბჭოთა ეპოქაში მწერლობის იდეოლოგიზების საკითხს, ალბათ, სწორადაც, და მის გავლენას დ. კლდიაშვილის შემოქმედების გააზრებაში. მისი თქმით, იდეოლოგიზებული კრიტიკის პროცესი დ. კლდიაშვილსაც შეეხო და

დააზიანა მისი დიდი შემოქმედება. ჩვენს მწერლობაში არავინ გვყავს მისი მსგავსი, **თუნდაც ილია**. ის განცალკევებით დგას. ილია „კაცია-ადამიანში?!“ მიზანმიმართულად აგრძელებს თავის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მიზნებს შემოქმედებითად. დავითი კი სხვაა: მართალია, სამიზნე აქაც თავადაზნაურობაა, გალატაკებულნი, დაბეჩავებულნი და ა.შ., მაგრამ მწერლის მიდგომა მათდამი განსაკუთრებულია.

„სამანიშვილის დედინაცვალი“ – აგრძელებს იგი, ერთ დიდ ნაწილში, სიცილ-ხარხარია, შეიძლება ითქვას, ცანცარობაა, მაგრამ ტექსტის ტრაგიკული ნაწილი იწყება სულ სხვა სტილით, უეცრად, მოკვეთით გადადის მწერალი მასზე, არა ისე, როგორც ამას აკეთებენ სხვები, რომ გაიპრანჭებიან (?!)... ის ამას ძალიან მარტივად აღწევს. აჩქარებულად გადადის იუმორიდან ტრაგედიაზე... მშურს ... ეს ბუნებრივი ნიჭია და ა. შ.

მოსაზრებას დ. კლდიაშვილის შემოქმედების „სიმარტივეზე“ თავისებურად ამაგრებს ქალბატონი ლექტორი. ის ბრძანებს: „სასტიკად არ მიყვარს, როდესაც ავტორი შეურაცხყოფს მკითხველს, გაუთავებლად მიხსნის სიუჟეტის არსს, რომელიც მან წარმოადგინა და იმ საზრისს, რომელიც უნდა ამოვიკითხო **ტექსტში თუ სტრიქონებს მიღმა**“. დავით კლდიაშვილი კი წერს მოკლე-მოკლე წინადადებებით, გასაგებად და ა. შ. ამით მან, კლდიაშვილის შემოქმედებაში, გამორიცხა ქვეტექსტები, რაც ძირშივე არასწორია, რაზეც ზემოთაც ითქვა და თხრობის პროცესში კიდევ უფრო დარწმუნდებით. რამდენადაც მახსოვს, ამასთან მიმართებით ახსენა კონსტანტინე გამსახურდია; თუ არ ვცდები, რალაც ორაზროვნად „კბილი გაკრა“ „დიდოსტატი კონსტანტინეს მარჯვენას“ სტილს, და ეს ყველაფერი – არც მეტი, არც ნაკლები, კლდიაშვილის ალბათ ყველაზე ნაკლებად „დაფასებულ“, „მეორეხარისხოვან“ მოთხრობაზე, „მიქელაზე“ მსჯელობისას.

ამ სტილთა შედარებისა და წერის მანერის უხერხულ საკითხს მეტად რომ არ დავუბრუნდეთ, მით უმეტეს, რომ ის

სცილდება ჩვენი სტატიის მიზანდასახულობას, აქვე მოვიყვან, აკაკი განერელიას შეხედულებას ამ მოკლე-მოკლე წინადადებებით, გასაგებად წერის (თხრობის) მანერასა და მის „უპირატესობაზე“.

იგი წერს: „დ. კლდიაშვილი დიალოგის დიდი ოსტატია. ეს არის მწერლის მთავარი ხერხი პერსონაჟის დახასიათებისა და ჩვენებისა (როგორც თხრობის ოსტატი, დ. კლდიაშვილი არ არის ძლიერი, – მწერალს ლალატობს საღებავები, მისი ენაც უფერულია)“.

მისი მენწყილე, რა თქმა უნდა, აგრძელებს დაწყებულ თემას ზედმეტ ახსნა-განმარტებაზე – „დაღეჭვაზე“ და, არც მეტი, არც ნაკლები, ისევ მიადგება ილიას: ილია, როცა მიხსნის მისივე ტექსტს, მას თავისი დასახული ამოცანა აქვს. დ. კლდიაშვილს კი არავითარი წინასწარგანზრახული მიზანი (სოციალური, მორალური, მით უმეტეს პოლიტიკური და ა. შ.) არ აქვს (?? – მ. ზ.)... მას ტექსტის „დაღეჭვა“, ე. ი. იმის განმარტება, თუ რას გვასწავლის ეს ტექსტი, არ სჭირდება. ავტორი წმინდად ლიტერატურულად აღწევს მიზანს... ტრაგედიის აფეთქება ხდება უმწირესი მწერლური ხერხებით. მასთან თითქმის ვერ იპოვით მეტაფორას. დ. კლდიაშვილი არის **ძალზე მკაცრი, დაუნდობელი** ავტორი.

სსრკ-ში მიღებული არასწორი კრიტიკის ფონზე, აგრძელებს ის, ყოველივე ეს განზე რჩებოდათ და მასში ოდენ იუმორისტს ხედავდნენ. მარქსისტული რეალისტური კრიტიკა ცდილობდა, კლდიაშვილის გმირებში დაენახა დიდი სიდუხჭირის შედეგად ადამიანობადაკარგული სახეები, რომ სიღარიბე აქცევს მათ ურჩხულებად და ა. შ. მაგრამ მწერალი თვითონ არსად უთითებს ამაზე, როგორც ამას აკეთებს **ილიაო**. ასე ზოგადად, თითქმის ჭორაობის დონეზე წარმოუდგენს ის **ახალგაზრდა აუდიტორიას** დ. კლდიაშვილის შემოქმედების საუკუნოვან ისტორიას.

ის იქვე უბრუნდება დავითის **სისასტიკეს** თავისი პერსონაჟების მიმართ და მაგალითად მოჰყავს „სამანიშვილის დედინაცვლის“ ბოლო აკორდი, როცა ბეკინა განწირული ხმით ევედრება პლატონს, არ გაეყაროს მოხუც მამას: „კი შვილო, კი,... ვინ გეიგონა ჩვენი გაყრა!“ პლატონი ამაზე პასუხობს, „მე შემიბრალა ვინმემ?“ ... ეს სისასტიკეა, – ამბობს ლექტორი და გვიხსნის: **ჩვენ, დღევანდელ თაობას, გვიყვარს სისასტიკე** (გამოდის, მას და მის თაობას კლდიაშვილთან **ეს სისასტიკე** აკავშირებთ და არა მისი **მორალი და ჰუმანურობა**). მას ამ სიუჟეტიდან კიდევ უფრო შორსმიმავალი დასკვნა გამოაქვს. მისი თქმით, ამ ბოლო სიუჟეტში მთავარი ისაა, რომ ავტორი არ მიმანიშნებს იმაზე, რომელი იმსახურებს თანადგომას ე. ი. მამა თუ შვილი. ეს კი მას აძლევს საშუალებას წყალგაუვალი აქსიომური განცხადების გაკეთებისთვის – **დ. კლდიაშვილი დემოკრატი მწერალია**.

ჩვენი რეპლიკაც ამ ორ, მათი აზრით, ალბათ, ნეომოდერნისტულგააზრებას: დავითის შემოქმედებით სისასტიკესა და დემოკრატიულობას შეეხება.

* * *

დაახლოებით ასეთია ამ გადაცემის ძირითადი არსი. რამდენადაც მივხვდი, მისი (ლექციის) საბაზი უნდა ყოფილიყო დავით კლდიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ გერმანულ ენაზე თარგმნა, რომელიც მიუნხენის წიგნების ბაზრობაზე ქართული წიგნის დღეების მიმდინარეობისას წარუდგენიათ; რაშიც დიდი შრომა ჩაუდია ბატონ ლექტორს (წამყვანს). მან სასხვათაშორისოდ აღნიშნა, რომ ბევრი უწვავია იმისთვის, რომ გერმანელებისთვის მიახლოებით მაინც გაეგებინებინა ის, თუ რა დონის შემოქმედია დავით კლდიაშვილი. „ამისთვის მომიწია მაგალითად მომეყვანა ჩეხოვის შემოქმედება, თუმცა კარგად ვუწყი, რომ აბსოლუტურად მიუღებელია ასეთი შედარება“.

ეს ყველაფერი ძალზე სასიხარულოა და მადლობის მეტი ვის რა ეთქმის, რომ გადაცემის ორგანიზატორებს თავიანთი ძალისხმევა ამ მთარგმნელობითი საქმიანობისკენ მიემართათ, ბრძოლის შემდეგ მუშტების ქნევას არ მოჰყოლოდნენ, დღეს უკვე ყველას მიერ „უშიშრად“ დაგმობილი და არავისთვის საინტერესო, შემოქმედების იდეოლოგიების საბჭოური მეთოდის ხელახლა დაგმობისთვის დრო არ დაეკარგათ. ამით საკუთარ შრომასაც ჩრდილი მიაყენეს (ვერ ნარმოაჩინეს სრულად) და ვერც დ. კლდიაშვილის შემოქმედების კრიტიკას შესძინეს ახალი რამე, რაც ამ, მართლაცდა, მაღალ შემოქმედებაში დაფარულ და დღემდე გაუშიფრავ საზრისს დაგვანახებდა.

2. როიალისტი ბალზაკი და დემოკრატი კლდიაშვილი

დ. კლდიაშვილის შემოქმედება ჯანსაღი კრიტიკის მიერ უყურადღებოდ მიტოვებული და სათანადოდ დაუფასებელი კი არ ყოფილა, როგორც ამას ლექტორები აღნიშნავდნენ, არამედ მას სულიერი შეხების ნერტილებს უძებნიდნენ სამყაროს „პირველ“ ჰუმანისტთან – სერვანტესთან, რეალისტური რომანის ფუძემდებელ ბალზაკთან – რომელსაც მთელი საზოგადოების (სამყაროს) დარდი მიაცილებდა უკანასკნელ გზაზე... არსებას, რომელიც დიდხანს დაფრინავდა გენიის ხილული ფრთებით ხალხის თავზე (ჰიუგოს მიხედვით). ქართული კრიტიკა ცდილობდა, დ. კლდიაშვილის მთელი შემოქმედება (მისი საუკეთესო ნაწილი) ერთ მთლიან ნაწარმოებად წარმოესახა ბალზაკის „ადამიანური კომედიის“ მიმსგავსებით. ამაზე უფრო დიდი დაფასება რა შეიძლება იყოს?

ახლა კი ჩვენი რეპლიკის ერთ-ერთ საკითხზე – კლდიაშვილის შემოქმედების დემოკრატიულობაზე გავამახვილოთ ყურადღება, რაც იმაში ყოფილა, რომ ის „შეურაცხყოფას არ აყენებს მკითხველს, არაფერს არ უხსნის გაუთავებლად“; უტოვებს არჩევანის უფლებას.

ჯერ ამ „შეურაცხმყოფელ გაუთავებელ ახსნაზე“ შევჩერდეთ, ასე მძაფრად, მაგრამ უკულმართად რომ აღბეჭდილა „მედასავლეთე“ ქალბატონის მეხსიერებაში ქართული „კლასიკის“ კითხვისას. თუმცა, კი არ შევჩერდეთ, არამედ პირდაპირ მოვიყვანოთ მაგალითი, ბალზაკიდან. ის წერდა: „კარგად მესმოდა ამ ხალხის გულისთქმა, ვხდები მათი ბედის მოზიარე, ვგრძნობდი ჩემს მხრებზე მათს ძონძებს, მეგონა, საკუთარი ფეხები მოჩანდა მათი დაგლეჯილი ფეხსაცმლიდან... მათი გასაჭირი ... ჩემს სულს გაივლიდნენ, ან კიდევ ჩემი სული გადადიოდა მათთან... ჩემი მორალური ძალების ერთგვარი გაბრუნების წუთებში სხვა ადამიანად გარდაქმნა და გარდასახვა ხდება. ვის ვუმაღლი ამ ნიჭს? ხომ არაა ეს ნათელჩენა? ...არასდროს არ მიცდია ამ ნიჭის მიზეზების კვლევა. მე ვფლობდი ასეთ უნარს და ვიყენებდი მას – ეს იყო და ეს“ (სტ. ცვაიგი, გვ.54, თბ., 1963 წ.). ეს ხომ რომანში განსახიერებული ბალზაკის „გაუთავებელი ახსნა“ იმისა, რასაც ცხოვრება გვთავაზობს და „ფანტაზია ვერასოდეს ვერ გადასწვდება იმ სინამდვილეს, რაც იქ იმარხება“ (იქვე). რა იქნებოდა ასეთი „ახსნის“ გარეშე (რომლის მსგავსიც იქ მრავლადაა,) ეს ნაწარმოები? („ფაჩინო კანე“). ამ უაღრესად ჰუმანისტურ იდეებს უსახავს თავის თავს და ზოგადად შემოქმედ საზოგადოებას **ბუნებით ლეგიტიმისტი – როიალისტი მწერალი**. ყოველივე ეს ზედმინვენით მიესადაგება „ხალხს მიყურადებულ“ კლდიაშვილს.

ამიტომ, კლდიაშვილის შემოქმედებაში ის კი არ უნდა ვეძიოთ, „გვიხსნის“ თუ არა ავტორი რამეს, არამედ ის, თუ რამდენად შეიგრძნო ავტორმა „ხალხის გულისთქმა“, რამდენადაა „მათი ბედის მოზიარე“; რა სიღრმით ჩასწვდა „მათ იმ გასაჭირს“, რომელნიც მის სულს გაივლიდნენ, ან კიდევ, მისი (მწერლის) სული გადავიდოდა მათში.

ამ თვალსაზრისით, დავით კლდიაშვილის, როგორც რეალისტი მწერლის, შემოქმედების ასეთი გაბედული შედარება, სოციალური რომანის უმთავრეს ორიენტირთან – ბალზაკის

„ადამიანურ კომედიასთან“, სავსებით დასაშვებია – **ეს ერთი მხრივ;**

მეორეც, ბალზაკის როიალისტობისა არ იყოს, 10 წლის ასაკიდან კლდიაშვილიც მონარქიასთან ფიცით იყო შეკრული. რუსულ სამხედრო წესრიგსა და კულტურას შეზრდილს, ორჯერ მოუხდა მშობლიური ენის შესწავლა, ამიტომ „ხალხის სულის“ მწერალში გადასვლა ერთ-ერთი საკვანძო მომენტია მის შემოქმედების იმ თავურსაწყისისა, რომელიც მისი მოთხრობების რეალისტურ საზრისს განსაზღვრავს.

აკაკი განერელიას შეფასებით, „შეიძლება ითქვას, რომ არცერთი ქართველი ბელეტრისტი არ გაოცებულა თანამედროვეობით ისე ძლიერ, როგორც დავით კლდიაშვილი, არავის არ უსმენია მათი საუბრებისთვის ისე გულმოდგინედ, როგორც „სოლომონ მორბელაძისა“ და „სამანიშვილის დედინაცვლის“ ავტორს“ (აკ. განერელია, რჩეული ნაწერები, გვ. 135, თბ., 1968 წ.). დიდი კრიტიკოსი და მწერალ-ლიტერატორი ასე თვალნათლივ აგვიწერს „ხალხის სულის“ მწერალში გადასვლის მიმდინარეობის პროცესს.

ასეთი შეხედულება მწერლის შემოქმედებითი საზრისის ფორმირებაზე სრული რეალობა რომაა, ამაში რომ დავრწმუნდეთ, ისევ მივუბრუნდეთ ბალზაკს. ის წერს: იმ ერთიან მასას, „ხალხი“ რომ ეწოდება, ვყოფდი შემადგენელ ნაწილებად, ვარჩევდი მის კარგსა და ცუდ თვისებებს, თავისი გმირებით, თავისი პრაქტიკული ჭკუით ცნობილი პიროვნებებით; თავისი არამზადებით, დამნაშავეებით, სათნო და ცოდვილი ადამიანებით, რომლებიც ერთიმეორეში არიან არეული და მიჭყლეტილი, დალდასმულნი სილატაკით, დაჩაგრულნი გაჭირვებით... წარმოდგენაც არ შეუძლიათ ამ დალდასმულ მასწვრლებს, თუ რამდენი თავგადასავალი რჩება შეუმჩნეველი, რამდენი დრამა ეძლევა დაუყოვნებლივ დავიწყებას. ფანტაზია ვერასდროს გადასწვდება იმ სინამდვილეს, რაც აქ იმარხება. ადამიანი ღრმად უნდა ჩაეშვას შიგ, რომ გაოცების ღირსი სცე-

ნები, ტრაგედიები და კომედიები იპოვოს, რომელთაც შემთხვევა შობს (იქვე).

სწორედ ასეთ კონტექსტში უსმენდა გულდასმით ხალხის საუბრებს დავით კლდიაშვილი; მას აოცებდა იმერელთა საუბრების სიღრმე და თავისთავადობა, მათი ცხოვრების ტრაგიკულობა და კომედიურობა, ერთმანეთში ათქვეფილი. ის თავისი გამახვილებული მზერით აკვირდებოდა ცხოვრებისეულ იმ უცნაურობებს, რომლებშიც ის „უცნაური ადამიანები მოქმედებდნენ“. თავისი შთაბეჭდილებების ძალით, ცდილობდა მათ გაცოცხლებას და კიდევაც გამოსდიოდა. ეს ყველაფერი კი ბევრად უფრო დიდია, ვიდრე ის „დემოკრატიზმი“, ჩვენი ლექტორები რომ გვთავაზობდნენ.

ამაში რომ დავრწმუნდეთ, მოდი, ისევ მივუბრუნდეთ „საშიშ“ შედარებას კლდიაშვილის ხალხის სიყვარულით გამთბარი გულის ძახილისა ბალზაკის სულიერ სამყაროსთან.

როგორც ითქვა, ეს სულით ჰუმანისტი მწერლები თავიანთი აღმზრდელიობითი კულტურით მონარქისტული სისტემის პირმშონი არიან. თუკი **მოცულობის თვალსაზრისით** დავით კლდიაშვილის შემოქმედება იმდენად ჩამოუვარდება ბალზაკისას, რამდენადაც პატარა საქართველო (მით უმეტეს იმერეთი) – დიდ საფრანგეთს, **შემოქმედებითი გულწრფელობით**, ცხოვრების უღრმეს შრეებში წვდომით და იქიდან **საოცარი** სცენების ამოღებით, „სულთა მოძრაობით“ ხალხიდან მწერალზე და მწერლიდან ხალხში, ის სრულად შეესაბამება „ადამიანური კომედიის“ ავტორის „მოთხოვნილებებს“. ალბათ ამიტომაც ჰქონდა **მცდელობა** ჩვენი ტანდემის მიერ „სულიერთიანად დაგმობილ“ კრიტიკას, რომ კლდიაშვილის შემოქმედება „ადამიანური კომედიის“ მიმსგავსებით ერთ მთლიანობაში წარმოესახა.

ამდენად, კლდიაშვილის შემოქმედებაში „დემოკრატია“ კი არ უნდა ვეძებოთ, არამედ **ადამიანურობა**, ის სულიერება, რომელიც ერთიმეორეში – ხალხიდან მწერალში და მწერლიდან ხალხში გადადის. მის შემოქმედებაში ყოველივე ეს ისეთ მაღალმხატვრულ დონეზეა დამუშავებული, რომ თვითონ ავ-

ტორს აღმოხდება, „**მდა... უცნაური ამბავიაო**“. ეს კი ხელოვნების თვალსაზრისით **ჰუმანიზმია**. მას ლექტორთა მიერ კლდიაშვილის შემოქმედებაში „აღმოჩენილი“ დემოკრატიზმი კოჭებამდეც ვერ მისწვდება.

* * *

აკ. განერელიას თქმით, რუსეთში დიდი ხნით ნამყოფ და მშობლიური ენადავინწყებულ მწერალზე თურმე საოცარი შთაბეჭდილება დატოვა იმერეთმა. იმერეთის უმნიშვნელო, პატარა ადამიანების თავგადასავალი, მათი ტკივილები და უხერხულობანი, მათი ეზო-კარი, გარე სამყარო სევდიან სიცილს იწვევდა... ისინი სამუდამოდ შევიდნენ ქართულ ლიტერატურაში, როგორც შეუდარებელი სურათები (აკ. განერელია, იქვე, გვ.135). მაშასადამე, მწერლის შემოქმედებითი ნიჭი მიმართულია ადამიანებისკენ. მის გონს იპყრობს ტრადიციული რეალობა და არა იდეალური ადამიანის ძიება. ის თავის გმირთა „თავდადება“ ჭიდილში ცხოვრებასთან ეძებს იმ ფარულ ნიუანსებს, რომელშიც მეტ-ნაკლებად აისახება ხალხის ფსიქოგენური განწყობა. ეს რენესანსული აზროვნების ბუნებაა. ამ თვალთახედვით, ის ღრმად იხედება ადამიანთა შინაგან სამყაროში, ჭვრეტს ცხოვრებისთვის ბრძოლის სიდიადეს.

ამდენად, დ. კლდიაშვილის შემოქმედების „დემოკრატიულობა“ თუნდაც სტილისა თუ მეთოდის თვალსაზრისით ნაძალადევია, ამ ცნების უკიდურესი უარყოფითი გაგებით. ასეთი ყურით მოთრეული წარმოდგენა დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაზე ნაყოფია იმ ფსევდოსაზოგადოებრივი აზროვნებისა, რომელიც ხელოვნურ (ილუზორულ) შუქზე მოძრაობს და ყველა თავის გამონაგონს ზეპირი ფრაზებისა თუ მოდური თქმების სამოსელში ახვევს. **ამ ხელოვნურობას და მოდურობას**, როგორც თავის დროზე ბრძანებდა **კონსტანტინე გამსახურდია**, შობს „ეპოქის გონებრივი სიჩლუნგე“, რომელშიც მოექცა პოსტპუტჩისტური საზოგადოება.

კიდევ უფრო სრულყოფილ დახასიათებას ასეთი „ხელოვნური“ საზოგადოებისას გვაძლევს **ნიკოლო მინიშვილი**: „აღარც თავმოყვარეობა, აღარც სინდისი და პატიოსნება. ყველა განუწკადა, ყველა გამსუხანგდა, არავის არაფრის სწამს“. ეს ის საზოგადოებაა, რომელსაც პირველი რესპუბლიკა შეარქვეს და დღეს გადამეტებულ ხოტბა-დიდებას რომ აღუვლენენ, რათა **ფსევდოდემოკრატიზმის ილუზორულ შუქზე ჩაკლან დამოუკიდებლობის მომტანი ეროვნული სულიერება**. აქ ლაპარაკია იმ დემოკრატიაზე, რომელიც უნდა მოსულიყო ჩვენთან. რუსეთში მისი გამარჯვების შემდეგ, როგორც ამას „გვასწავლიდა“ **მ. მამარდაშვილი**: სსრკ-ს „ჩვენ უნდა გამოვეყოთ, როცა იქ გაიმარჯვებს დემოკრატია“ (მერაბ მამარდაშვილი, კრებული, გვ. 164, თბ., 2007 წ.) სწორედ ამ პრინციპით ხელმძღვანელობენ დღემდე ჩვენში და „რუსული დემოკრატიის“ კვალობაზე განაგებენ ქვეყანას პოსტპუტჩისტური სოციუმის მესვეურები. მაგრამ არის ამ სოციუმის მცირე ფრთა, რომელიც მამარდაშვილის მეორე ლოზუნგს, პირველზე უფრო დამაბნეველსა და დამანგრეველს, გვიფრიალებენ ცხვირწინ: „ჭეშმარიტება ყველაზე მალლა დგას. თვით სამშობლოზეც მალლა“ (კრბ. გვ.165), თითქოსდა ჭეშმარიტება – ჭეშმარიტება არ იყოს, რაღაც რანგირებას ექვემდებარებოდეს, სამშობლო ჭეშმარიტება არ იყოს. კიდევ უფრო ხელოვნური და ილუზორულია მესამე ჰიპოთეზა: „ჯერ დემოკრატია და მერე თავისუფლება“ და ვართ ასე თავისუფლების გარეშე „მოსული“ დემოკრატიის იმედით. სწორედ ამ მეორე ფრთის მიმდევარნი არიან ჩვენი წამყვანები და კლდიაშვილის შემოქმედებაშიც კი ამ **თავისუფლების გარეშე არსებულ დემოკრატიას ჭვრეტენ**.

მოცემულ შემთხვევაში, დ. კლდიაშვილის შემოქმედების შეფასების ასეთ მოდურ-დემოკრატიულ სახევეში გახვევა ანომალიაა. ის შედეგია იმ დევალვირებული აზროვნებისა, რომლის რამდენიმე წყაროსაც ზემოთ გავესვით ხაზი და რომელსაც მოიცავს ეს ფსევდოსოციუმი.

3. სისასტიკის სიყვარული

სანამ გადავიდოდეთ ამ ესეს არსობრივ საკითხზე, ორიოდე სიტყვით შევეხოთ რეპლიკის მეორე საკითხს, გადაცემაში რალაცნაირი სიამაყით გაჟღერებულ ფრაზას: „ჩვენ დღევანდელ (ახალ) თაობას გვიყვარს სისასტიკე“. ეს „სიყვარული სისასტიკისა“ ილუზორულ შუქზე მოძრავ, მოდურ სამოსელში გახვეული ცრუ ლიბერალიზმისგან აქვთ შეთვისებული. ისინი ცდილობენ მისი ისტორიული კანონზომიერებით გამყარებას, ამიტომ გამოაცხადეს დ. კლდიაშვილი **სასტიკე** მწერლად. „ის არის სასტიკი და დაუნდობელი პერსონაჟების მიმართ“. მაგრამ ყველაფერი ეს გამონაგონია.

სისასტიკის სიყვარული, რომლისაც ასე ეამაყებათ მათ, შედეგია იმ შემოქმედებითი დეკადანსისა, რომელსაც მოუცავს თანამედროვეობა, განსაკუთრებით ჩვენი დღევანდელი ფსევდოდემოკრატიული სოციალიზმი. ლექტორის მიერ ამის გაცხადება იყო ინსტინქტური აღიარება მათი შინაგანი ბუნებისა, **დევალვირებული ნაციონალური ინტელექტუალიზმისა**.

პუტჩისტური ალიანსის ცრუდემოკრატიულ, მამარდაშვილისეულ იდეოლოგიაზე აღზრდილ ამ თაობას დღემდე „ანვალვებს“ ედიკასა და ჯაბასებური გაგება დემოკრატიისა და თავისუფლებისა: „დემოკრატიული სახელმწიფო კბილებს ჩაგიმსხვრევთ“ (ედიკა) და „დემოკრატია ლობიოობა არაა“ (ჯაბა).

ის „დემოკრატია“ და „სისასტიკე“, დავით კლდიაშვილის შემოქმედებაში რომ აღმოაჩინეს, ასეთი წარმოდგენების ნაყოფია. მართალია, დაპირისპირებულთა ასეთი თანაარსებობა დასაშვებია, მაგრამ ეს მარქსისტული დიალექტიკაა და ა. შ. ჩვენ ამ შემთხვევაში გვაძრუნებს ის, რომ მათ (თაობას) დემოკრატიის ანტურაჟქვეშ „უყვართ სისასტიკე“. ასეთ „სასტიკე დემოკრატად“ წარმოუდგენიათ დავით კლდიაშვილი... სინამდვილეში კი ეს ნიშანია ჩვენი კულტურული ცხოვრების დევალვაციისა

ყველა განზომილებით, როგორ ასპექტშიც უნდა იყოს ის გააზრებული.

* * *

ზოგადად თუ ვიმსჯელებთ, არ შეიძლება სისასტიკე გიყვარდეს. ეს ანომალიაა, მანიაკალური თვისებაა. გახრწნილება და თახსირობაა, სისასტიკისა და დაუნდობლობის აპოლოგიას ალავლენდნენ თავისუფლებისა და დემოკრატიის სახელით, კიდევ უფრო ამორალურობაა, მის საფუძველს ეძებდნენ ერის შემოქმედებით პოტენციაში – კლასიკაში.

მოკლედ, „შემოქმედებითი სისასტიკის“ მოყვარულთ მინდა ვუთხრა: **დავით კლდიაშვილი სასტიკი და დაუნდობელი მწერალი კი არაა, არამედ ის ცხოვრების სისასტიკის აღმწერი შემომქმედია.** ეს კი სულ სხვადასხვა რანგის მოვლენაა – რეალიზმია.

მისი მწერლური „დემოკრატობა“, რომელიც თურმე იმაში გამოიხატება, რომ მკითხველს „შეურაცხყოფას არ აყენებს და არაფერს არ უხსნის გაუთავებლად“, სინამდვილეში იმის მაჩვენებელია, რომ ის არ გვთავაზობს „ამ სასტიკი ცხოვრებიდან გარანტირებულად თავდახსნის პერსპექტივას – მისთვის ამოსავალია ის, რომ ცხოვრება დაუნდობელი და შეუბრალებელია... ამ დაუნდობლობას ყოველდღიურად უნდა ებრძოლო... გამოსტაცო პატარ-პატარა გამარჯვებები. მან იცის, ყოველდღიურობასთან ამ უღმობელ ბრძოლაში თვითონ ადამიანიც უღმობელი ხდება, ეს კი ცხოვრების კომედიაა. ამიტომ სვამს მისი გმირი ტრაგიკითხვას: „მე შემიბრალა ვინმემ?“

ის, რომ ავტორი არ გვიხსნის, რომელი იმსახურებს თანადგომას: მამა თუ შვილი, რაც მწერლის დემოკრატიულობის ნიშნად აღუქვამთ „წამყვანებს“, სინამდვილეში აუხსნელი და განუმარტავი რამეა... მასზე პასუხი არ არსებობს არც რეალურ ცხოვრებაში და არც შემოქმედებაში. პასუხი რომ არსებობდეს,

მაშინ გაიმარჯვებდა (აღსრულდებოდა) დეკადენტური ფორ-
მულა: „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“.

სოსო სიგუა თავის წერილში „ენა და ტექსტი“ აღნიშნავს, რომ ყოველი შემოქმედება ეფუძნება ადამიანურ კონფლიქტებს, ცხოვრებისეულ ტრაგიზმს, მათ გარეშე ის ვერც იარსებებდა. აი, ასეთი ცხოვრებისეული ვნებების ნიჭიერი აღმწერია კლდიაშვილი.

მაგრამ, მოცემულ შემთხვევაში, ჩვენთვის უფრო საინტერესოა ს. სიგუას მიერ იქვე გამოთქმული მოსაზრება, რომ ადამიანურ ურთიერთობათა იდეალური მონესრიგება რომ მოხერხდეს, მაშინ ხელოვნების მიზანიც მიღწეული იქნებოდა და ის სიცოცხლეს შეწყვეტდა, ვინაიდან ადამიანი გენეტიკურად შეზღუდულია და სამანის გადალახვა განგებამ აგვიკრძალა. არც ერთი და არც მეორე არასოდეს აღსრულდება. მწერალი მარად იქნება საწუთროს ორომტრიალში სიზიფეს შრომით დატანჯული (სოსო სიგუა, „აღთქმული ქვეყნის ძიება“, გვ. 51/52, თბ., 1982), ის გარემოება, რომ ამ მარადიული კითხვისადმი ასეთი ზერელე მიდგომა გააჩნიათ ლექტორებს, ამკარა მინიშნებაა იმისა, რომ **დღეს ჩვენ ვიმყოფებით კულტურულ-შემოქმედებითი დევალვაციის პერიოდში.**

ამდენად, დავით კლდიაშვილი იმიტომ კი არ ტოვებს ამ კითხვას განუმარტავად და არ განსჯის მტყუან-მართალს, რომ, ერთი მხრივ, ის **„სასტიკი და დაუნდობელი“** თავის გმირთა მიმართ; ან კიდევ იმიტომ რომ დემოკრატი მწერალია და მკითხველს არ ახვევს თავს თავის ნებას, არამედ, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, მას კარგად ესმის, რომ **ცხოვრება ისევე განუმარტავია, როგორც ღვთაებრიობა** (ღვთის განგებულობა).

სხვათა შორის, ალბათ ამ ჩაუწვდომელი განგებულობის ძალით, ორმა მსოფლიო გენიამ, ყოველგვარი წინასწარ განზრახულობის გარეშე, სრულიად შემთხვევით, უწოდეს თავიანთ შემოქმედებას, დანტემ – „ღვთაებრივი კომედია“, ბალზაკმა – „ადამიანური კომედია“. ორივე ნაწარმოები იმდენად

ღრმაზროვანია, ღვთაებრივისა და ადამიანურის ურთიერთ-განპირობებულობის და ჩაუნვდომლობის კონტექსტით, რომ „ადამიანის ფანტაზიისთვისაც მიუწვდომელია“ (კონსტანტინე გამსახურდია).

იმერელი კაცის ცხოვრების, მისი ადამიანური კომედიის არსში ჩანვდომის შეუძლებლობის გამო რჩება ეს არასახარები-სეული კითხვა – „მე შემობრაღა ვინმემ?!“ – პასუხგაუცემელი. ის მკითხველის გემოვნებაზეა მიშვებული; მასზე ერთგვაროვანი პასუხი (ამონახსნი) არ არსებობს. ამ შეუძლებლობის გამო და არა ნამყვანთა მიერ მწერლისთვის ხელოვნურად მიკერებუ-ლი დემოკრატიულობის გამოვლინების შედეგად რჩება პლა-ტონის ეს კითხვა პასუხგაუცემელი. ეს წმინდად სუბიექტური მომენტია რეალობის აღქმისა.

ამდენად, თამამად შეიძლება ნამყვანთა (ლექტორთა) ეს „პრინციპული პოზიცია“ ასეთი სენტენციით განვსაზღვროთ: „შეგიძლია ამ ამბავზე ის თქვა, რაც მოგეპრიანება. ნუ გეშინია: ცუდს იტყვი, – არავინ დაგძრახავს, კარგს იტყვი – არავინ და-გაჯილდოებს“.

თავი II
ეგზისტენციალური გადარჩენისათვის
ბრძოლის საზრისი დავით კლდიაშვილის
შემოქმედებაში

4. აპრიორულად გაცხადებული „ბრალდებები“

ასეთი „ფუნდამენტური“ შემზადების შემდეგ გადავიდეთ ლექტორთა მიერ აპრიორულად გაცხადებულ „ბრალდებებზე“. როგორც ზემოთაც ითქვა, აირჩიეს მწერალი, რომელიც XX საუკუნის ქართულ მწერლობაში არ იყო სათანადოდ დაფასებული; მისი შემოქმედება არასწორად იყო აღქმული; მასში ხედავდნენ მხოლოდ იმერელ იუმორისტს, მთავარ გმირებში კი – კომიკურ ტიპაჟებს; მათი აზრით, მწერალი მიზანდასახულად დასცინოდა „პატარა ხალხს“ – დრომოჭმულ იმერელ აზნაურს... და კიდევ ბევრი სხვა თანმდევი პრეტენზია.

ჩემთვის მართლაცდა ტრაგიკული იყო ამ ახალგაზრდა კაცის (რომლის ლექციაშიც აშკარად იკვეთებოდა დადებითი შტრიხები) უკომპრომისოდ გაცხადებული, რომ **დავით კლდიაშვილს არ გაუმართლა, რომ ის საქართველოში დაიბადა და ქართველი მწერალი გახდა**; ეს იმ კაცზე, რომელიც ბავშვობიდანვე მოსწყვიტეს სამშობლოს, მშობლიურ კერას, რათა გამხდარიყო დიდი იმპერიის „ღირსეული“ წარმომადგენელი და გზა გახსნოდა იმ სივრცეებისკენ, სადაც შეეძლო თავისი დიდი მომავლის შექმნა უთვისტომობის ფასად, რასაც სინამდვილეში გვთავაზობს ლექტორი. ამის ნაცვლად მან ყველაფერი გააკეთა, რომ არ დაევიწყებინა მშობლიური ენა. მას ორჯერ მოუხდა მისი თავიდან შესწავლა და გახდა პირველი სახალხო მწერალი.

* * *

წინასწარ უნდა ვთქვათ, რომ ჩვენ არ შევუდგებით XX საუკუნის მანძილზე დავით კლდიაშვილის შემოქმედებისადმი მიძღვნილ კრიტიკულ წერილთა, კულტურულ-შემოქმედებით

ლონისძიებათა (ლიტერატურული კრიტიკა, მიძღვნები, ხელოვნების დარგების: თეატრი, კინო, მხატვრობა) მიმოხილვას, მათი დასახელებაც კი ნათელს გახდიდა, რომ ქართველ მწერალთა შორის ის ბედნიერი გამოჩნდის, რომლის შემოქმედებაც, მიუხედავად მოცულობითი სიმწირისა, გამორჩეულად იყო დაფასებული ხელოვნებისა და კულტურის ყველა მიმართულებით.

იმისთვის, რომ ლექტორთა მიერ ზემოთ მითითებულ „ბრალდებათა“ ცალმხრივობა და მეტწილად ხელოვნურობა ნათელვყოს, ძირითადად დავყვრდნობით დ. კლდიაშვილის შემოქმედებისადმი მიძღვნილ ერთ ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილს (ესეს), რომლის ავტორია ევროპული (დასავლური) თუ საბჭოთა (რუსული) მწერლობისა და კულტურის უბადლო მცოდნე, მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე და კრიტიკოსი, საზოგადო მოღვაწე – **აკაკი განერელია**. ამასთან, რა თქმა უნდა, გამოვიყენებთ კლდიაშვილის მშვენიერ მემუარებს – „ჩემი ცხოვრების გზაზე“.

აკ. განერელიას ამ წერილზე სპეციალურად გავამახვილეთ ყურადღება, იმიტომ რომ ის დაწერილია უკიდურესად დიქტატორულ ხანაში, „კულტურული რევოლუციის“ ეპოქაში, როცა, ერთი მხრივ, ჰაერში ტრიალებს **1937-1938** წლების რეპრესიების სუნი, მეორე მხრივ, „უცნაურად“ იწყება მსოფლიო ომი **1939** წელს.

ასეთ, მართლაც შიშით გათანგულ, იდეოლოგიზებულ გარემოში იწერებოდა ეს მიმოხილვა კლდიაშვილის შემოქმედებისა, რომელშიც უშიშრადაა გაცხადებული, რომ ავტორი თავის გამირებს, აზნაურებს, კი არ დასცინის, არამედ ის მათ გამოტირის. უკვე ეს ფაქტიც საკმარისია იმის მაჩვენებლად, რომ დავითის გამირები არასდროს ყოფილან დაცინვისა და ირონიის ობიექტები ქართველი მკითხველისთვის, საზოგადოების ნამდვილად მაღალზნეობრივი, ინტელექტუალური ფენისთვის.

მაგრამ უმთავრესი მაინც ისაა, რომ ამ მიმოხილვაში აშკარად ჩანს ის, თუ რა სულიერ სიღრმეებს ეძებდნენ მის შემოქმედებაში; მას „იმერელ იუმორისტად“ წარმოიდგენდნენ თუ მის შემოქმედებას ანალოგს უძებნიდნენ მსოფლიო ჰუმანიზმის კორიფეებთან.

5. ხალხის საუბარს მიყურადებელი მწერალი

აკაკი განერელია თავის მიმოხილვას დავით კლდიაშვილის განსაკუთრებული ნიჭის აღიარებით იწყებს. მისი თქმით: არცერთი ქართველი ბელეტრისტი არ გაოცებულა თანამედროვეობით ისე ძლიერ, როგორც დ. კლდიაშვილი; არავის არ უსმენია ხალხის საუბრებისთვის ისე გულმოდგინებით, როგორც მას.

მის შემოქმედებაში „დემოკრატიის“ მაძიებელთ, მათ, ვინც ბრალდებით გამოდის, რომ თითქოსდა დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაში ოდენ სატირასა და კომიზმს ხედავდნენო, ვურჩევთ ჩაუკვირდნენ ამ „არცერთს და არავისს“ და შეეცადონ, ჩასწვდნენ იმას, თუ რას ნიშნავს „ხალხის საუბრისთვის გულმოდგინედ მოსმენა“. ეს რჩეულთა ხვედრია...

კრიტიკოსის თქმით, „დ. კლდიაშვილის პერსონაჟებს მკვიდრად არ უდგათ ფეხი ნიადაგზე, – ისინი თითქოს ებლაუჭებიან მას. ეს გარემოება ექსცენტრული ბუნებით აჯილდოებს მათ“ (იქვე, გვ. 141). ეს ორი წინადადება მთელი გამოკვლევის აზრის დამტვეია. მასში გააზრებულია ძლიერი სოციალურ-პოლიტიკური ძვრების შედეგად ფეხქვეშ მიწაშერყეული საზოგადოებრივი ფენის თავგანწირული ბრძოლა გადარჩენისთვის როგორც ფიზიკურად (მატერიალურად), ასევე სულიერი (ფსიქო-კულტურული) თვალსაზრისით.

ამ პერსონაჟებს, მიუხედავად საშინელი სიდუხჭირისა, წამითაც არ სურთ დაივიწყონ ნაქები იმერული ზრდილობა და პატივმოყვარეობა. ეს გაუსაძლისი პირობებია, მათ ქმედებებს

ექსცენტრიულობის ფორმას რომ აძლევს, თუმცა ისინი, სინამდვილეში წამითაც არ ივინყებენ ზნეობრივ ნორმებზე ზრუნვას. ეს კი საოცრად ადამიანური ბუნების მოვლენაა. ამიტომაც „სამუდამოდ შევიდნენ ქართულ ლიტერატურაში, როგორც შეუდარებელი სურათები ძველი იმერეთისა“ (აკ. განერელია, რჩეული იქვე).

ზემოთ თქმულის დასტურად თუნდაც ის მომენტიც კმარა, როცა ავტორს მოთხრობაში „ქამუშაძის გაჭირვება“ შემოჰყავს ლევან ქამუშაძის – უკიდურესად ღარიბი აზნაურის პერსონაჟი.

ოტიას ცოლი ეკვირინე საშინელ მკრეხელობას სჩადის იმის გამო, რომ მისმა ქალაქელმა რძალმა სონიამ სიმართლე არ გაიგოს მისი მაზლის სილატაკეზე. „ის ცდილობს, ჩააგონოს რძალს, რომ მისი ცოლი ეფროსინე მკითხაობს, კუდიანია“, ან საყოველთაოდ ცნობილი (გახალხურებული) პასაჟი „სოლომონ მორბელაძიდან“, როცა ის ცოლის საყვედურზე პასუხობს: „ერთი-ორ შეპატიჟებით რავა დარჩებოდა, შე ქალო, გადამთიელი ხომ არ არის, ჩვენებური ჩვევლება რომ არ იცოდეს“.

ეს ექსცესები ცხოვრებასთან ყოველდღიური ჭიდილის შემადგენელი ნაწილია. „ჩვენებური ჩვევლებისთვის“, ზრუნვა ისევე აუცილებელია, როგორც მატერიალურობისთვის. მართალია, ის ზოგჯერ ამპარტავნულ, ექსცენტრიკულ სახეს იღებს, მაგრამ ტრადიციულად მიღებული ნორმებისთვის შეუფერებელი, უცნაური – ექსტრავაგანტური არ ხდება. აი, აქ ჩანს მწერლის დაკვირვებული თვალი და გამახვილებული სმენა; „ჩვენებურ ჩვევლებაში“ მწერალი ხედავს იმასაც, რაც გადარჩენასა და შენარჩუნებას მოითხოვს, მაგრამ ამასთან იმასაც, რასაც ექსცენტრიკული სახე მიუღია, „საერთოდ – თავმოყვარეობის დაცვა მისი აზნაურების მუდმივი ზრუნვის საგანს შეადგენს“ (რჩეული, გვ. 145).

კრიტიკოსის ეს მოსაზრება მცირე კომენტარს მოითხოვს: თავმოყვარეობის დაცვა აქ **საზოგადოებრივი ღირსების რანგშია განხილული** და არა ოდენ სუბიექტური (პიროვნული) სა-

კითხია (თუნდაც ეკვირინეს მაგალითი). მასში ჩართულია მთელი სოციუმი. მასზე (თავმოყვარეობაზე, ტრადიციებზე, ზნეობრივ ნორმებზე), აზნაურებთან ერთად თუ მის გარეშე, არანაკლებად ზრუნავენ გლეხები თუ სხვა სოციალური ჯგუფები. ასე რომ, **კლდიაშვილის შემოქმედებაში ზნეობრიობის საკითხი არ იკეტება კლასობრივ ჩარჩოში.**

6. „ზედმეტი ადამიანები“ თუ ზნეობის სადარაჯოზე მდგარი გმირები?!

ცხოვრებასთან ჭიდილში ჩართულ ამ გმირებს – „თითოეულ მათგანს რაიმე პროექტი აქვს... არსებობისთვის ბრძოლაში... ისინი მოფუსფუსე (გახადა, მ. ზ.)... მათი არსებობის ყოველი წუთი ისეა დამძიმებული ხვალისდელი დღისთვის ზრუნვით, რომ „ჩვევლებრივი“ საუბრებისთვის არც კი სცალიათ“ (რჩეული, იქვე, 141). მაშასადამე, ისინი იბრძვიან იმისათვის, რომ არ გახდნენ „ზედმეტი ადამიანები“. მიუხედავად დანისლული პერსპექტივისა, მრავალფეროვანი იმერული პეიზაჟის ფონზე, მაინც ინთება სიცოცხლისთვის ბრძოლის ცეცხლი. ამ კონტექსტით, დავით კლდიაშვილის შემოქმედება პატარა იმერეთის ჩარჩოში მოქცეული მარტივი, მიამიტური შემოქმედების არეალიდან გამოდის და იქცევა მაღალ შემოქმედებად.

თუ ასი წლის წინათ თქმულის პერიფრაზს გამოვიყენებთ კლდიაშვილის შემოქმედების მიმართ, თითქმის ყოველ მწერალში ბუდობს ლუციფერი და კლოუნი, ლუციფერი ნეგატიურობის სტიქიონია, კლოუნი ქალაჩუნაა, ტაშისცემას დახარბებული. ლუციფერი იძლევა იმპულსს ბრძოლისა და შემოქმედებისა. როცა მწერალში კლოუნი იმარჯვებს, მას იცნობს თავისი წრე და მრევლი. აქ არის მისი სამარეც (კ. გამსახურდია, VII, 238). ჩვენ ამკარად დავინახავთ, რომ კლდიაშვილის კომედიური ჟანრის შემოქმედებაში ვერ იმარჯვებს კლოუნი, მისთვის იქ

არც ყოფილა ადგილი. მისი ყველა გმირი ცხოვრებისთვის ყოველდღიურ ბრძოლაშია ჩაფლული.

ამდენად, დ. კლდიაშვილი „საოცრად ადამიანური, მაგრამ მაინც უცნაური ამბის შეუდარებელი მხატვარი იყო“. გაიხსენეთ მწერლის რეპლიკა: „მდა ... უცნაური ამბავია“. ის დიდი რეალისტია. მისი გმირები შეგნებული სტოიციზმის მატარებელნი არიან და არა სკეპტიკოსები. შესაბამისად, ისინი მყარად დგანან ზნეობის სადარაჯოზე, ინსტინქტურად ეწინააღმდეგებიან კოლონიალურ ექსპანსიას და უცხო ფასეულობებს.

7. კლდიაშვილის შემოქმედების საზრისმატარებელი შტრიხები

დავით კლდიაშვილის შემოქმედების საზრისმატარებელ ნიუანსებსა თუ **მთავარ შტრიხებში** იმერელი (ქართული) კაცის (საზოგადოების) მართლაცდა ეგზისტენციალური კატასტროფის აჩრდილი იკვეთება. ეს უკიდურესი გაჭირვებულობა მოჰყვა არა ბატონყმობის გაუქმებას, როგორცაა ძირითადში მას ახასიათებენ ხოლმე (ეს მომენტი მხოლოდ ერთ-ერთი შტრიხია ამ ცხოვრებისეული ტრაგედიისა), არამედ ქართული სამეფოს გაუქმებას, ყოველგვარი სოციალ-პოლიტიკური უფლებების დაკარგვას. ასეთ ვითარებაში, ბატონყმობის გაუქმება, რომელიც რუსეთის იმპერიის მასშტაბით (თვით რუსეთისთვის) პროგრესული მოვლენა იყო, ჩვენს რეალობაში ბოლო ლურსმნის ჩაჭედება აღმოჩნდა სახელმწიფოებრივი (პოლიტიკური) და საზოგადოებრივი სტრუქტურების კუბოზე.

ამის შემდეგ საზოგადოებრივ ურთიერთობას არაფერი შემორჩა ქართული, თვინიერ გენეტიკური (ტრადიციული) ზნეობრივი ნორმებისა, რომელსაც ასე ჩასჭიდებიან კლდიაშვილის გმირები. თუკი ამოვალთ აკ. განწერელიას ზოგადი მსჯელობის ლოგიკიდან, მივიღებთ ასეთ სურათს:

– თითოეულ გმირს თავისი განსახორციელებელი პროექტი აქვს;

– შესაბამისად, მისი განხორციელებისათვის ყოველდღიური ბრძოლა მიმდინარეობს, ეს არსებობისთვის ბრძოლაა;

– ამან მათ ჩვევებზეც (ყოველდღიურობაზე) იქონია გავლენა, ისინი მოფუსფუსენი გამხდარან;

– ფსიქოლოგიურად კი ყველას **ნება** მომართულია, ყოველი წუთი დამძიმებულია „ხვალეზე“ ზრუნვით;

– ეს „ზრუნვა“ იმდენ სულიერ და ფიზიკურ ენერგიას მოითხოვს, რომ ჩვევლებრივი საუბრისთვის მათ არც კი სცალიათ;

– მათთვის უცნობია მხიარული, უდარდელი სჯა-ბაასი, არაფერი რომ არ ვთქვათ თვით ცხოვრებაზე;

– მიუხედავად ასეთ დაძაბულობისა, ისინი უფრო ხშირად **უშედეგო ძიებაში** არიან;

– ამ გმირებს შეგნებული აქვთ (არ დავინყებიათ), რომ ეს ბაასი ნორმალური მდგომარეობა არაა, ყველგან და ყოველთვის საქმეზე ლაპარაკი (ზრუნვა) არ შეიძლება, ამიტომ ძალიან ხშირად თავს უხერხულად გრძნობენ;

– მიუხედავად მთელი ამ სიდუხჭირისა, მათ არ ავინყდებათ „იმერული ზრდილობა და ეტიკეტი“, რაც მათ გენოკულტურაშია გაზავებული და თვით ამ ცხოვრებისეული, დაუნდობელი გამოცდის ჟამსაც არ ტოვებს მათ.

დავინყოთ ბოლოდან: ლექტორთა თქმით, დღემდე არსებული შეფასებებით (კრიტიკით), კლდიაშვილის გმირები დიდი სიდუხჭირის შედეგად კარგავენ ადამიანურ სახეს, სიღარიბეს ისინი თითქმის ურჩხულად უქცევია და ა. შ. რაიმე მიმსგავსებული რამ ჩანს, კლდიაშვილის გმირთა ცხოვრების არსის გამსაზღვრელ აქ ჩამოთვლილ მოცემულობებში? თუ, მიუხედავად ასეთი სიდუხჭირისა, მათ არ ავინყდებათ იმერული ზრდილობა და მორალი, უფროთხილდებიან მათ, როგორც თვალისჩინს.

მე არ ვიცი, მწერლის ამ სოციალური ჟღერადობის შემოქმედების, გმირთა გალერეის ცხოვრებისეულ საზრისმანარმოებელ შტრიხებს რა შეიძლება დაემატოს, მაგრამ აუცილებე-

ლია ფსიქოლოგიური და ესთეტიკური პლანის განაზრების წარმოჩენა, რათა დავრწმუნდეთ, რომ „შემოდგომის აზნაურების“ ყბადაღებულ თემას თვით მისივე სიცოცხლეშივე დაედო ყადაღა. თუ ეს თემა განათლების სისტემის სცენიდან არ ჩამოდიოდა, ეს იყო ის მცირედი ხარკი, რომელსაც მოითხოვდა კომუნისტური იდეოლოგიის გველეშაპი. ნამდვილი მკითხველი კი მასში ხედავდა იმ (ყოველ შემთხვევაში, ცდილობდა) ფსიქოკულტურულ მოცემულობებს, რომელნიც წარმოაჩენდნენ არა მარტო იმერელი კაცის (ზოგადად ქართველის) ფენომენს, არამედ – ზოგადსაკაცობრიო ჰუმანიზმს.

ვინც XX საუკუნის მკითხველებს დ. კლდიაშვილის გმირების არასწორ შეფასებაში, მათდამი დაცინვაში გვადანაშაულებენ, მათ მიინდა ვკითხო: ჩვენ მიერ ქვემოთ გამოყოფილი მართლაცდა ეგზისტენციალური ათი საკითხიდან [არა მარტო ცალკე აღებული ეთნოგრაფიული ჯგუფისთვის, არამედ მთელი ერისთვის (ხალხისთვის)], რომელში ჩანს დაცინვის ნასახი, თუნდაც გაშარჟებაზე ოდნავი მინიშნებაც კი? თუნდაც, ავიღოთ აკ. განერელიას კრიტიკა, რომელიც შორს დგას ყოველგვარი იდეოლოგიური კონიუნქტურისგან.

მისთვის (ზოგადადაც) ეს შემოქმედება არაა საფუძველმორყეული, მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი აზნაურთა ფენის (კლასის) დაცინვა, არამედ ისაა მთელი საზოგადოების (ხალხის) ცხოვრების რეალური სურათის ერთი დიდი ნაწილის აღწერა, მისი ტრაგიკული ბედის გააზრება. ასე ჰქონდა მწერალს თავისი შემოქმედება ჩაფიქრებული, ასე აღიქვამდა მას მკითხველი. ამიტომაც ბრძანა მან, **მე არასდროს არავისთვის დამიცინიაო**. მართლაც, ვის სცალია აქ ერთმანეთთან დასაციინად. თვით კირილე მიმინოშვილის ხმამაღალი სიცილი და ოხუნჯობაც კი ნორმიდან ამოვარდნილად გეჩვენება კაცს.

ამ შემოქმედებაში მთელი სისრულითაა დანახული ადამიანური ცხოვრების ტრაგიკულობა, გაზავებული ადამიანურ კომედიაში. ასე წარმოუდგენია ის ქართველ მკითხველს, მწერ-

ლობას, კრიტიკას. ასე გვიხატავს კლდიაშვილის მთელ შემოქმედებას ჩვენი დიდებული ავტორი. ის წერს: „იმდენად დიდია მწერლის მიერ შეგრძნება საკუთარი გმირების ადამიანური ტკივილისა, რომ ძნელია მისი მიჩნევა სატირიკოსად“. ლექტორი კი ბრალს გვდებდა, რომ დ. კლდიაშვილში ხედავენ ოდენ იმერელ სატირიკოსსო.

გავაგრძელოთ:

კრიტიკოსი ამბობს: „იმერეთი და ამ კუთხის ადამიანები დ. კლდიაშვილმა დახატა იშვიათი სიძლიერით. აქ კომიზმიცაა, მაგრამ მეტია მუქი კოლორიტი, ზოგჯერ მისტიკის ზღვრამდე მისული. მისი შემოქმედება („ქამუშაძის გაჭირვება“) ნამდვილი ენციკლოპედიაა ძველი იმერეთისა“.

ესაა მწერლის შემოქმედების არასწორი გაგება?

ახლა კი მისი მწერლური იდეალის შეფასებაზე: „ქართულ პროზაში მე არ მეგულება მეორე ნაწარმოები, რომელშიც ასე მძაფრი საღებავებით იყოს ნაჩვენები გამოუვალი, პირდაპირ ფატალური მდგომარეობა ადამიანებისა, როგორც დ. კლდიაშვილის ამ მოთხრობაში („ქამუშაძის გაჭირვება“, მ. ზ.) და არსად სცემს ავტორის გული ისე თანაგრძნობით პატარა ადამიანებისადმი, როგორც მის მოთხრობებში“ (რჩეული, გვ.148-49).

მართალია, ჩვენს ლექტორებს არ უყვართ, როცა რამეს უხსნიან ან უდასტურებენ, მაგრამ აუცილებლად უნდა აიხსნას, თუ რას გულისხმობს კრიტიკოსი, როცა საუბრობს ადამიანთა პირდაპირ გამოუვალ მდგომარეობაზე; პატარა ადამიანებისადმი თანაგრძნობაზე; იმ ცხოვრებისეულ რეალობებზე, რასაც დიდი სიყვარულით აღწერს ავტორი, არა ჩემი სუბიექტური მსჯელობით, არამედ, რეალიზმის მამამთავრის ბალზაკის მიხედვით.

8. ცხოვრების სარკე

ბალზაკი ამტკიცებდა: ხელოვნება უნდა გახდესო სრულყოფილი სარკე ცხოვრებისა. მისი აზრით, რეალისტი ხელოვანი თანაბარი გულისყურით უნდა ეკიდებოდეს, როგორც ადამიანის სულის ექსტაზს, ისე მის ფიზიკურ სიბერევესაც. მწერალი, თანაბარი უტყუარობით უნდა აღწერდეს როგორც სისაძაგლეს და გულისამრევს, ისე მშვენიერსა და ზეაღმტაცს (კ. გამსახურდია, ტ. VI, გვ. 296, თბ. 1963 წ.). აი, ამ რეალიზმს გულისხმობს ავტორი, როცა ლაპარაკობს ადამიანთა ფატალურობამდე ასულ დუხჭირ მდგომარეობაზე. ხოლო როცა ლაპარაკობს პატარა ადამიანებისადმი თანაგრძნობაზე, აქაც კლდიაშვილის სააზროვნო ამპლიტუდა აყვანილია დიდ ჰუმანისტთა რანგამდე.

ჩვენ ზემოთ შევეხეთ, თუ როგორი გულისყურით უსმენდა დავით კლდიაშვილი პატარა ადამიანების საუბრებს, როგორ ითვისებდა და აღიქვამდა მათ ამ ნაუბარს. იგივე ხდება ბალზაკის თავსაც. „შევდგებოდი და ვაკვირდებოდი ქუჩებში მოყაყანე ადამიანებს, ყურს ვუგდებდი უბრალო ხალხთა გნიასს, ჩხუბს, კინკლაობას, ხანაც მშვიდობიან საუბრებს. ჩემი თვალი გარს ევლებოდა არა მარტო ადამიანთა სხეულებს, არამედ მათ სულშიც იჭვრიტებოდა. ეს იყო განცდა ცხადლივი (იქვე გვ. 297). ასეთი უმაღლესი რეალიზმის დონეზე აღიქმებოდა დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაც.

ბალზაკთან შედარების მცდელობა არა მარტო რეალიზმის ძიების მეთოდის თვალსაზრისით არის დასაშვები, არამედ მთელი შემოქმედების ერთ მთლიანობაში გააზრების თვალსაზრისითაც, როგორც ეს მოხდა „ადამიანური კომედიის“ გამოცემის შემთხვევაში. აკ. განერელია წერს: **არსებითად დ. კლდიაშვილმა დაგვიტოვა ერთი დიდი წიგნი.** ამ წიგნის მთავარი გმირია – გაღატაკებული აზნაური. თავისი **ახირებული თავგადასავლით** (ხაზი, აკ. განერელია) ეს აზნაური პირველად „სოლო-

მონ მორბელაძეში“ გამოჩნდება, ის იბრძვის არსებობისთვის. მიუხედავად ხშირი ჩავარდნებისა, მკითხველს მოთხრობის წაკითხვის შემდეგაც სჯერა, რომ ხვალ ისევ დაიწყებს ჯანმრთელ სიცოცხლს (რჩეული, იქვე, გვ.146). **მაშასადამე, ეს სიცოცხლი დაცინვა კი არაა, არამედ მომავლის იმედის შუქია.**

ბოლო მოთხრობა ამ ციკლისა, ანუ ერთი მთლიანი წიგნის უკანასკნელი თავისა, არის „როსტომ მანველიძე“. თავის თავთან მარტო მყოფი, ცოლ-შვილის მიერ მიტოვებული – ეს უკვე უნებისყოფო ადამიანია, მისთვის ცხოვრება სიცოცხლეშივე შეჩერებულია (იქვე). ეს ტრაგედიაა ცხოვრების მიერ გატეხილი ადამიანისა. მაგრამ მას ინსტინქტის ძალა ეწევა, გული მიუწევს ყმანვილკაცებისკენ, რომ მწარე გულზე ერთი ძველებურად მოუღხინოს. საუბედუროდ, მას ამის ენერგია არ გააჩნია, მესამე ჭიქაზე მთვრალია, მეოთხეზე კი ძილი მოეკიდება. ის, ყველაზე გულგატეხილი, ყველაფერს ჯანდაბისკენ აგზავნის.

კრიტიკოსის თქმით, მოთხრობის ეს დასასრული მთელი ციკლის, ...„მწერლის მიერ მთლიანი წიგნის მთავარ გმირზე წაკითხული რეკვიემიაო“ (რჩეული, იქვე, გვ.147). ამასთან, ეს არა მარტო წიგნის შესავალი და დასასრულია, არამედ ცალკე თავებისაც – ე. ი. მისი მოთხრობების შესავალიცა და ბოლოც, რომლის გმირებიც ლარიბი, მაგრამ ჯანმრთელი ადამიანები არიან, რომელთაც, ბოლოს და ბოლოს, წოდებრივი ურთიერთობისთვის ბრძოლაში გულგატეხილობა იპყრობთ (იქვე, გვ.147). კრიტიკოსი მთელ ამ პროცესს ევოლუციონურობას უწოდებს, რაც გეგმაზომიერ განვითარებას გულისხმობს.

მაშასადამე, დავით კლდიაშვილის შემოქმედებაში არა დაღუპვა და კვდომაა დანახული, არამედ მასში გააზრებულია ევოლუციური განვითარებისთვის საჭირო პოტენციური, სულიერი ენერგიის წარმოჩენა. ეს ენერგია კი მთელ საზოგადოებაშია კონსოლიდირებული. ეს იმას ნიშნავს, რომ არაფერი და არავინ უნდა იქნეს დავიწყებული რეალობიდან.

ცვაიგი იტყვის ბალზაკზე: მან ამ წლებში აღმოაჩინა დიდი საიდუმლოება, რომ ყველაფერი სიუჟეტია. ყველაფერი მასალაა. სინამდვილე – დაუღვეველი. საჭიროა კარგი დაკვირვება. ვისაც სურს, ასახოს ქვეყნიერება, ნუ გამოტოვებს მის ნურც ერთ ასპექტს, რანგების საზოგადოებრივი თანაარსებობა უნდა იყოს წარმოდგენილი, რადგანაც საზოგადოების ყველა ნაწილი იღებს ურთიერთმოქმედებაში მონაწილეობას, ყველა ხვდება ერთიმეორეს. სწორედ ასევე უნდა იყოს წარმოდგენილი ხასიათები, ადამიანთა მოდგმის ყველა წახნაგი, ჩრდილი და ელფერი (ცვაიგი, ბალზაკი, გვ. 222-223). ადამიანური ყოფის თვალსაზრისის გააზრება შემოქმედებითად – ესაა რეალიზმის თეორიაც და პრაქტიკაც, რასაც აკეთებს კლდიაშვილი. სწორედ ის გვაძლევს იმპულსს მისი შემოქმედების მთლიანობაში გააზრებისთვის. ის ცდილობდა შეექმნა მთლიანი სახე იმერული, sic, ქართული საზოგადოებისა. „მისი მოთხრობები მხიარულად იწყება, თავდება მოთქმით“, ამბობს განერელია, მაგრამ რას იზამ, ასეთია ცხოვრება! – „**ხარებით**“ დაწყებული „ზარით“ მთავრდება. ამდენად, მის შემოქმედებით თვალსაწიერში მოქცეულია არა ოდენ აზნაურობა, არამედ **ის მიმართულია კოლონიალური უღლის ქვეშ მგმინავი მთელი საზოგადოებისკენ.**

მაშასადამე, მწერლის მახვილი თვალი სწვდება საზოგადოებრივი ცხოვრების მთელ სივრცეს. მის სმენას ესმის ცხოვრებასთან სამკვედრო-სასიცოცხლოდ შებმულ ადამიანთა გნიასი, ჩხუბი, კინკლაობა, ხანაც მშვიდობიანი საუბრები, რომ გაიმართება დაღლილობის ჟამს. ის ეძებს მათში არსებულ იმ დაუღვეველ ენერგიას, რომელიც ერთ ჟამს მოდგმის ნების ძალის სახით ამოხეთქავს და იხსნის ერს ეგზისტენციალური კატასტროფისგან.

9. ქვეყნის გულისთვის შემეცნება

დავიდ კლდიაშვილის მიერ აღწერილ ამ ადამიანურ კომედიას ქართველი მკითხველი ძირისძირამდე შეიმეცნებს და ცდილობს, მისი ყველა დეტალი მოსინჯოს, ყველა ნიუანსს ჩასწვდეს. მათში აღქმულია თვით ჟესტის ენაც კი. უფრო მეტიც, როგორც ამას ამჩნევს აკ. განერელია, ისინი თვალეზითაც ებრძვიან ერთმანეთს.

პერსონაჟები მუდმივ ბრძოლაში არიან; იშვიათად ეთანხმებიან ერთმანეთს; ცდილობენ, ერთმანეთი დაარწმუნონ ან გადაარწმუნონ, ან სულაც მოატყუონ, მაგრამ როცა ესეც არ ძრის, ისინი დაიხმარებენ თვალეზს, სახის გამომეტყველებას... ნამდვილი აზრის ამოსაკითხად... შინაგანი ბრძოლა განსაკუთრებით მაშინ იჩენს თავს პერსონაჟებს შორის, როცა გაჭირვებაში არიან. „ასე მაგალითად, სოლომონმა ცალი თვალით დაუნყო ყურება ქაიხოსროს“ ან „თვალი თვალში გაუყარა ბეკინამ“.

კრიტიკოსის შეფასებით თუ ვისარგებლებთ, მწერლის მზერა ისევე უცდომელია, როგორც მისი სმენა. მას დაჭერილი აქვს იმერული აზნაურის საუბრის ყოველი ნიუანსი, წინადადების მიმოხრა, თავისებური გამოთქმები, საკმარისია მისმა პერსონაჟებმა ხმა ამოიღონ, რათა ყოველგვარი საზღვარი წაიშალოს სინამდვილესა და ხელოვნებას შორის – იმდენად ცოცხალნი და დამაჯერებელნი არიან ისინი. მწერალს არსად ღალატობს ზომიერების გრძნობა, ის დიდი ტაქტიკის მქონე მწერალია (რჩეული, იქვე, გვ. 138-139). ესეც კმარა იმის დასადასტურებლად, რომ მწერალს არ მიეკეროს ჩვენი ლექტორების მიერ უაზროდ წამოსროლილი ეპითეტი „სასტიკი მწერლისა“. ის არა მარტო გმირების მიმართ არაა სასტიკი, რაც იგივე იქნებოდა, მისი თანამედროვე საზოგადოებისადმი იყოს დაუნდობელი და შეურიგებელი, არამედ, მისი შვილის, სერგო კლდიაშვილის

თქმით, მას ამ ხალხის გარეშე ცხოვრება საკუთარ სახლშიც უძნელდებოდა.

აკ. განერელიას პერიფრაზით თუ ვიტყვით, ხალხის გაჭირვების შემგრძნობი გული და იმერული ფერების ამთვისებელი თვალი შერჩა მწერალს სიბერეშიც.

მე მგონია, – ჰყვება ს. კლდიაშვილი, – რომ დავითი ახლაც ცოცხალი იქნებოდა, რომ არ სცოდნოდა საოცარი მოწყენა. დავითი მარტოობას ვერ იტანდა... მაღალი ძლიერი ხმა ჰქონდა. ხმა პირდაპირ გულიდან ამოსდიოდა. როცა მარტოობის გრძნობა მოერეოდა, ისეთი ხმით იწყებდა ყვირილს, რომ ხმა შორს ისმოდა, ყვიროდა გაბმით, გუგუნით. როცა ერთხელ ვკითხე, რად ყვირის ასე უცნაურად, გულაჩუყებით მითხრა:

„– მარტო ვარ!“

და იქვე, კრიტიკოსის სრულყოფილი შენიშვნა: „მოწყენისა და მარტოობის ეს გრძნობა მწერლის ბუნებაში ჩაისახა ჯერ კიდევ მაშინ, როცა მან პირველად დაინახა საკუთარი ქვეყნის ღარიბი ეზოების, პატარა ადამიანების უნუგემო მდგომარეობისა და გაჭირვებათა ერთფეროვნება“ (აკ. განერელია, იქვე, გვ.167). ალბათ ზედმეტია რაიმე კომენტარის გაკეთება.

უვიცობაა, დავით კლდიაშვილი თავისი გამიერების ცხოვრების გარედან მაყურებელ და გულგრილ შემფასებლად, თუნდაც მკაცრ გამომცდელად წარმოაჩინო, მით უმეტეს, მათდამი სისასტიკე დააბრალო. სინამდვილეში, მწერალს მათ გარეშე მცირე ხნითაც არ შეუძლია ცხოვრება. ისინი მისთვის ხელოვნურად შექმნილი გამიერები კი არ არიან, არამედ, მისი „მე“-ს ნაწილი არიან. ისინი მასში ჩაისახნენ იმ წუთიდანვე, როგორც კი კიევსა და მოსკოვში გაზრდილი მწერლის სულში აღორძინება იწყო მშობლიური ქვეყნისა და ხალხისადმი რეალურმა გრძნობებმა, როცა დაინახა ადამიანების უნუგემო მდგომარეობა და ამ მდგომარეობის **ერთფეროვნება**. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მისი ბუნება შეერწყა არა მარტო ამ პატარა ადამიანებს, მათ საზოგადოებას, არამედ საკუთარი ქვეყნის გაპარტახებულ

ეზოებს, იმერეთის ულამაზესი ბუნებაში გახირულ, ჯოჯოხეთად ქცეულ ოხორებს.

ამდენად მის არსებაში გაზავდა მშობლიური იმერეთი, მთელი დანადგლიანებული ქვეყანა, ძალადობისგან მოტეხილი, მაგრამ მაინც მებრძოლი. ამ მარად მებრძოლ სულსაა, რომ მოუხმობს მარტოობაში დარჩენილი შემოქმედი მაღალი, პირდაპირ გულიდან ამოსული ძლიერ ხმით.

10. მწერალი „ახირებულ გმირთა“ წრეში

დავით კლდიაშვილის ახირებულ გმირთა თავგადასავლებში თავისი ადგილი უნდა მიეჩინოს თვითონ მწერალსაც.

ამ ერთიანი წიგნის გმირები ერთი თავიდან მეორეში გადადიან არა სიუჟეტური თვალსაზრისით, არამედ თავიანთ ბუნებრივ თვისებათა თანალმობით, ხასიათთა იმ მსგავსებით, რომელიც ვლინდება ცნობიერსა თუ ქვეცნობიერში და ჩვენი გენოკულტურის თავისებურ გამოხატულებად გვეჩვენება, კრიტიკის მიერ კი აღქმულია აზნაურთა ახირებულობად.

ამ ახირებულ გმირთა პლეადას წინ მიუძღვის თვითონ ავტორი თავისი ხმაგაბმითი გუგუნით. მარტოობისადმი ასეთი შეუთავსებლობა და მოძმისთვის ხმის მიწვდენის მცდელობა – ესაა ახირებულობა, ცხოვრების უკანასკნელ წუთსაც კი არ დაკარგო იმედი და ბრძოლისთვის განაწყობა გატანჯული ხალხი.

კლდიაშვილის ამ ახირებულობაში ნათლად იკვეთება, თუ რამდენად შეერწყა ის ხალხის ბუნებას და ხალხის მისას. ამიტომაც გაიაზრება მისი შემოქმედება ერთ წიგნად, დიადი ბალზაკისა და მისი „ადამიანური კომედიის“ მიმსგავსებით, რაზედაც ზემოთ აღვნიშნეთ. ასეთი გააზრების დაშვებულობის სასარგებლოდ უნდა მეტყველებდეს ამ მასშტაბურობით დიდად განსხვავებულ, მაგრამ ფსიქოესთეტიური განწყობით მსგავს პლატფორმაზე მდგარ პიროვნებათა ქვეცნობიერი მიმართება თავიანთი გმირებისადმი, მათი ამქვეყნიური ცხოვრების მიმწეხრს.

აკ. განერელიას გააზრებით, ეს დიდი მხატვარი სიბერის უამს ყვირილით აფრთხობდა თავის ქვეცნობიერში დაბუდე-ბულ ლანდებს; შესუსტებულ მხედველობაშიც ძველი იმერეთის შემოდგომის ფერები ჩარჩენოდა (რჩეული, გვ.161). ამ შემ-თხვევაში, პირველ წინადადებაში, სიტყვაში „აფრთხობდა“, იგ-რძნობა სოცრეალიზმის „სურნელი“. მარტოობით თავმოებზრე-ბულ, მარტოსულად დარჩენილ კაცს არ შეიძლება თავისივე მოგონებები (კრიტიკოსის თქმით, აჩრდილები) დაეფრთხო, პი-რიქით, ამ ყვირილით ის ცდილობდა მათი – თავისი გმირების, გამოხმობას, რათა ფიზიკურად დაუძლურებული სხეულიდან და ძალზე დაქვეითებული მეხსიერებიდან არ გამქრალიყვნენ ისინი.

მწერალი ამ ყვირილით აღვიძებს (ეძახის) თავის გმირებს, რათა მისი არსება გამოსტაცონ მარადიულ მარტოობას. ის მათში ეძებს სულიერ სიმრთელეს. ეს სულიერი შფოთი და მარ-ტოობასთან ბრძოლა ხანდაზმული მწერლისა პირდაპირი გაგ-რძელებაა „უცნაური ადამიანის“ მოქმედებისა. იმ „ახირებული საუბრებისა და ამოძახილების“ გახსენებაა, რაც მის გამახვი-ლებულ სმენას ესმოდა და მისი სულის ნაწილად იქცა. ეს უდა-ვო ნიშანია იმ ფსიქოზნეობრივი განწყობის არსებობისა, რომე-ლიც იქმნება, როცა ხალხი მთელი თავისი სიკეთითა და სიავით შედის შემოქმედის არსში და, პირიქით, შემოქმედი სრულად ითქვიფება ხალხის გენოკულტურაში.

ამ მოსაზრების დაშვებულობის უტყუარი მაგალითია „ადამიანური კომედიის“ ავტორი. მას თავის ოცნების განხორ-ციელება მხოლოდ წიგნებში შეუძლია, პირად ცხოვრებაში კი არა. მრავალწლიანი ბრძოლით თითქოს მიაღწია საწინააღმდეგ და გაინაღდა თავისუფალი ცხოვრება. წინ უღევს „ადამიანური კომედიის“ 50 ახალი ნაწარმოების გეგმა, მაგრამ ამ სახლში იმიტომ შედის, რომ იქ მოკვდეს. არა კაცი არ მოდის მის საწა-ხავად. ის, რაც სიხარულის სასახლედ ჰქონდა ოცნებაში წარ-მოდგენილი, საშინელ საპყრობილედ ექცა. ის თითქმის დაბ-

რმავეებულია, რაზედაც მეტყველებს მისი ძლივძლივობით გამოყვანილი ბოლო ხელნაწერი, გოტუსადმი მიწერილი: „მე აღარ შემოძლია წერა და კითხვა“. მაგრამ ის ფარ-ხმალს არ ყრის, დაუღვევლია მისი ოპტიმიზმი. ოდნავ მოიხედავს და ხელახლა ხმას იღებს და ელაპარაკება, ვისაც მოიხელთებს. **მას მარტოობა არ შეუძლია, როგორც დავითს...** ისინი (ორივე) თავის სულის ნაწილს, თავის გმირებს მოუხმობენ, რომელთაც სრულად შეერწყმიან. ხსნას მათში ხედავენ: ბოდვის დროს ბალზაკი მოუხმობდა **ორას ბიანშონს**, ექიმს, რომელიც მის „ადამიანურ კომედიაში“ სასწაულებს ახდენს: „ბიანშონი აქ რომ ყოფილიყო, მომარჩენდაო!“ (სტ. ცვაიგი, ბალზაკი, გვ.444-450).

თითქოს მისტიკის სფეროდანაა ასეთი დამთხვევები, მაგრამ არა, ეს განსაკუთრებული ნიშანია იმ შემოქმედისა, რომელიც თავის გულში ატარებდა მთელი საზოგადოების ჭირ-ვარამის დარდს. უკანასკნელ ჟამს, მარადისობის გზაზე, როგორც ცვაიგმა თქვა ბალზაკზე, „მთელი საზოგადოების დარდი მიაცილებს“ კლდიაშვილსაც.

11. კლდიაშვილის გმირთა ყოველდღიური რუტინიდან „ამოყვანაზე“

დავით კლდიაშვილმა დაგვიტოვა ერთი დიდი წიგნი, რომლის მთავარი გმირია გაღატაკებული აზნაური თავისი ახირებული თავგადასავლით. ისინი უცნაურ ამბებს სჩადიან. „ჩვენებური ჩვევლება“ – ამპარტავნობაც (აკ. განერელია) ახასიათებთ. ამიტომ გადადიან ისინი მოთხრობიდან მოთხრობაში და თავიანთ უჯიათ, ახირებულ ხასიათს აჩენენ ცხოვრების სიმუხთლესთან პერმანენტულ ბრძოლაში. ამ თავისებურებებით არის დაჯილდოებული ყველა მისი გმირი – გლეხი იქნება თუ აზნაური, ქალაქელი თუ სოფლელი. პატივმოყვარეობასთან შეზავებული ეს ახირებულობა არის ის განსაკუთრებული თვისე-

ბათაგანი, რამაც ქართული მოდგმა გადაარჩინა მსოფლიო კატაკლიზმებს და დღემდე შემონახვინა თავისი გენოკულტურა.

დიდი ილიას თქმით: „თვით დაინვნენ, სხვას კი გზა გაუნათესო, ეს ჩვენს მამა-პაპას ეთქმის... პირქვე უნდა დავემხოთ მათ საფლავთა წინაშე და ვუგალობოთ დიდება დიდებულთა და ქება ქებულთა“ (ილია მართალი (ჭავჭავაძე) შეგონებანი, გვ.6-7). მაშასადამე, ახირებულობა – ეს აზნაურთა ექსკლუზიური თვისება კი არაა, არამედ ქართველი კაცის ბუნების ძალზე მნიშვნელოვანი ფენომენია; უფრო დადებითი შტრიხია, ვიდრე უარყოფითი; თვით მოზომილი „ჩვენებური ჩვევლების“ (აკ. განერელიას მიხედვით – ამპარტავნობის, ჩემი აზრით კი, უფრო გამძაფრებული პატივმოყვარეობის) ჩათვლით.

ამდენად, ამ ზნეობრივი (გენეტიკური) თავისებურებების მოცემულობა კლდიაშვილის შემოქმედებაში მოითხოვს „იმერელი აზნაურის“ ყოველდღიური რუტინის კონტექსტიდან ამოყვანას და მისი ბუნების ზოგადეროვნულ, ზოგადადამიანურ კანონზომიერებათა თვალსაზრისით გააზრებას. ამისთვის აუცილებელია იმ დიდი უბედურების დანახვა, რამაც ლევან ქაშუშაძეს იმისი ენერჯიაც გამოაცალა, რომ მის ოჯახში პირველად ნვეული პატარძალი ეზოს კარამდე მიეცილებინა. მიუხედავად ასეთი უკიდურესი სისუსტისა, მას არ ავიწყდება იმერული თავაზიანობა. ის დადგება თავისი ჭვარტილიანი ქოხის ზღურბლთან და იქიდან თვალით მიაცილებს მიმავალ სტუმარს.

ის არასდროს ჩივის თავისი ცხოვრების გამო, არც ბედისწერის სიმუხთლეზე მოთქვამს; ის ყოველგვარ ტანჯვა-წამებას, ფიზიკურ განსაცდელს მედგრად ხვდება და მათზე „ახირებულად“ დუმს. მაგრამ, როცა მისი ძმა – ომანი, უსამართლოდ განიკითხავს მის ცოლს – ეფროსინეს, მაშინ კარგალებული ქოხიდან გაისმის დოინჯშემოყრილი, წელში გამართული ლევანის ხმა – **რა გინდათ?! და „ჯავრისგან ათრთოლებული, შერჩა ერთ ადგილს გაქვავებულივით“.** ეს ერთი სიტყვა მუქარაა ამ უსამართლო ცხოვრების მიმართ, გაუტყეხელი სულის

ძახილია. მას სამდურავს სიკვდილის დადგომის ბოლო წუთიც ვერ წამოაცდევინებს. „სიკვდილი სჯობია, რძალო... სიკვდილი!“ – იტყვის და მერე ლოცავს სონიას.

ვინაც როგორც უნდა ისე წარმოიდგინოს ლევანის ეს დოინჯუმეოყრილი სტატიკური სახე და მისი შეძახილი – „რა გინდათ?!“ და „სიკვდილი სჯობია... სიკვდილი“. მე მათში გადაგვარების (გარუსების) პირამდე მიყვანილი, მაგრამ მაინც მებრძოლი საქართველოს განწირული შეძახილი მესმის.

ამ პერსონაჟში აკუმულირებულია ქართული გენის თანმდევი „ახირებულ თვისების“ ყველა ნიშანი: არ ინუნუნო; კი არ იძახო „ამა სოფლის“ სამდურავი..., არამედ იბრძოლო მისთვის უკანასკნელი ძალის გამოცლამდე და როცა ბოლო ჟამი დადგება, დალოცვილი დატოვო შთამომავლობა. ამიტომ უპრიანი იქნება, დ. კლდიაშვილის ამ „ერთიან ნიგნში“, ასე მაღალმხატვრულ დონეზე აღწერილ „ახირებულ თავგადასავლებს“, გმირთა ხასიათების მაფორმირებელ გენოკულტურულ საფუძველთა გააზრებას ისტორიზმის კონტექსტით მივუდგეთ და შევეცადოთ, გავერკვევით ამ „ახირებული ხასიათის“ არსში, მის ცოდო-მადლში.

12. „ახირებულობის“ ბუნება

კლდიაშვილის შემოქმედებაში აღწერილი ისტორიების „უცნაურ ამბებად“ მონათვლა თვით კლდიაშვილის გამოთქმიდან მომდინარეობს, როცა თვალისჩინდაკარგულმა, თავის გმირებზე ჩაფიქრებულმა მწერალმა, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, თქვა: „მდა... უცნაური ამბავია!..“ შემდეგ ეს ფრაზა განწერელიამ მთელ შემოქმედებაზე გადაიტანა და მწერლის შემოქმედებითი ნიჭის დახასიათებისთვის გამოიყენა. „საოცრად ადამიანური, მაგრამ მაინც უცნაური ამბის შეუდარებელი მხატვარი იყო იგიო“. შეუძლებელი იყო უცნაური ამბის გმირები ახირებულნი არ ყოფილიყვნენ.

საინტერესოა ავტორისეული გაგება ამ დაუდგრომელი, ახირებულობამდე მისული უშიშარი ხასიათისა, რომელსაც ის ამჟღავნებს ალექსანდრე ყაზბეგისადმი მიწერილ წერილში მისი მოთხრობის „განკიცხულის“ გამო. ის აღფრთოვანებული ახასიათებს ერთ-ერთ გმირს – მართას, მთელი სისრულით წარმოაჩენს თავის საკუთარ მიდგომას თავგადადებით, უფრო სწორად, ახირებულად მებრძოლ გმირთა მიმართ. „თქვენი მართა ძლიერია სულით, ის იბრძვის, რამდენადაც ძალა შესწევს, თუმცა ყველა ბრძოლაში მარცხდება. მაგრამ მასში არის სული ძლიერი, შეურიგებელი, ვერ დამტევი იმ ვიწრო ჩარჩოში, რომელშიც სურთ მოამწყვდიონ ის“ (თხზ., გვ. 367-368). ყველა ბრძოლაში მარცხდებოდე და მაინც იბრძოდე თავისუფლებისთვის – ესაა **პოზიტიური ახირებულობა**, დ. კლდიაშვილის გმირთა ცხოვრების კრედო, მათი საზრისმანარმოებელი ნიჭი.

ასეთი პოზიტიური „ახირებული თავგადასავლებით“ და ხასიათებით სავსეა ჩვენი ისტორია. მაგრამ ჩვენ ეს კერძო მომენტები კი არ გვიზიდავს, არამედ მისი ზოგადგენეტიკური (ზოგადეროვნული) ბუნება, რომელიც დიდ ეპოქებს გადასწვდება და ყოფნა-არყოფნის მიჯნაზე მაშველი რგოლი აღმოჩნდება ხოლმე. ჩვენი მოდგმის ასეთი „ახირებული ჩვევის“ გარეშე წარმოუდგენელი იქნებოდა გადარჩენა. ეს ჩვევა ხალხის გაუტეხელ სულში იძერწებოდა.

ასეთ „ჩვევას“ გვიდასტურებს ვახუშტი: „ზნენი აქვდათ პირმტკიცობა, მტერთა ზედა ერთობა, თავისუფლებისათვის მხნედ ბრძოლა, მაგრად დგომა მისთვის... გარნა თუ სძლია ვინმე მძლავრთაგანი, არა დაემორჩილიან“. (ვ. ქელიძე, ქრონიკები, გვ.15). თუ არა ახირებულობა, აბა, რა უნდა ეწოდოს იმას, რომ მძლავრი მტრის მიერ უიმედოდ დამარცხებულნი **„არ დაემორჩილიან“** და ეს ზნეობადაა ქცეული.

აი, რა გენეტიკიდან მომდინარეობს კლდიაშვილის გმირთა ხასიათები, იყვნენ ახირებულნი ყოველგვარი საქმის მი-

მართ, რომელშიც ისინი ჩააგდო მათთვის უცხო, უსამართლო სამართალმა.

მოდით, მივადევნოთ თვალი ასეთი ხასიათის ფორმირების ისტორიულ მიმდინარეობას დიდი ეპოქალური პროცესების თვალსაწიერიდან.

ისტორიული წიაღსვლა

ოთხასი წელიწადი გრძელდებოდა არაბთა გავლენა საქართველოს დედაქალაქზე. იყო პერიოდი, როცა ერის ბედი ბენჯზე ეკიდა, ხალხს ფიზიკური გადაშენება დაემუქრებოდა ხოლმე. ჩვენს მემატრიანებს, მართალია, ძუნწად, მაგრამ დიდი ექსპრესიულობით შემოუნახავთ ეს მომენტები ისე, რომ გონებაში აცოცხლებ შემზარავ სურათებს.

უცხო წყაროებში – ბიზანტიურში, სომხურში, სირიულში, თვით არაბულშიც, შემორჩენილია გულგრილი ჩამონათვალეები თითოეულ ბრძოლებში დაღუპული ათეულ ათასობით ქართველისა, – აღნიშნავს ვ. ჭელიძე და აგრძელებს: რომელიმე არაბი ისტორიკოსი ისე გადმოგვცემს თხუთმეტი, ოცი, ოცდათხუთმეტი ათასი ქართველი მეომრის გაჟლეტას, საქართველოს რომელიმე კუთხის აოხრების ამბავს, თითქოსდა აქ არაფერიაო (ვ. ჭელიძე, დას. ნაშრ., გვ.8-14).²

მაშასადამე, მონურ მორჩილებას ხალხმა ბრძოლა ამჯობინა. აჯანყება აჯანყებას მოსდევდა. მტერი იძულებული გაბხდარა, 23 წლის განმავლობაში 17 მმართველი შეეცვალათ, მაგ-

² ის იქვე აგრძელებს, როცა ვცადე უცხოური წყაროების დახმარებით დაახლოებით მაინც აღმენუსხა ის მნიშვნელოვანი რბევანი, რაც არაბებისგან ჩვენ ხალხს განუცდია, საკმაოდ გრძელი სია გამოვიდა. ნუსხა დიდ ქალაქზე შევადგინე, ძირითადი ნაწილი არაბებს დავუთმე, მარცხენა კი „დამატებითი“ ბრძოლები ჩამოვწერე, ჩვენ ხალხს სხვა შემოსეულ მტრებთან რომ გადაუხდია, „მეგობარ“ ბიზანტიასთან, ხაზარებთან და ა. შ. ქართველ კაცს სამ ფრონტზე უხდება ბრძოლა. სიმონ ჯანაშია ამას „სამი მხარით ხმლის ქნევას“ უწოდებს.

რამ ხალხი არ მშვიდდებოდა. ამ „ახირებულ“ აჯანყებებს მოჰყვა მურმან ყრუს სასტიკი ლაშქრობანი.

ამდენად, ჩვენში არაბობის ხანა არის მსოფლიოს დიდი იმპერიების წინააღმდეგ, პატარა მოდგმის ბრძოლის უწყვეტი ჯაჭვის რგოლი, რომელიც მთავრდება ამ ახირებული და პატივმოყვარე მოდგმის ეროვნულად კონსოლიდირებითა და ახალი ქართული სახელმწიფოებრიობისთვის საფუძვლის ჩაყრით. ესაა შედეგი ჩვენი მოდგმის ხასიათში არსებული „ახირებულობის“ და პატივმოყვარებისა, სამწუხაროდ, პიროვნულ ასპექტში, ამპარტავნობასა და უხიაგობაში რომ გადაგვეზრდება ზოგჯერ.

აი, ასეთი „ახირებულობის“ გამოძახილი უნდა ვეძებოთ კლდიაშვილის შემოქმედებაში, მოთხრობიდან მოთხრობაში, პიესიდან პიესაში გარდამავალ გმირთა ხასიათებში, რომელიც მთელ შემოქმედებას კრავს ერთ წიგნად, რომლის მთავარი მოქმედი თუ მეორეხარისხოვანი გმირები აუცილებლად ატარებენ თავიანთ სულში ამ ზნეობას.

თითქოს ჩვემო ისტორიის ამ დიდი პერიოდის გახსენება საკმარისი უნდა იყოს აქ დასმული საკითხის ასახსნელად, მაგრამ, როცა საქმე მიდგება ერის ხასიათის ფორმირების თავისებურებებზე, აქ განხილული 400-წლიანი ეტაპიც არ კმარა. ის შეიძლება ცივილიზაციის რალაც პერიოდის გააზრებისთვის სავსებით მისაღები დრო იყოს, მაგრამ არა თავად ხასიათის ცალკეული შტრიხის, გენოკულტურის განსაკუთრებული თავისებურებების ფორმირებისთვის. ამიტომ ჩვენ ხასიათში ამ „გენეტიკური ახირებულობის“ პოზიტიურ არსში გარკვევისათვის კიდევ ერთ, არანაკლებ სასტიკ, ორსაუკუნოვან ეპოქას მივადევნოთ თვალი.

* * *

დიდი ანგარიშით, 600-წლიანი სახალიფოს მზის ჩასვენებით უნდა დავიწყოთ, რომელშიც ქართველ მეფეებთან ერთად „ყველანი წარჩინებულნი საქართველოსი მონაწილეობდნენ“.

1258 წ. 10 თებერვალს, თორმეტი დღის ალყის შემდეგ ჭულალუ-ყაენმა აიღო ბაღდადი, რომელიც 5 საუკუნე იყო სახალი-

ფოს მთავარი ქალაქი (ის 762 წ. დააარსა აბასიდთან დინასტიის ხალიფამ ალ-მანსურმა).

დავით ულუს მხედრობა, როგორც მემატიანე ზოგადად იტყვის, „ნესადაც არს ქართველთა წინამებრძოლობაო“, ამჯერადაც მენინავებდა ბაღდადზე შეტევას. მემატიანე ასე აგვიწერს ამ ბრძოლის ამბავს: „შეთხარეს ზღუდესა შიგან, შევიდეს ქართველნი, და იქმნა ძლიერი ბრძოლა და მოსრვიდეს სპათა ბაღდადელთა... და ესრეთ განახვეს კარნი ქალაქისანი ქართველთა და თათართა და შევიდეს“. არაბებს ბრძოლა წაგებულ იქონდათ.

უკანასკნელი ხალიფა მასტახემი შვილებითურთ დაიღუპა. უცხოურ წყაროთა ცნობით, „ის ჩასვეს ტომარაში და მოასრესინეს მონღოლთა ცხენების ფეხვით ქვეშო“ (მარი ბროსე, საქართველოს ისტორია, გვ.180, თბ.1998 წ.).

სახალიფოს აღსასრულის აღწერის ქართული ვერსია ზემინვენით ასახავს იმ განწყობას, რომელიც უნდა ჰქონოდათ ქართველ მეფე-დიდებულებს არაბთა 400-წლიანი სისხლიანი ბატონობის გამო სამაგიეროს მიგების შესაძლებლობის მიცემით. ჟამთაღმწერელის თქმით: „მოსრნეს მახვილითა ესოდენი სიმრავლე, რომელ არ იყო რიცხვი, და სავსე იყვნეს უბანნი, ფოლოცნი და სახლნი მკვდართა მიერ“. მემატიანის მიერ ხალიფა მასტახემის სიცოცხლის ბოლო წუთების აღწერისას ისე გეჩვენება კაცს, რომ მონღოლებმა იმ სისასტიკეთათვისაც გადაუხადეს სამაგიერო, რაც მათ ჩაუდენიათ მთელი ამ 600 წლის განმავლობაში საქართველოში.

ყაენმა სიკვდილი ბრძანა მისი და მის შვილთა. ხალიფასთან მისული ელგონ ნოინი კი ცინიკურად ეტყვის მას, ყაენმა შეგინყალაო. გაუხარდა, მაშინ გამიშვასო, ნოინმა უთხრა, შეწყალეუბა ის არის, რომ ყაენი თავის ხელით მოგკლავს შენ, ხოლო შენს შვილს ყაენის შვილი აბალა მოკლავსო.

ხალიფაც და მთელი მისი „სახლეული“, მთელი მოდგმა აბასიდებისა ერთიანად გაჟლიტეს.

ასე მოელო ბოლო არაბთა ხალიფატს (ვ.ჭელიძე, ქრონიკები, IV, გვ. 269-291).

სრულიად საქართველოს მეფისა და ყველა წარჩინებულთა მონაწილეობა ერთ დროს მსოფლიოს მპყრობელი სახალიფოს გაცამტვერებაში მისტიკა, უფრო აღსრულებული მისტიკა იყო. ეს ის ბედისწერაა, რომელიც ეძლევა მას, ვისაც გაუტყეხელი სული აქვს და ბოროტებასთან შეურიგებლობის „ახირებულობა“.

„დიდი ეროვნული პოტენცია და გაუტყეხელი სული უნდა ჰქონდეს ხალხს, რომ ... საშინელ განსაცდელს გაუძლოს. ამ დიდი პოტენციის სხივი ჯერ სადღაც, რომ არ მოელი, ისეთ ადგილას გაიელვებს ხოლმე, როგორც ნიშანი – არ გავმქრალვარო. ისეთ რამეში გამოვლინდება, რასაც არც ელი და ვერც წარმოიდგენ“ (ქრონიკები, II, გვ. 30). ასეც მოხდა, ასეულათასობით გაჟღერებულ ქართველთა სისხლის საფასურის გაღება მოუწიათ მურვან ყრუსა თუ ბულა თურქის შთამომავალთ.

მაშასადამე, ჩვენ ხასიათში გამჯდარი ეს „ახირებულობა“ წარმოადგენს ყოველ მძიმე ჟამს დიდი ეროვნული პოტენციის წარმოჩენისა და განახლების საშუალებას, რომელიც ცნობიერსა თუ ქვეცნობიერში გამოვლინდება. მას მუდამ გამოაქვს ნაყოფი. ამ „ახირებული“ ხასიათის გარეშე წარმოუდგენელი იქნებოდა გადარჩენა. ამის ყველაზე უფრო თვალსაჩინო მაგალითია, XIV ს. ბოლოსა და XV ს. დასაწყისის კულტურული სამყაროს უდიდესი ნაწილის მფლობელის თემურ ლენგის წინააღმდეგ ქართველი ერის მართლაცდა ახირებული ბრძოლების ისტორია.

* * *

დიდი „ახირებულობა“ იყო, აბა, სხვა რა შეიძლება ეწოდოს იმას, რომ 1387 წელს თბილისს გარშემომომდგარ თემურ ლენგთან მძიმე ბრძოლაში დამარცხებულმა და ტყვედ ჩავარდნილმა ბაგრატ V-მ ყარაიაზში მიაღწია იმას, რომ მოჩვენებით მიეღო მაჰმადიანობა და ლენგთან ზავი ჩამოაგდო იმ პირობით, რომ თავის სამეფოს მის გავლენის სფეროში შეიყვანდა. ის მთელი ამალითა და 12 000 ჯარით გამოამგზავრეს თბილისს. მან კი თავის შვილებს შეუთვალა, რომ გზაზე ჩასაფრებოდნენ. ასეც მოხდა, მეფის შვილები თავს დაესხნენ თათრებს და უდიდესი ნაწილი ამოხოცეს (მარი ბროსე, გვ.196).

მეორე წელს ლენგი ხელახლა შემოესია ქვეყანას, მაგრამ იგი მაინც ვერ გატეხა. თემური ჩრდილოეთში გადადის და თოხთამიშთან იბრძვის. ამდენად, ბაგრატ V-მ არც ამჯერად მიიღო ნაწყალობევი მშვიდობა.

1394 წლის 13 სექტემბერს ყოფილი ყაჩალი ისევ შემოესია ქვეყანას თრიალეთის გზით; მიზანი იყო ქვეყნის სრულიად დამორჩილება და დარიალის ჩაკეტვა, რათა ჩრდილოეთ კავკასიასთან კავშირი მოესპო. ამჯერად მან ორჯერ ილაშქრა საქართველოში. შემდეგ დარუბანდის გზით (ე. ი. ვერ აიღო დარიალი), ჩრდილოეთ კავკასიაში გადავიდა, თერგის პირას გენერალურ ბრძოლაში გაანადგურა თოხთამიში (ოქროს ურდოს ხანი), ჩრდილოეთ კავკასიაში გადაწვა ქრისტიანული ეკლესიები, ხალხის იძულებით გამაჰმადიანებას მიჰყო ხელი.

ამის შემდეგ ისეთი ვითარება შეიქმნა, რომ თითქოსდა ყოველგვარმა წინააღმდეგობამ დაკარგა აზრი. თემურის გამჩერებელი არავინ ჩანდა მაშინდელი მსოფლიოში, მაგრამ, სულ ცოტა ხანში, ქართული ხასიათის ახირებულობამ – მუდამ ჟამს იბრძოლოს თავისუფლებისათვის, ისევ იჩინა თავი. თემურის ინდოეთში ლაშქრობის პერიოდში საქართველო გახდა ცენტრი კავკასიის განთავისუფლებისათვის ბრძოლისა. გენის „დიდი ახირებულობის“ გარეშე ამას შეძლებდა პატარა ერი?

ეს იმდენად სერიოზული მოვლენა ყოფილა, რომ თემურმა მიატოვა ინდოეთი და 1399 წლის ბოლოს ამიერკავკასიაში შემოვიდა, რათა საბოლოოდ გაემაჰმადიანებინა კავკასია.

ამჯერად ის საქართველოში ჰერეთ-კახეთიდან შემოვიდა. სპარსი ისტორიკოსი წერს: „ამ ბრძოლაში იმდენი სისხლი დაიღვარა, რომ თოვლით დაფარული ველები ლალისა და ბროწეულის ყვავილის ფერად იყო შეღებული“. ამდენად, ლენგის ბარბაროსობას საზღვარი არ ჰქონდა. მან ბრძანა, გაენადგურებინათ ყველაფერი: ბალები, ვენახები, ბოსტნები, ეკლესიები, სამლოცველოები, სასახლეები, სახლები და ა. შ. წყაროს ცნობით, ინდოეთშიც არ დაუნგრევია იმდენი შენობა-ნაგებობა, რამდენიც საქართველოში. ასეთი იყო შედეგი მეექვსე ლაშქრობისა.

1400 წლის გაზაფხულზე თათართა ლაშქარი ისევ მოადგა საზღვარს, თემურმა გიორგი მეფეს ელჩი გაუგზავნა. ის მოით-

ხოვდა მძევალს და მეფესთან თავშეფარებული მაჰმადიანი მფლობელის გადაცემას. გიორგიმ მტკიცე უარი სტკიცა მსოფლიოს მრისხანე მფლობელს. გაგულისებულმა ყაჩაღყოფილმა საქართველოს ნაცარტუტად გადაქცევა განიზრახა.

ის შემოვიდა შიდა ქართლში. ამოხოცეს გამოქვაბულებს თავშეფარებული ხალხი, დაიპყრეს 19 ციხე, რომელთა სახელები არაბ მემატიანეებს ისე დაუმახინჯებიათ, რომ მათი გარჩევა შეუძლებელია, გიორგი მეფე სვანეთის მთებში იყო. თათრები მას აქაც ჩაყვნენ, მაშინ ის აფხაზეთში გადავიდა. ასე რომ, ქანცი გამოელიათ მდეკართაც და დევნილთაც.

მიღწეულ იქნა ზავი. გიორგიმ ოსმალებს გადასცა მისი სტუმარი ტახირ-სულთანი, რომელიც თავისი მამითურთ დაბრუნდა ბაღდადს. გიორგი დასთანხმდა, ხარკი ეძლია თემურისთვის, ძმის ხელით გაუგზავნა მდიდარი საჩუქარი და გამოსთხოვა მას მთელი საქართველოს შეწყნარება (მარი ბროსე, იქვე, გვ.169-170).

1403 წელს მტერი ქვემო ქართლში შემოვიდა, ბირთვის შემოეწყო. ამ ციცაბოზე მდგარ ციხეს ციხისთავი და 30 ქართველი თავადაზნაური იცავდა. თემური თვითონ ესწრებოდა ამ ბრძოლას. დიდი ბრძოლის შემდეგ აიღეს ის. თემურმა იქ ჯარი ჩააყენა და ბრძანა, ყველა მახლობელ მხარეში მკვიდრნი შიშის ქვეშ ყოლოდათ, ქრისტიანები ან გაეწყვიტათ ან განედევნათ. ქართველებს ამ მიდამოებში დასახლება აუკრძალათ. მან მეფე გიორგისგან ათასი ოქროს მონეტა და სხვა საჩუქრები მიიღო. მონეტებზე თემურის სახელი იყო ამოტვიფრული. ამის შემდეგ თემური წავიდა სამშობლოში, საიდანაც არ დაბრუნებულა. ის გარდაიცვალა 1405 წ. (მარი ბროსე, იქვე, გვ.177).

საბოლოო დაზავების პროცესს ქართული წყაროები ასე გადმოგვცემენ: დასავლეთ საქართველოში ბრძოლის პროცესში ენერგია ეცლებოდა ორივე მხარეს. ლენგმა ილაჯგანყვეტილი ლაშქარი აღმოსავლეთ საქართველოში გადმოიყვანა. ამ რთულ ვითარებაში თვითონ თემური გამოვიდა საზავო ხელშეკრულე-

ბის დადების ინიციატივით, თან ერთოდა ტყვედმყოფი ქართული თავად-აზნაურების თხოვნაც.

გიორგიმ მდიდარი საჩუქრები და ელჩები გამოაგზავნა. ზავი დაიდო ძველებური პირობებით: ხარკის გადახდა, საჭიროების შემთხვევაში მაშველი ჯარის გამოყვანა და ა. შ. მაგრამ თემურის პირველი პირობა გიორგიმ მაინც არ შეასრულა, ის არ ეახლა მსოფლიოს მძვინვარე განმგებელს, რომლის წინაშეც ქედს იხრიდნენ ჩინეთ-ინდოეთიდან დაწყებული ეგვიპტით დამთავრებული, არადა, ლენგი პირველ პირობად ამას აყენებდა.

თემური იძულებული იყო, ამას შერიგებოდა. ის კი არა, როგორც მემატიანეები აღნიშნავენ, „გახარებული უკან დაიძრა სამშობლოსკენ“ (საქართველოს ისტორია ერთ წიგნად, გვ.248-254, თბ. 2012 წ.) თუმცა მან თავის მორიელურ წესს გესლის ნთხვევისას არც ამჯერად უღალატა და უკანასკნელად (მერვედ) მოიოხა გული ფაქტობრივად უშედეგოდ დამთავრებული 17-წლიანი ომის გამო ამ პატარა, „ახირებულ“ მოდგმასთან – თბილისში შეიჭრა და ააოხრა ყველა ეკლესია-მონასტერი.

ის სამარყანდში ჩასვლის შემდეგ, არც მეტი, არც ნაკლები ჩინეთის დასაპყრობად გაემზადა, მაგრამ გზად გარდაიცვალა. სამარყანდში მის მიერვე აგებულ აკლდამაში ისე ჩაესვენა, ვერ აისრულა ოცნება – მის წინ დაჩოქილი ენახა მეფე გიორგი.

მსოფლიო ისტორიაში მრავალი მაგალითი შეიძლება მოიძიო დიდ და სასტიკ დამპყრობელთან პატარა ხალხის, სრულიად უიმედო მდგომარეობაშიც კი, თავგანწირული ბრძოლისა, მაგრამ ასეთი გენეტიკისა და ზნეობრივი კოდექსის დონემდე აყვანილი, მთელი ერის თავგანწირულობის მაგალითი (ლენგთან ბრძოლაში ჩართული იყო მთელი მოდგმა) იშვიათია.

ეს „ღირსეული“ თავისუფლებისთვის ბრძოლის „ახირებული ზნე“ უწყვეტად წარმართავდა ერის პერმანენტული ბრძოლების საზრისმომცველობას წინაისტორიული ეპოქებიდან მოყოლებული დღევანდელობამდე (ელინთა ყაჩაღური ლაშქრობა – „არგონავტები“, კიროსისა და დარიოსის სპარსეთი; ალექსანდრე მაკედონელისა და დიადოხოსთა იმპერიები; პონტოს სისტემა და რომაელთა იმპერიის შემოსვლა, ბიზანტიის იმპერიის „მტერმოყვრობა“; არაბთა ოთხსაუკუნოვანი ბატონობა, „დიდ-

თურქობა“; ბრწყინვალე ფეოდალური მონარქიის აშენებისა და ევროპული აღორძინების სათავეებთან დგომის შემდეგ დანყებული, ახალი ეპოქალური შემოტევების უწყვეტი პერიოდი: მონღოლობა, ოსმალობა და ყიზილბაშობა, მტერმოყვრული ბიზანტიური ვერაგობის ჩანაცვლება ათჯერ უფრო ვერაგული რუსული თვითმპყრობელობით და ბოლოს – „ბოროტების იმპერიის“ კლანჭებში ყოფნა).

როგორც ვხედავთ, ამ ხანგრძლივი დროის მომცველი პერიოდების ჩამონათვალმაც კი დიდი დრო და ადგილი წაიღო, მაგრამ ამის ჩამოთვლის აუცილებლობა იმდენად დადგა, რამდენადაც აშკარად ჩანს, რომ არა ჩვენი ეროვნულ ხასიათში მოცემული ეს „ახირებულობა“ და „ჩვენებური ჩვევა“, ვერა მოდგმა ვერ გაუძლებდა ასეთ უწყვეტ შემოტევებს.

13. ქართული ხასიათის ბუნებისთვის

გრ. რობაქიძე წერილში „რა უნდა აგონდებოდეს ქართველს“ წერს: ქართველი თავმომწონეა. აქვს კიდევ უფლება თავმომწონეობისათვის. „Larousse“-ის (ფრანგული ენციკლოპედია) განმარტებით: „La plus belle race humaine qui soit au monde“ კაცობრიობის ულამაზესი მოდგმა. მაგრამ მისი ეს თავმომწონეობა არ გულისხმობს რუსულ „Тщеславие“-ს, ან გერმანულ „Eitelkeit“; ფილოსოფოს ერმანნის ახსნით ეს გერმანული სიტყვა გაიგება, როგორც შიში არმონონებისა. ქართველს ბევრნაირი შიში აწუხებს, ხოლო არა ეს. მას კიდევაც გაუკვირდება არ მოეწონოთ. თავმომწონე ქართველი „თავგამოჩენის ჟინითაა შეპყრობილი“ (გრ. რობაქიძე, გვ. 22).

ეს „თავგამოჩენა“, თუ ძირეულად ვწვდებით მას, სხვის წინაშე კი არ ჩნდება, რომ „დაჩრდილოს“ იგი. ქართველის „მე“ სხვიოსნდება „შენში“. ფესვი ქართველის თავმომწონეობისა აქ იმალება. „გაახარე-გაიხარე“ – აი მთავარი არსი ამ თავმომწონებისა. „ხარება“ „ზრდას“ ნიშნავს. „გაახარე – გაიხარე“ – ეს მეტყველებს: შეუწყვე ხელი სხვის „ზრდას“, რათა ამით თვი-

თონ „იზრდებოდე“. არც ერთს შვილს რომელიმე სხვა ერისას არ ძალუძს ისეთი სისრულით იყვეს „ერთგული“, თავდადებული მეორისათვის, სხვისათვის, როგორც ქართველს. უკანასკნელი მსახურია მოყვასისა, „მსახური“ ამ სიტყვის უკეთილშობილესი მნიშვნელობით. ასეთია ნიშანწყალი ქართული ხასიათისა.

„ქართველი სხვაში“ ჰლამობს ასხივოსნებას; იქიდან ასხივოსნებული, იფინება იგი თავის წინაშე თავმონონებით, როცა ეს პროცესი არ აენყობა, „მე“ უკუიქცევა, იკუმშება შინაგანად, ხდება ჩათხრობილი. ამას ხელს უწყობს „შენის“ მხრიდან დაუდევრობა, „მე“-სგან სიფიცხე. თუ ამას ნყენაც მიემატება, „შენი“-სგან, ქართველი „მე“ „თავისთავადი“, გლახიც კი განზე დგება, ცხარდება, თავნებად იქცევა, განზე დგება. საქართველოს რღვევის სათავე აქ უნდა ვეძიოთ.

ქართველთა მეთაურთ, თითო-ოროლას გამოკლებით, შეგნებული რომ ჰქონოდათ ქართული ხასიათის სიაგვარგე, დარწმუნებული ვარ, მაშინ ვერც თურქი, ვერც სპარსი, ვერც ხვარაზმელი, ვერც მონღოლი, ვერც რუსი, ვერც სხვა ვინმე შელახავდა საქართველოს. დიახ, როცა ის ვერ ჰპოულობს სხვაში გამოხმაურებას, იგი ხდება ურჩი და უდრეკი. მას ვერც მოსრი და ვერც გასტეხ. საკმარისია „შეასახელო“ იგი, ურჩი და უდრეკი, მყისვე მოღბება. ეტყვი: „შენს მეტი ამას ვინ შეასრულებს!“ და იგი ახალისებული, თავს გასწირავს. ბრძანებით საქართველოში ვერაფერს მიაღწევ – ხოლო შესახელებით ყველაფერს (გრ. რობაქიძე, გვ.22-26, თბ., 2012 წ.).

ქართული ხასიათის გახსნის მიზნით ასეთი დიდი წიაღსვლა გენიალური ფსიქოგენეტიკოსი მწერლის შემოქმედებაში აუცილებლად მივიჩნიეთ, რათა კლასიკური მაგალითის საშუალებით სრულად წარმოგვეჩინა იმერელ აზნაურთა „ახირებული თავგადასავალი“ და „ჩვენებურ ჩვევლებათა“ შემქმნელი მოდგმის ხასიათის არა მარტო მითოისტორიული საფუძვლები, არამედ ამ ხასიათის სრული საზრისმომცველობაც. მას რობა-

ქიძე „ხასიათის ნიშანწყალს“ უწოდებს. ის ვლინდება „ახირებულ-ლობაში“ და „ჩვენებურ ჩვევაში“, აკ. განწერელის თქმით, ზოგჯერ „ამპარტავნობაში“ რომ გადაგვეზრდება ხოლმე; გრ.რობა-ქიძე კი თავმომწონეობად ნათლავს – „ქართველი თავმომწონეა“. ამ ორ ცნებასა და მიდგომას შორის ხელშესახები განსხვავებაა:

პირველი – „თავმომწონეობა“ თავის თავში მოიცავს ღირსებისთვის აუცილებელ პოზიტიურ მუხტს, მიუხედავად რიგი ჩრდილოვანი გამოვლინებებისა; მეორე – „ამპარტავნობა“ ცოდვაა, ის „ძლიერთა ამა ქვეყნისათა“ „ცუდი ტვინის“ ნაყოფია, რომელიც, გრ. რობაქიძის თქმით, ქართულ ხასიათში „თავნებობის“ სახით ვლინდება, როცა „მე“ ვერ პოულობს „შენში“ რეაქციას.

გრ. რობაქიძის „რომანტიკული“ მიდგომის გათვალისწინების შემთხვევაში სრულად ჩანს ქართველთა „ახირებულობის“ ბუნება, რომელიც უკიდურესი კრიზისის ჟამსაც კი წარმოჩინდება იმ „ახირებულ თავგადასავლებში“, რომლის მაღალ-შემოქმედებით დონეზე აღწერა მოგვცა დ. კლდიაშვილმა.

დ. კლდიაშვილის გმირთა ხასიათებში ამ „ახირებულობისა“ და „ჩვენებური ჩვევის“ ფილოსოფიის აუხსნელად, განზე დაგვრჩებოდა ცხოვრებისეული ტრაგედიულობის გამომწვევ მიზეზთა მთელი გამა. მივიღებდით ჩვეულებრივ ფორმალურ მოცემულობებს, ხელთ შეგვრჩებოდა იმერული იუმორით გაჯერებული რაღაც პროვინციულ თავგასართობი – სატირა.

14. გაცვეთილი კლასობრივი ეტიკეტი

ქართული კრიტიკის მიერ კლდიაშვილის შემოქმედების ერთ მთლიან ნიგნად, ერთი უნივერსალური გმირით, ერთიანი მიზანსწრაფულობით, ცხოვრების ცარისტული წესის წინააღმდეგ ჭიდილის ერთიანი გააზრებით უკვე ნიშნავდა სოციალისტური (კომუნისტური) იდეოლოგიის ჩარჩოებიდან გასვლას.

„ქართული ჰუმანური“ აზრით, მის შემოქმედებაში ცხოვრებისეულ რეალობას მთელი მისი ტრაგიკულობით ჭვრეტად, როგორც მას თვითონ მწერალი განმარტავდა, „ყველანი მსხვერპლად ეწირებიან შავბნელ ცხოვრებას, რომლის გაშუქების, განათების განკარგულებისთვის უნდა ვმუშაობდეთ“ (თხზ., გვ. 418).

ასე რომ, სასწავლო პროგრამებში მომაკვდავი ფეოდალური კლასის აგონიის წინ წამოწევა არსებული ისტორიული რეალობის გამოძახილი იყო. თვით სწორუპოვარი მონარქისტი ბალზაკიც კი აღიარებდა ამ რეალობას. იგივე ხდება კლდიაშვილთანაც, მისი გმირების კლასობრივი ეტიკეტი გაცვეთილია, მაგრამ მათი გენეტიკური სულის სიდიადე ახირებულობად რომ მოვნათლეთ, თავის „ნიშანწყალს“ არ კარგავს. ეს იმერელი აზნაურები „სიცოცხლისთვის ბრძოლაში“ იჩენენ იმ ახირებულობას, რასაც იჩენდა ის 30 თავად-აზნაური, რომელიც თმოგვის ციხეს იცავდა ასჯერ უფრო მეტ მტერთან ბრძოლაში.

აზნაურთა ეს „ახალი მოდგმა“, ღირსებისა და პატივმოყვარეობის ფსიქოზნეობრივი საკითხისადმი მიდგომით, მათგან მხოლოდ დროსა და სივრცეში მოცემულობით – სიტუაციურობით თუ განირჩევიან. სულიერი განწყობით ისინი სრულიად იდენტური არიან. ამიტომაც განაცხადა ავტორმა, „მე არავისთვის დამიცინიაო!“ ის კი, რაც „შემოდგომის აზნაურს“ და სხვა მსგავს გააზრებებს შეეხება, ეს ოდენ კონიუნქტურა იყო. სინამდვილეში, დოგმასავით იყო მიღებული: **„დავითი საოცრად ადამიანური ამბების შეუდარებელი მხატვარი იყო“**. აქ სიცილიც ემორჩილება ცხოვრების იმ გამოცდას, რომელიც მოუწყვეს ქართველურ მოდგმას. „იმერეთის უმნიშვნელო, პატარა ადამიანების თავგადასავლები, მათი ტკივილები... სევდანარევი სიცილს იწვევდა“ (აკ. განერელია, იქვე, გვ.135). **ყოველივე ამის უკან უნდა ვეძიოთ ის, თუ ვინ და რამ გახადა ერთ დროს თემურ-ლენგთან მებრძოლი ეს იმერელი აზნაური „უმნიშვნელო პატარა ადამიანი“, ვინ მოუკლა მხიარული სიცილის სურ-**

ვილი. აი, რა უნდა ვეძიოთ იმერელი კაცის ყოველდღიური ცხოვრების ამ „ერთიან წიგნში“ და არა ძირისძირამდე გაცვეთილი და დღეისთვის არავისთვის საინტერესო საბჭოური იდეოლოგიის ნაკვალევი.

15. მეთოდური შენიშვნა კვლევის პროცესისადმი

დღევანდელი ქართველი მკითხველისა და კრიტიკოსთვის ზემოთ დასმულ კითხვებზე პასუხის მოძიება უნდა იყოს უმთავრესი პრობლემა, ვინაიდან, დავით კლდიაშვილის შემოქმედების განხილვა იმთავითვე ძირითადად მიმდინარეობდა სოციალურ და ეკონომიკურ (მატერიალისტურ) გააზრებათა დომინანტობითა და რაციონალისტური ფსიქოკულტურული გააზრებებით; ამიტომაც წარმოჩინდა ქართველი კაცის ლეგიტიმური უფლება, „იყოს თავმომწონე“ (გრ. რობაქიძე) „ამპარტავნობად“ (აკ. განერელია) და არასწორად ეწოდა „ჩვენებური ჩვევა“.

ზემოთაც ითქვა და გაიმეორებ, რომ „მწერლის დამკვირვებელ თვალს“ და „გამახვილებულ სმენას“ არაფერი გამორჩენია, ეს იმას ნიშნავს, რომ ის რაციონალური მიდგომა, რომლითაც ფასდებოდა დ. კლდიაშვილის ეს „**იმერელი კაცის ცხოვრების წიგნი**“, არ იყო საკმარისი თუნდაც იმ ზედმიწევნითი სწორი შეფასებითაც კი, რასაც იძლევა აკ. განერელია; ზოგადად, კლდიაშვილის შემოქმედების გონიერი შემფასებლები.

აკ. განერელია წერს: მე არ მეგულება მეორე ნაწარმოები ქართულ პროზაში, რომელშიც ასე მძაფრად იყოს ნაჩვენები პირდაპირ ფატალური მდგომარეობა ადამიანებისა. მთელი ძალით ძგერს მისი გული პატარა ადამიანებისადმი. აჰყავს ისინი ადამიანური განცდის მაღალ საფეხურზე. მწერალმა, პირველად ჩვენს პროზაში, შეძლო პერსონაჟის მხრივ ტყუილის თქმისას ეჩვენებინა არაჩვეულებრივი კეთილშობილება გმირისა. ის ფსიქოლოგიური განცდის ხატვის გამორჩეული ოსტატია. მან დაინახა საკუთარი ქვეყნის ღარიბი ეზოების, პატარა ადამიანების უნუგემო მდგომარეობისა და გაჭირვების ერთფე-

როვნება. იმდენად ცოცხალნი და დამაჯერებელნი არიან ისინი, რამდენადაც მწერალს არასდროს არ ღალატობს ზომიერების გრძობა, დიდი ტაქტი. იმდენად დიდია მწერლის მიერ შეგრძნება საკუთარი გმირების ადამიანური ტკივილისა, რომ შეუძლებელია მისი მიჩნევა სატირიკოსად.³

ეს ზეპირი კოლაჟი, გაკეთებული აკ. განწერელის კრიტიკული წერილიდან დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაზე, შეიძლება გავიაზროთ ამ ჰუმანისტი მწერლის შემოქმედებისადმი დამკვიდრებულ ზოგად მიდგომად. ეს კი ნათელს ხდის, თუ რამდენად მცდარიყოფილა ჩვენი „ლექტორების“ შეხედულება დავით კლდიაშვილის ბელეტრისტიკის როლისა და ადგილის შეფასების შესახებ მიდგომაზე ქართული ლიტერატურის, ზოგადად, კულტურის ისტორიაში.

მაგრამ ჩვენ ამჯერად სულ სხვა კონტექსტი გვაინტერესებს, კერძოდ, ამ სოციალური (რაციონალური) გაგების მიღმა არსებული („ზოგჯერ მისტიკის საზღვრამდე რომ მიდის“); ე. ი. გვაინტერესებს იმ ირაციონალურის მოხელთება, „რომლის გარეშეც ნამდვილი კრიტიკა წარმოუდგენელია“ (კ. გამსახურდია).

16. რაციონალურ კონტექსტის მიღმა არსებულის ახსნისთვის

კრიტიკოსი ცნებათა კატეგორიებში ხსნის ხელოვანის ირაციონალს, ამარტივებს მას. გვიჩვენებს ყველა ელემენტს, რომელიც მოუხმარია ავტორს იდეების სახით.

ამდენად, კრიტიკოსი უნდა გასცდეს წმინდა ლიტერატურული გაგების ფარგლებს. მისი მიზანი ირაციონალურის გახსნა უნდა იყოს, იქნება ეს ფსიქოლოგიური თუ ფილოსოფიის მეთოდით, (კ. გამსახურდია, კრიტიკა და შემოქმედება, ტ. VII,

³ მარტო ეს მოსაზრებაც კი იკმარებდა ჩვენი ლექტორების მიერ წარდგენილ „ბრალდებათა“ გასაქარწყლებლად, რომ დ. კლდიაშვილს ოდენ იმერულ სატირიკოსად მიიჩნევდნენ.

გვ. 241, თბ., 1965 წ.). ამ მოსაზრებათა კონტექსტში უნდა ავსნათ კლდიაშვილის „ერთიანი წიგნის“ რაციონალისტური გაგების მიღმა არსებული ირაციონალური ბუნება. ეს აუცილებელია, თუნდაც იმიტომ რომ, როგორც განერელია იტყვის: „არ უნდა დავივიწყოთ, რომ დ. კლდიაშვილი, უწინარეს ყოვლისა, მორალისტია“ (იქვე); ე. ი. არ შევჩერდეთ მისტიკის საზღვართან, არამედ ამ ხასიათებს მოვუძებნოთ ის რეალისტური ფსიქო-გენეტიკური თუ ფილოსოფიური საყრდენები, რომლებზედაც დგას ჩვენი ყოფიერება. ასეთი მიდგომის შემთხვევაში „გაიდება ხიდი ყოფნასა და სხვა ყოფნას შორის“, შევძლებთ ავსახოთ „სული საუკუნისა“- (თა), რომლის განპირობებულობა გვეძლევა ამ „იმერულ კომედიასი“ – ერთიან წიგნში. მასში უნდა დავინახოთ „მოძრაობა იდეათა მარადი გარსისა“,⁴ რომელიც აწარმოებს ჭეშმარიტ ეროვნულ არსს.

მწერალი ერთი წამითაც არ შორდება თავის ამ იდეათა სამყაროს. ამიტომაც გახდა შესაძლებელი მოთხრობიდან მოთხრობაში, პიესიდან პიესაში გარდამავალ ამ მხატვრულ სახეთა ერთ მთლიან ფსიქოეთნიკურ კონტექსტში გააზრება.

იმერელი კაცის ამ ტრაგიკომედიაში, ცხოვრების ყველა დეტალში, ფსიქიკური წყობის ყველა სუბიექტურ თუ ობიექტურ გამოვლინებაში, სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური ფუნქციანართმეული მოდგმის (ხალხის) გადარჩენისთვის ბრძოლის სურათი იხატება. ამ საზოგადოებისთვის რუსული რეფორმა ისევე უცხო და გაუგებარი იყო, როგორც ჩინური. ამიტომ ნაციონალური სახელმწიფოებრიობა მოშლილი, სოციალ-ეკონომიკურად და პოლიტიკურად კოლონიალურ უღელქვემ მგმინავი, გენოკულტურულად სრული ასიმილაციის საშიშროების წინაშე მყოფი საქართველოა დასანახი (გასააზრებელი).

ყოველგვარ ფუნქციამოშლილ ამ საზოგადოებაში კლასობრივი სახეც მოშლილია; ისინი, რუსული მოხელის (წესრი-

⁴ წინწკლებში მოქცეული ტექსტი კ. გამსახურდიას იმავე წერილიდანაა აღებული.

გის) კერძად ქცეულნი, საკუთარი ახირებული ხასიათის ამარა, ცარიელი ხელებით აღმოჩნდნენ სატანური იმპერიული ძალის წინაშე.

ჩვენ, როცა რაციონალური გააზრების იქით გახედვას ვაანონსებთ, მხედველობაში სწორედ ეს სატანური სახე გვაქვს, რომელიც მათი ყველა უბედურების უკან დგას.

დღეს თუ რაიმე ახალი კონტექსტის დანახვა გვინდა დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაში, სწორედ ამ რუსული დაუნდობელი ჩაგვრის ნაკვალევის დადასტურება უნდა იყოს როგორც საკუთრივ ტექსტში, ასევე სტრიქონებს შორის. ამ „იმერულ კომედიაში“ ყველა უბედურებისა და გასაჭირის თავურმიზეზად ცარიზმის მოლალატეობის შედეგად სახელმწიფოებრიობის გაუქმება და ეროვნული ფუნქციამოშლილობა უნდა ვივარაუდოთ.

მაშასადამე, იქ, სადაც ავტორი ხატავს დეკადენსირებულ სახეს სოციალური ჯგუფისა თუ ინდივიდისა, მის იქით აუცილებლად უნდა გავიაზროთ მთელი ის სუბიექტობიექტი, რომლებმაც განიცადეს ეროვნული ფუნქციის მოშლელი ცარისტული რეჟიმის მსახვრალი ხელის დამახრჩობელი ძალა. ამიტომაცაა, ასეთი დიდი თანაგრძნობით რომ ძგერს ავტორის გული ამ „პატარა ადამიანებისადმი“, ისინი არიან იმ თავად-აზნაურთა სულიერი ადეპტები, რომელთა საოცარ ისტორიებზე ზემოთ გვექონდა მსჯელობა. მათი „მე“ დააპატარავა რუსულმა კოლონიალურმა ძალმომრეობამ, ე. წ. რუსულმა მმართველობამ. ამიტომ კლდიაშვილის ტექსტებში თუ მის მიღმა უნდა ვეძიოთ ამ გამაუბედურებელი ძალის მხილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის იდეის ნაკვალევი. ამის მაჩვენებელია ის, რომ მწერალი სასტიკად კი არ ექცევა თავის პერსონაჟებს, როგორც ბრძანა ლექტორმა, არამედ ადამიანური განცდის უმაღლეს საფეხურზე აჰყავს ისინი.

კლდიაშვილის შემოქმედებაში პერსონაჟის მგრძნობელობის ადამიანური განცდის უმაღლეს საფეხურზე აყვანა რალაც ლოკალური მიზნებით არ ხდება, არამედ ის ეროვნული სულის

მაღალმხატვრული გამოხატულებით მიიღწევა. ამიტომ მის შემოქმედებაში აღწერილი ტიპაჟის ფსიქოზნეობრივი სახის იქით უნდა ჩავწვდეთ იმ მიზეზთა გამას, რომლებმაც ასეთ დღეში ჩააგდო ეს პერსონაჟები.

დიდი ანგარიშით, ის მიზეზები, რომლებმაც ასეთ მდგომარეობამდე მიიყვანა ეს ხალხი, წარმართავენ ქვეყნის ბედსაც. რა გამოუვალ, მძიმე და დუხჭირ მდგომარეობაშიც არიან ეს კონკრეტული პირები, იმავე ვითარებაშია მთელი ქვეყანა. **ამიტომ ამ პერსონაჟთა მხატვრულ სახეებში არა მარტო მათი სოციალური და ფსიქომორალური სახე უნდა დავინახოთ, არამედ მათში უნდა ამოვფესვოთ მთელი ქვეყნის (საზოგადოების) ბედუკუღმართობის არსი.** ეს კი აუცილებლად მოითხოვს ამ რაციონალური სახეების (მისტიკის ზღვრამდე მისულთა) ირაციონალურ გააზრებას და ამ ნაწილებში მთელის დანახვას.

აკ. განერელია ასე აგვიწერს „ღარისპანის გასაჭირში“ დახატულ კაროჟნას სახეს: კაროჟნა არაა სასაცილო ქალი. მისი სახით მწერალმა გვიჩვენა ღარიბი იმერელი აზნაურის ოჯახში აღზრდილი დაჩაგრული გაუთხოვარი ქალი. ადამიანი, რომლის ბედს უკუღმართად უმუშავნია, კაროჟნას წართმეული აქვს მეტყველების უნარი. უპასუხებს მარტო შეკითხვაზე – მეტწილად კი ჩუმადაა; ეს სიჩუმე, ეს შეგნებული დუმილი, რომელიც პიესაში ფიზიკური ხელშესახები ძალით მონაწილეობს, ნაწარმოების **ქვეტექსტში უნდა წაიკითხოს მკითხველმა;** ის უნდა იგრძნოს დაკვირვებულმა მაცურებელმაც.

კაროჟნას სახის ასეთ გააზრებას ჩვენ შევცავართ კლდიაშვილის „იმერული კომედიის“ ერთიანი წიგნის იმ სიღრმეებში, სადაც კრიტიკოსი (დაკვირვებული მკითხველი) აღმოაჩენს იმ ირაციონალურს, რომელიც ასაზრდოებს მწერლის იდეურ მოცემულობებს.

მაშასადამე, კაროჟნასა თუ ქალთა სხვა სახეებში ჩვენ უნდა გავიაზროთ არა სატირული ტიპაჟი, არამედ მთელ რიგ მიზეზთა გამო დაჩაგრული სახე ღარიბი იმერელი აზნაურის

ქალიშვილისა, რომლისთვისაც ლაპარაკის ღვთისმშობელი ნიჭიც კი წაურთმეფია რაღაც უღმობელ ძალას. სადაა ამ ყოველი კეთილის დამთრგუნველი ჯოჯოხეთური ძალის წყარო?

უბედურების ამ წყაროზე არსად არ უთითებს ავტორი; ისიც დუმს, როგორც კაროჟნა. მაშასადამე ამ ტოტალური გარინდებულობის ფონზე უნდა ჩავწვდეთ იმ მიზეზებს, რამაც გასაჭირში ჩააგდო ქამუშაძე, გააღარიბა დარისპანი, გააჩუმა კაროჟნა, სახლში პირველად მოსული პატარძალს ეზოს კარამდე მიცილების ძალაც კი არ შეარჩინა ლევანს და ა. შ. ნუთუ გაყურების ეს ვირუსი მხოლოდ იმერელ აზნაურებს შეჰყრიათ? – არა, ის მთელ ზოგადქართულ სივრცეს მოსდებია და ეპიდემიად ქცეულა, რაღაც დემონურ ძალას დაუთრგუნავს ყველა და ყველაფერი. ეს რომ ასეა, ამას ზედმინევენით ზუსტად ხსნის კრიტიკოსი. მისი თქმით, ის პიესაშიც „პირდაპირ ფიზიკურად ხელშესახები ძალით მონაწილეობს,“ მაშასადამე, მისი გამომწვევი სატანური სტიქიონიც ფიზიკურად ხელშესახები უნდა იყოს, რომელიც ინვესს ისეთ შემზარავ შიშს, რომ მეტყველების სურვილს უკარგავს ადამიანს.

* * *

კლდიაშვილის შემოქმედებაში ამ ფიზიკურად ხელშესახები სატანური ძალის აღმოჩენის ირაციონალური გზა ზემოთ მოვნიშნეთ, როცა აღვნიშნეთ, რომ კრიტიკოსი (დაკვირვებული მკითხველი) ხელოვანის ირაციონალში ხსნის იმ რაციონალურ მიზეზებს, რომელიც ადამიანებს უკარგავს სიცილისა და ლაპარაკის სურვილს. კაროჟნას პასუხები უაღრესად ლაკონიურია, სხვა შემთხვევაში „გულმოდგინებით დუმს“. მასში თითქოს შეწყვეტილია სიცოცხლის ფეთქვა, რაც გამონვეულია ხშირი დამცირებითა და ცხოვრების სუსხით: ის თითქოსდა ბედს გაუნირავს. მთავარი ისაა, რომ, როგორც კრიტიკოსი აღნიშნავს, ჩვენ ვერ ვგებულობთ მის შინაგან ტკივილებს. ეს კი შედეგია ამ „გამოლენჩებულობამდე“ მისული „დუმილისა“. მისი ნამდვი-

ლი აზრების შესახებ ვერაფერს ვგებულობთ იმ ერთადერთი ფრაზიდანაც, რომელსაც მწერალი ალაპარაკებს მას პიესის დასასრულს: „მე არ გათხოვთ გათხოვებას! ვიქნები ჩემთვის“ (აკ. განწერელია, დასახ. ნაშრომი, გვ.150).

არა, ეს ფრაზა ბევრ რამეს გვეუბნება. ეს არ არის უკიდურესი ხელჩაქნეულობა ცხოვრებაზე (პესიმიზმი). ის პროტესტია იმ საზოგადოების მიმართ, რომელიც მას გარს ახვევია. ეს საზოგადოებაა, მამამისის სახით დღემუდამ რომ ჩასჩინებს: სხვას რომ დაინახავ ხმა ამოიღე, დაანახვე, რომ მუნჯი არა ხარ... შენც არ მომიკვდე, ვერაფერი შეევასმინე... და მისთანები... მაგრამ **მას არ უნდა სხვის დასანახად ცხოვრება.**

კლდიაშვილის პერსონაჟებს ამ ფუნქციამოშლილ ქვეყანაში ცხოვრების საზრისი ხელიდან გასხლტომიათ. უფუნქციოდ დარჩენილ საზოგადოებას კი არაფერი დარჩენია თვინიერ იმისა, რომ სავაჭრო საგნად აქციონ საკუთარი სისხლხორცნი, თვითონ კი მათი რეკლამირებით დაკავდნენ. **ეს აწუხებს კაროყნას!** როცა აქტიური წინააღმდეგობის ძალა გამოცლილია, მოქმედებაში მოდის პასიური პროტესტის ფორმა – **დუმილი.** ესაა უკიდურესობამდე დაჩაგრული და ყოველგვარი ფუნქციადაკარგული სუბიექტის ინსტინქტური გაბრძოლება ცხოვრებისეულ ტრაგიკომედიურ გამოვლინებათა წინააღმდეგ. ეს შინაგანი, ინსტინქტისმიერი წინააღმდეგობა ცხოვრებისეული უკუღმართობისადმი კლდიაშვილის უკიდურესობამდე დაჩაგრულ ყველა გმირს ახასიათებს.

მაშასადამე, აკ. განწერელიას მითითება – „არ უნდა დავივინცოთ, რომ კლდიაშვილი, უწინარესად, მორალისტია!“ – ამ პასიური პროტესტის ბუნების გაგებაში უნდა დავიხმაროთ.

შემოქმედებაში, სადაც მორალი და ზნეობრიობა წარმმართველ ფუნქციას ითვისებს, იქ ირაციონალური გააზრებანი წარმართავენ რაციონალურის ყოველგვარ მიზეზ-შედეგობრიობას. ამიტომ, ყოველგვარი კონკრეტულის მიღმა უნდა შე-

ვიმეცნოთ ის ზოგადი, რომელიც შეიძლება გამხდარიყო ამ კონკრეტულ ქმედებათა გამომწვევი.

„იმერული კომედიის“ გმირთა სახეების ირაციონალურმა გააზრებამ უნდა დაგვანახვოს ის ბოროტი ძალა, რომელმაც ათასწლეულებგამოვლილ მოდგმას გამოაცალა ის მუხტი, რომელიც თავის თავში ატარებდა გენოკულტურის მთელ სისტემას და „ერთბაშად დუნე და ცარიელი გახდა“ (გრ. რობაქიძე), **აი, რა უნდა იყოს მიზანი კლდიაშვილის „ერთიანი წიგნის“ გააზრებაში ახალი საზრისმომცველობის შეტანისა. ამას მოითხოვს დღევანდლობის გამომწვევები**, ვინაიდან ის სატანური ძალა, რომელმაც მაშინ კლდიაშვილის გმირებს გამოაცალა ეროვნული ენერჯის მანარმოებელი მუხტი და დაადუმა ისინი, დღესაც იმავეს ცდილობს, მისი მიზანია იმ შავბედითი წარსულით ჩვენი მომავალი მოწამლოს.

17. მღუმარე კაროჟნა და გარინდებული საქართველო

მაშასადამე, კაროჟნას დუმილში „გამოლენჩებულობა“ კი არ უნდა დავინახოთ, არამედ იმ პოზიტიური „დიდი ახირებულობისგან შემორჩენილი ფუნქციანართმეული სოციუმის სიჯიუტე. ამდენად, კაროჟნა მხოლოდ ინდივიდი კი არაა, არამედ მთელი სოციუმია კოლონიალურ უღელქვეშ მგმინავი. ირაციონალურად განჭვრეტილ ამ სახეში უნდა შევიმეცნოთ თავისუფლებისთვის მუდამჟამს მეზრძოლი, მაგრამ ამჯერად გარინდული საქართველო, ჯოჯოხეთური ძალის მიერ ყოველგვარი ფუნქციანართმეული და მისიაშეზღუდული. აქ ხალხი ფაციფუცს შეუპყრია. ფიზიკურად გადარჩენის ინსტინქტს შერჩენია პირისპირ, ამ ფონზე ცდილობს, ტრადიციული ზნეობისა და მორალის იდეალს შეეხიზნოს, მოთოკოს შური, ეგოიზმი, ტყუილი, ამპარტავნობა, ქედმაღლობა, ჭორიკანობა, ე. ი. ყოველივე ამორალური. სოციუმის ეს ელასტიური მცდელობა გადარჩენი-

სა იმ შინაგანი იმპულსებით მოდის მოქმედებაში, როგორც თავისუფლებისთვის ბრძოლის „ახირებულობა“. მათი ირაციონალური წყარო კიდევ იმედია.

კონსტანტინე გამსახურდიას თქმისა არ იყოს, ჩვენი პასიურობა, ჩვენი ელასტიურობა ჩვენი მონობის ხარკი იყო მუდამ. ამ ხარკს იხდიან კლდიაშვილის პერსონაჟები, რათა გადარჩნენ და რომელი ლეგიონერებივით, საფლავში რომ ჩაჰყვნენ ფუნქციანართმეულ მათ ღმერთებს, კანონებსა და გადაბიჭებულ ენას, ასევე არ მოუხდეთ მათაც თავიანთი დრომოჭმული ნოდებრიობისადმი გადაყოლა. ამიტომ ისინი ჯიუტი მდუმარებითა და ახირებულობით ცდილობენ ფიზიკურადაც გადარჩნენ და წართმეული ფუნქციონალობა რალაც-რალაცებით შეავსონ, მორალი და ზნეობა შეინარჩუნონ.

მაშასადამე, ირაციონალური ჭკრეტის მეოხებით, ჩვენ ვცდილობთ, რალაც ახალი შტრიხები გამოვკვეთოთ „მდუმარებით ამბოხებულ“ კაროჟნაში, ყოველთვის ოპტიმიზმით აღსავსე ეკვირინეში, რომელსაც „უკიდურესი გაჭირვების ჟამსაც კი მოეძიება მზრუნველ სიტყვათა გამოუღევი მარაგი თავისი ვაჟისთვის“ (აკ. განერელი), მხიარულ, მოქეიფე და მოჩხუბარ კირილეში და მის ანტიპოდ ლევან ქამუშაძეში, რომელიც „ველარსად მიდის... რცხვენია ქვეყნის ასე სანყალობლად რომ ჩავარდა“; ყველა ისინი, თავიანთი გაუბედურების მიზეზთა ძიებაში არიან, მაგრამ, ბოლომდე ვერ გარკვეულან ამაში. ამიტომ ყოველგვარი **სოციალურ-პოლიტიკური უფლებანართმეულნი, ზნეობისა და მორალის ჩრდილქვეშ შეყუჟულან და ცდილობენ ღირსების მოფრთხილებას.**

ეს მდუმარე სახეები კაროჟნასი და ლევანისა, იმედით მომზირალი ეკვირინესი, თითქოს უდარდელი კირილესი და ა. შ. ირაციონალური გააზრებისას, **მთლიანობაში აყალობებს ერთიან სახეს მისიამოშლილი საქართველოსი.** რუსულმა კოლონიალურმა მმართველობამ ისე გააცამტვერა ქართული ნაციონალური წესი და რიგი, ცხოვრების ნირი, როგორც კ. გამსა-

ხურდია ერთგან ფლორენციელ აზნაურებზე იტყვის: „არისტოკრატიას თავგის სორო გაუხადეს საძებარიო“. იგივე დამართეს რუსეთთან ღრმა კოლაბორაციაში არშესულ ჩვენს წოდებრივ თუ კულტურულ ელიტარულ ფენას.

ასეთი დიდი კრიზისის ჟამს, ფერუცვლელი გენოკულტურით ნასაზრდოები შინაგანი „მე“-ს ძახილი თუ შერჩენიათ იმედად ამ თვითგადარჩენის ინსტინქტისამარად დარჩენილ ფუნქციამოშლილ საზოგადოებას. სიცოცხლის გადარჩენისთვის ბრძოლის ამ რეალურ სურათს აცოცხლებს მწერალი თავისი შემოქმედებით.

ფიზიკური და სულიერი გადარჩენისთვის ეს პასიური ზრუნვა, ღირსებისთვის ბრძოლის ფორმას რომ იღებს ამ უფუნქციოდ დარჩენილ საზოგადოებაში, მაშინაა, ისინი სასაცილო მდგომარეობაში ვარდებიან. სწორედ ასეთ სიტუაციებში იკვეთება მათი არსების ტრაგიკულობა. ეს ბედის ირონიით შექმნილი ფატალურობის ასახვა კი არაა, არამედ რეალური მდგომარეობის მიზეზ-შედეგობრიობიდან მომდინარე სიტუაციურ ვითარებათა იშვიათი კოლორიტით აღწერა (გადმოცემა).

18. ეგზისტენციალური გადარჩენის გზის ძიება

თითქმის ყველა კრიტიკოსი თუ შემოქმედი, ვინც ეხება კლდიაშვილის შემოქმედებას, რალაცნაირად ადარებენ მის გმირებს ილია ჭავჭავაძის პერსონაჟებს და თითქოს ერთხმად აღიარებენ იმას, რომ მათ შორის ფუნდამენტური განსხვავებულობაა, მაგრამ ამ განსხვავებულობის სოციალური და ფსიქომორალური ასპექტებით იფარგლებიან. კონკრეტულად საქმე ისაა, რომ უქნარა და გაზარმაცებული ტიპი თავადი თათქარისა ვერაფრით შეედრება დღემუდამ კარდაკარ მორბენალი აზნაური მორბელაძისას და ა. შ. ილიას მუდამ მათრახი უკავია ხელთ, რომ დროზე გადაუჭიროს ჭერში ბუზების მთვლელ გმირებს. ამ შემთხვევაში ილია აღწერს ჩვენი „უმალლესი კლასის“

ფსიქიკური განწყობის იმ ვითარებას, როგორც დაგვიხატა კონსტანტინე გამსახურდიამ, **ჩვენი პასიურობა** (გაიგე, უქნა-რობაც, – მ.ზ.) **ჩვენი მონობის ხარკი იყოო მუდამ ყამს**.

ილიას ახალი დინამიკური ძალა მოაქვს. „მე ახლაც მიკვირს, რის იმედით მოდიოდა ილია ჭავჭავაძე იმდროინდელ საქართველოში“, – აგრძელებს გამსახურდია, მაგრამ ეს კითხვა რიტორიკული ჩანს, ვინაიდან იქვე იძლევა პასუხს, „მოძრაობა“ გამოაცხადა დევიზად, თერგის მოძრაობა და ენერგია დაუპირისპირა მყინვარწვერის გარინდებულ სილამაზესა და უძრაობას, ნირვანას, აღმოსავლეთის პასიურობას (კ. გამსახურდია, ტ. VII, გვ. 236).

კლდიაშვილის გმირებს ეს უძრაობა და ძილი კი არ ახრჩობთ, არამედ ღამითაც კი ცხოვრებისეულ ბედუკუღმართობასა და გაჭირვებაზე ფიქრობენ. თუკი ილიას თათქარიძეები ძილქუშში იძირებიან, კლდიაშვილის ქამუშაძეები უძილობის სენს ან პროტესტულ დუმილს შეუპყრიათ. კაროჟნას დუმილი პროტესტია ფუსფუსში გადაზრდილი „ზედმეტი“ მოძრაობის მიმართ.

ილიას გმირებს თუ უძრაობა კლავს, კლდიაშვილისას ზედმეტი მოძრაობა და ქაქანი ღლის, ამიტომ არ სჭირდება კლდიაშვილს თავისი გაძვალტყავებული აზნაურებისთვის მათ-რაზი საპირწონედ ქონით გათქვირული თავადისა და მისი კნენასი.

ილია გროტესკული და კარიკატურული სახეებით აღსავსე დაუნდობელ პამფლეტს წერს; კლდიაშვილი, პირიქით, როგორც აკ. განწერელია იტყვის, კი არ აკარიკატურებს პერსონაჟებს, არამედ ცხოვრების უაღრესად სერიოზულ მომენტში ათავისუფლებს მათ სასაცილო მდგომარეობისგან. უფრო მეტიც, „აჰყავს ისინი ადამიანური განცდის მაღალ საფეხურზე“ (აკ. განწერელია, იქვე, გვ. 149). ამაშია მათ შორის განსხვავებულობის ერთ-ერთი ასპექტი; მიზეზ-შედეგობრივი თვალსაზრისით თუ შევხედავთ ამ „ერთიანი წიგნის“ იდეას, დავინახავთ,

რომ კლდიაშვილი აღწერს იმ რეალობას, რომელშიც მოექცა მისი თანამედროვე საზოგადოება, ე. ი. **შედგს. მიზეზი** კი უნდა ვეძიოთ პერსონაჟთა ქმედებათა ირაციონალურ გააზრებებსა თუ სტრიქონებს შუა.

კლდიაშვილის გმირები **ვერ იცლიან** იმ მიზეზების გასა-აზრებლად, რამაც ეს სოციუმი მიიყვანა ამ გაუსაძლის მდგომარეობამდე, შესაბამისად, ვერც მოქმედების სტრატეგიას აყალიბებენ. ისინი მუდმივ ფუსფუსსა და ცხოვრების ქაოსში იძირებიან. ამ მძიმე ჟამს მაშველ რგოლად ეძლევათ თავურ-სანყისიდან მომდინარე, ტრადიციული ზნეობრიობა და გენკულტურაში ჩაკირული ეროვნული ღირსებისთვის თავდადების ახირებულობამდე მისული წესი.

რეალობის თუნდაც ისეთ მაღალმხატვრულ დონეზე აღწერა, როგორადაც აკ. განერელია აფასებს კლდიაშვილის ბელეტრისტიკას, რომ „ქართულ პროზაში მე არ მეგულება მეორე ნაწარმოები, რომელშიც ასე მძაფრი საღებავებით იყოს ნაჩვენები გამოუვალი, პირდაპირ ფატალური მდგომარეობა ადამიანებისა, როგორც კლდიაშვილის ამ მოთხრობებშიო“ (იქვე), მაინც ვერ შექმნის სრულყოფილ სურათს მისიამოშლილი ქვეყნისა და ფუნქციანართმეული საზოგადოებისას, თუ ვერ ჩავწვდით მიზეზს (ებს) იმ, ფატალურობამდე მისული უბედურებისას, რომელშიც ჩავარდნილია არა მარტო კონკრეტული კლასი, არამედ მთელი საზოგადოება.

მაშასადამე, მიზეზი ასეთი დიდი სოციალური უბედურებისა უნდა ვეძიოთ ვერაგი იმპერიის მიერ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მისიის მოშლასა და უცხო კოლონიალური წესრიგის გაბატონებაში, რომელმაც არსებობის ყოველგვარი ნიშანი მოუსპო ეროვნულ არისტოკრაციას, ზოგადად მთელ ქვეყანას – იმერ-ამერს.

ამდენად, კლდიაშვილის მოთხრობებსა თუ პიესებში ერთიდან მეორეში გარდამავალ გმირთა სახეებში, მხოლოდ თვითგადარჩენის ინსტინქტით მოქმედი ადამიანების ყოველ-

დღიურობისთვის ბრძოლის იქით, უნდა დავინახოთ არა მარტო ნოდებრიობადაკარგული თუ მის მაძებარი კლასის უკანასკნელი გაფართხალება, არამედ კოლონიალური უღელქვემ მგმინავი საზოგადოების **ეგზისტენციალური გადარჩენისთვის** ბრძოლა.

მათი ყოველდღიური ფუსფუსი არსებობისთვის, სწორედ ამ სიტყვის თანამედროვე გაგებით, შეიძლება აიხსნას კონკრეტულად სიცოცხლის აზრის დაკარგვისა და აღდგენის (შეძენის) კონტექსტში.

თუ ილია თავის გმირებს ამათრახებს ეგოიზმის, სხვათა ინტერესების იგნორირების გამო, კლდიაშვილის ყოველგვარი სოციალური (მატერიალური) სახსარგამოცლილი პერსონაჟები კეთილშობილურ მიზნებს არ ივინყებენ. აკ. განერელიას თქმით, მწერალმა მოახერხა, პერსონაჟის მხრივ ტყუილის თქმისასაც კი ეჩვენებინა კეთილშობილება. გმირის სიკეთისთვის ზრუნვაა ის, რასაც ეფროსინე ეუბნება სონიას: „... ნახე გაჭირვებული გაახარე, დაგლოცავს, დაგიმადლებს...“

მაშასადამე, ერთმანეთისადმი ეს ზრუნვა სიცოცხლის აზრის შეძენის ნიშანია. ისეთ ვითარებაშიც კი, როგორშიც სასიკვდილო სარეცელზე მწოლარე ლევანია, მხოლოდ მზრუნველი სიტყვა გვესმის. ის ეუბნება ეკვირინეს: „სიკვდილი სჯობია, რძალო!.. სიკვდილი!..“ მიუხედავად ამისა, ის ოჯახს იმედიანად ემშვიდობება: „მშვიდობით... მშვიდობით, ავო კაცო!.. აწი მაინც ტკბილად ... ტკბილად იყავით!.. ეფროსინე! უბედურო... ომან... თუ ძმა ხარ, კმარა, სირცხვილია... კმარა, რაც გვინახავს... თქვენ იცით... კმარა, კმარა!“ ამ შემთხვევაში მოხმობილია იმერული ზრდილობის მთელი არსენალი.

ასე, სამდურავის გარეშე მიდის ის ამ ქვეყნიდან. კვნესა ტირილი არ არის მათ ბუნებაში. ოხვრა და დუმილი უძალობის შედეგია პოლიტიკური პასიურობის მინარევებით. კაროჟნაც კი გულდინჯად იტყვის: – „მე არ გთხოვთ გათხოვებას!... ვიქნები

ჩემთვის!“ ყველა ისინი არიან განსახიერება ქართული ხასიათისა, რაზედაც საკმაოდ ვიმსჯელებთ ზემოთ.

მაშასადამე, ამ „ერთიან ნიგნში“ საქმე ეხება არა ოდენ სოციალურ დრამას და რაციონალური ქმნადობის მორალს, რის გამოც აკ. განერელია იტყვის, „კლდიაშვილი უწინარეს ყოვლისა მორალისტიაო“, არამედ მასში (ნიგნში) გვეძლევა ეგზისტენციალური სახე ადამიანისა, რომელსაც წინ მუდამ ელოდება მომავალი, რადგან იბრძვის. ეს გმირები, რომელთაც არა აქვთ არავითარი საყრდენი, თვითონ პოულობენ თავიანთ თავში ადამიანურის არსებობისთვის ენერგიას. თვით ზანტი და მიზანთროპი მანველიძეც კი, როგორც წერს განერელია, დიდ ხანს უმკლავდება ბედისწერას.

ასეთია პრინციპული განსხვავებულობა ამ ორ შემოქმედებით ხაზს შორის. მიდგომაც განსხვავებულია. ილიას გზაა – „მოძრაობა და მოძრაობა!“ გამოღვიძება და მარადიულ მოძრაობაში ჩართვა გაზანტებული, ცხოვრების საზრისმოშლილო დაყრუებული პერსონაჟებისა, როგორც თვითონ იტყვის ცხელ გულზე, „ყველა ცრუი, ყველა ყრუი“.

კ. გამსახურდიას წყალშეუვალი განსაზღვრებით: „ილია ჭავჭავაძით იწყება ახალი აქტივი ხასიათისა“, ხოლო მიზანი ამ ახალი აქტივობისა, ილიამ „...ყველაზე უკულტურო ეგზემპლარს ქართველთა შორის ათქმევინა“, რომ „ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუდვინოდესო!“

ამდენად, ილია აცხადებს თავისუფლებისთვის საყოველთაო ბრძოლას. აქ ობიექტიც და სუბიექტიც განსაზღვრულია – ეს, ერთი მხრივ; მეორე, დაუნდობელი მხილება შინაგანი მანკისა: ძვალსა და რბილში გამჯდარი სიზარმაცისა და პირქუში ძილისა, სიცრუისა და ორპირობისა, მლიქვნელობისა და ა. შ. ის ორივე ფრონტზე აცხადებს ბრძოლას. დავით კლდიაშვილის გმირები კიდევ სკეპტიციზმის ზღვარზე გამავალი მორალითა და ზნეობრიობით აღჭურვილნი ყოველდღიურობისთვის იბრძვიან. ეს სიცოცხლისთვის ბრძოლაა. მათ არ სჭირდებათ

გალვიძება. ისე, ჩანს, მათ თითქოსდა აკლიათ თავიანთი ასეთი დუხჭირი ცხოვრების მიზეზთა ალტქმის უნარი. **ყოველდღიურ გასაჭირზე კონცენტრირებულთ თითქოს განზე რჩებათ ზოგად-ნაციონალური ინტერესები.**

მაგრამ არა! – ეს ტრადიციული ზნეობრივი პოსტულატები, მორალისა და ეტიკეტის ნორმები, საერთო გენოკულტურული ფუძისანი არიან, ამიტომ მათი ბრძოლა სიცოცხლისათვის განუყოფელი ნაწილია კოლხ-იბერიული მოდემის ხალხის ბრძოლისა გადარჩენისთვის.

19. ზნეობის ამბიონიდან მომდინარე მოვალეობის შეგრძნება

მაშასადამე, დავით კლდიაშვილი ტრადიციული ზნეობის ამბიონიდან უტევს რუსული ახალი წესრიგის მიერ მოტანილ, ცხოვრების საზრისის ნამლეკავ სტიქიას. ის ამ სტიქიის შედეგად გალატაკებულ აზნაურებში (ხალხში) ეძებს იმ ზნეობრივ ძალას, რომელმაც უნდა შეძლოს ამ უცხო სტიქიონის შეჩერება. **ამ საშინელებასთან ერთად ცხოვრებასაა, ლევანი სიკვდილს რომ ამჯობინებს.**

მაშასადამე, ლევანის მიერ მათი იმდროინდელი ცხოვრების ასეთი უკიდურესი შეფასების მიღმა გარდაუვლად უნდა დავინახოთ ასეთი ცხოვრების – „სიკვდილი რომ სჯობია“ – მიზეზთა თუნდაც ინსტინქტურად შეგრძნების კვალი. ვინაიდან სახეზეა ნების მოთხოვნის აქტი – **„ჯობია მოკვდე, ვიდრე ასე იცხოვრო“**. ეს მოწოდებაა მოძრაობისკენ, სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლისკენ („სიკვდილი ჯობია ასე ცხოვრებას“). მაშასადამე, „მორალურ იძულებას“ (კანტი) მივყავართ ქმედებათა აუცილებლობამდე, ამიტომ სასიკვდილო სარეცელზე წარმოთქმული ეს სიტყვები მიმართულია „პროტესტული დუმილის“ სინდრომის დაძლევისკენ. ეს ქმედება – „დუმილი“ – არ უთავ-

სდება სიცოცხლისთვის ზრუნვის ბრძოლის ნებას, მაშასადამე, ის არასწორი ქმედებაა.⁵

მიუხედავად იმისა, რომ არსად არ იხმის „ჰკა მაგასაო!“ – მწერალი აღწევს იმას, რომ მისმა გმირებმა თუნდაც სიცოცხლის ბოლოს შეიგრძნონ, რომ **დაბეჩავებულ ცხოვრებას სიკვდილი ჯობია**. შესაბამისად, ანდერძად დააგდონ: კმარა ასე ცხოვრება! „კმარა, იცით, სირცხვილია... კმარა, რაც გვინახავს... თქვენ იცით... კმარა, კმარა!“

ამდენად, თვითნაღიზს, დაკვირვებას საკუთარ ბედზე, საკუთარი უმწეობის შეგნებას, საკუთარ თავთან და სხვებთან საუბარს, როგორც ეფროსინე იტყვის ლევანზე: „ფიქრობს რაღაცას, თავის თავს რაღაცას ელაპარაკებაო“, შედეგი გამოაქვს. დასკვნა გაკეთებულია: **სირცხვილია ასე ცხოვრება**.

დღის წესრიგში დგება ობიექტური მოთხოვნებით განპირობებული აუცილებლობა, ამას კი **ვალდებულება** ეწოდება. ამ ვალდებულებასაა, რომ შეახსენებს მომაკვდავი ლევანი თავის ძმას – ომანს.

მაშასადამე, მწარე სატირასთან, იმერელი აზნაურების დაცინვასთან, მით უმეტეს, მათ გამათრახებასთან კი არ გვაქვს საქმე, არამედ XIX ს. მეორე ნახევრის ქართული საზოგადოების სოციალური დრამის შედეგად ფორმირებული ფსიქოზნეობრივი განწყობის მაღალმხატვრული ფორმებით სრულყოფილ აღწერასთან.

„თავისთავში ჩაყურსული“ ან დიდი მწუხარებისგან გაოგნებული ეს გმირები, ჩვევლებრივ, ვერ ახერხებენ ვერც სხვასთან კარგად საუბარს და ვერც სხვისი ლაპარაკის გულდასმით მოსმენას. მათ ამისთვის არც დრო რჩებათ და არც განწყობა აქვთ (აკ. განწერელია). ისინი საკუთარი უმწეობის მძევალნი არიან. მხოლოდ ავტორია ყოვლის მნახველი და გულდასმით

⁵ „ქმედება, რომელიც არ ეთანხმება ნების ავტონომიას, დაუშვებელი ქმედება“ (ი. კანტი, ზნეობის მეტაფიზიკის დაფუძნება, გვ. 245, 2012 წ.)

მსმენელი. სულიერ მისიამოშლილ და ფუნქციამოცლილ ამ სოციუმს თავს დამტყდარი უბედურების მიზეზთა ძიებისთვის დრო არ რჩება და არც ამისი თავი აქვს. ასეთია რეალური სიტუაცია, ამიტომ ავტორი მათ ძალად არ სჩრის პირში (გონებაში) მებრძოლ იდევებს; ისინი ინსტინქტის მიერ შეგრძნებებს დუმილში ინელებენ; მაგრამ მას თავისი შედეგი მაინც მოაქვს, როგორც ეს ლევან ბრეგაძის შემთხვევაში ვნახეთ, ვინაიდან ერთადერთი, რაც მას შეარჩინეს და ერთი ხელის მოსმით ვერ წაართვეს, როგორც სოციალურ-პოლიტიკური უფლებები, ეს არის ის მორალური კანონები, რომელნიც მის გენოკულტურას შემოუნახავს, რაც მისიადაკარგულ მის ცხოვრებას რალაც საზრისს აძლევს.

მორალის ეს იმპერატიულობა ბადებს **ნებას**, როგორც გონიერი არსების სასიცოცხლოდ აუცილებელ ატრიბუტს. მოქმედებაში მოდის პრაქტიკული გონება, რომელიც დუმილშიც მოქმედებს. მორალურიდან მომდინარე ეს ნესი თვით არის ის მოცემულობა, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავს მთავარ გმირთა **ნებელობა**, როგორც სიცოცხლისთვის, ღირსების შენარჩუნებისთვის ბრძოლის განმსაზღვრელი ატრიბუტი.

მაშასადამე, ამ გმირების „ჩვენებური ჩვევლების“ დაცვაზე ზრუნვა სრულიადაც არ არის ამპარტავნობა, არამედ ბოროტი ძალის უღელქვეშ მოქცეული, გატანჯული ხალხისთვის ერთგვარი ჯავშანია – ნებელობის გაღვიძების საშუალება.

ამიტომ სრულყოფილია აკ. განერელიას ზოგადი განმარტება ამ საკითხზე, რომ კლდიაშვილის აზნაურებისთვის, „საერთოდ, თავმოყვარეობის დაცვა... მუდმივი ზრუნვის საგანს შეადგენს, თვით უაღრესად არახელსაყრელ გარემოშიც“ (რჩეული, იქვე, გვ. 145).

მოცემულ შემთხვევაში ლაპარაკია მორალის კატეგორიაზე. მის პრაქტიკულ გამოვლინებაზე, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავს პერსონაჟთა ნებელობა და ა. შ. როგორც ზემოთ ითქვა, ეს გმირები თავს იაზრებენ (ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ასე

უნდა შევიმეცნოთ), როგორც მოვალეობის მქონენი. ყველა ამ ფილოსოფიურ კატეგორიას კი საბოლოოდ მივყავართ **თავისუფლების იდეასთან**.

მაშასადამე, ეს ფუნქციანართმეული და მისიამოშლილი გმირები თავმოყვარეობისთვის ფსიქოლოგიური კატეგორიებით ზრუნვის პროცესში მალღებებიან თავისუფლების უმაღლეს იდეამდე. მაგრამ ამის დანახვას რაციონალური კრიტიკიდან ირაციონალურ განზომილებაში გადასვლა სჭირდება. ის კი, როგორც კ. გამსახურდია აღნიშნავს, **ფილოსოფიის საუფლოა**; ტრადიციული კრიტიკოსი სცილდება ლიტერატურის ფარგლებს, კერძოდ, მის მიზანს ლიტერატურის სფეროში ირაციონალურის გახსნა შეადგენს, ირაციონალი ფილოსოფიის სამთავროა. თუ მიუდგება, კრიტიკოსი ფსიქოლოგიურის მეტოდით ამ საკითხს, მაშინაც ფილოსოფიასთან გვაქვს შეხება.

მაშასადამე, კლდიაშვილის შემოქმედების კრიტიკული გააზრებისთვის არ ყოფილა საკმარისი მისი ლიტერატურული კონტექსტით კვლევა. აუცილებელი ყოფილა ფილოსოფიის საუფლოდან ჭვრეტა. ამიტომ თანამედროვე „კლდიაშვილოლოგებს“ სოციალისტური იდეოლოგიის არავისთვის საინტერესო, ათასჯერ გამოხრული ძვლის ხელახლა ხვრას ერჩივნოთ, მის შემოქმედების ამ ირაციონალურ-ფილოსოფიური გაგების კონტექსტს მიაყურადონ. თუ ძალა ერჩით, ამ ხელუხლებელი ყამირის გატეხა სცადონ, ჰა, ბურთი, ჰა, მოედანი, თორემ ისე გამოვა, რომ როგორც ძალღი ძვლის ხვრიდან რაიმე სარგებელს გამოელის, ასევე ამ ათასჯერ გადამღერებულის გამეორებიდან რაიმე საფასურს გამოელოდნენ ნაცვლად იმისა, რომ მასში დღემდე შეუნიშნავი საზრისმომცველობის წარმოჩენას ცდილობდნენ.

სრულყოფილ მაღალმხატვრულ შემოქმედებაში, როგორადაც ეს „იმერული კომედია“ შეფასდა, რაღაც ახლის მოძიება მუდმივი პროცესია, ვინაიდან, როგორც პოლ ვალერი იტყვის, „შთაგონება ჰიპოთეზაა, რომელიც ავტორს დამკვირვებლის

როლში აყენებს“, მკითხველთ თუ კრიტიკოსთ კი პერმანენტული ძიებისკენ გვიბიძგებს. კიდევ უფრო ღრმად გვახედებს ამ საკითხში ვალერიისივე ერთი სიტყვა-თქმა: „ჩიტმა რომ ზუსტად იცოდეს, რაზე მღერის, რატომ მღერის, ან რა მღერის მასში, ალბათ, არასდროს იმღერებდა“ (პ. ვალერი, სულის კრიზისი, გვ.78, თბ., 1993 წ.). ეს სამი „რა“ არის ის, რაც მაღალმხატვრულ შემოქმედებაში უნდა ვეძიოთ ირაციონალურის მეშვეობით. ის აყალიბებს მოცემული შემოქმედების საზრისს, მაშასადამე, ანალიტიკური აზროვნების საშუალებით ვეძებოთ ის, თუ რა „მღერის“ კლდიაშვილის შემოქმედებაში. **შევეცადოთ, ტექსტის რაციონალური აზრის მჩხრეკელობის მიღმა შევალწიოთ იდეათა სამყაროში, მხოლოდ ასეთი ირაციონალური გზით შევძლებთ ამ სრულიად არასიმბოლურ სოციალურ შემოქმედებაში** იმდენი ნიუანსური მიგნების აღმოჩენას, რომელნიც სრულად ხსნიან აქ აღწერილ გაჭირვებათა და მწუხარებათა რეალურ მიზეზებს.

კლდიაშვილის შემოქმედების საზრისმატარებელ იდეათა გახსნისადმი ასეთი ირაციონალურ-ფილოსოფიური მიდგომის მეთოდის გამოყენებაზე მითითება მოგვცა ჯერ კიდევ 30-იანი წლების ბოლოს აკ. განწერელიამ, ზემოთ დაფიქსირებული რემარკაში გმირების საკუთარ ბედზე ჩაფიქრებაზე, მათ მცდელობაზე, თვითანალიზის გზით შეძლონ რაიმე გამოსვლის მონახვა.

20. ნებელობის საკითხზე...

კრიტიკოსი აკეთებს მეთოდოლოგიურ მინიშნებას: „ზემოთ თქმული უნდა გაითვალისწინოს მკითხველმა, რათა კარგად იქნეს ათვისებული დავით კლდიაშვილის მიერ დახატული სურათი, რომლის შინაარსი მთლიანად ქვეტექსტშია ჩატენილი და ნიუანსებსა და უთქმელ ხარვეზებს შეიცავს. ამ ნიუანსების გაგება მკითხველისთვის მიუხედავად ავტორს“ (აკ. განწერელია, დასახ. ნაშრ., გვ.157). რაციონალური ტიპის მხატვრული ნა-

წარმოების ასეთნაირად „ათვისების“ საკითხი წმინდა ფილოსოფიური (იდეური) პრობლემაა და სუბიექტურ სფეროს განეკუთვნება. ამასაა, ზემოთ დ. კლდიაშვილის შემოქმედების გაუტყხელი ყამირი რომ ვუწოდეთ.

აკ. განწერელის იქვე მოჰყავს მაგალითი თავისი ამ მოსაზრების გასამყარებლად, რომლის გამოყენებას ჩვენც შევეცდებით. ის წერს: „ვაიმე, ვაიმე!“ – ამ ამოძახილით ამთავრებს ეფროსინე თხრობას და მოჰყვება ტირილს.

„...ლევანი ისევ მიაჩერდა მტირალს, წამოდგა, მობრუნდა, ორი ნაბიჯი გადადგა სახლში შესასვლელად, მარა თითქოს რაღაცა გაახსენდაო, უცებ უკან გამობრუნდა...“ და გვაძლევს თავისეულ გააზრებას ამ სცენისას: „ლევანის ეს მოქცევა მას გიჟს ამსგავსებს... მისი ბუნება სულიერი კასტრაციის საზღვარზეა მდგარი“, მაგრამ მოყვანილ აზრსაც აქვს თავისი შიფრი. ის უნდა ამოიკითხოს მკითხველმა. კრიტიკოსი იქვე გვთავაზობს გაშიფვრის მისეულ ვერსიას: ლევანს, უეჭველია, მობეზრდა ცოლის მოთქმა: ამ მოთქმამ გააღიზიანა ის, თავის თავთან ყოფნა უნდება, ამიტომ წამოდგა, მაგრამ უცებ გაახსენდება, რომ სტუმარი ზის და კვლავ თავის ადგილს უბრუნდება (იქვე, გვ. 158).

ამდენად, საქმე გვაქვს იმერული (ქართული) ტრადიციული ეთიკური ნორმის გამოვლინებასთან. უკიდურეს გაჭირვებას ისიც საკმაოდ გაუხუნებია, „თითქოს რაღაცა გაახსენდაო“, – ამბობს ავტორი. იმერელი აზნაურიშვილის ასეთ გულმავიწყობამდე მიყვანა ეტიკეტის საკითხში მართლაც სულიერი კასტრაციის ზღვართან დგომის მომასწავებელია. ამ ზღვრიდან იწყებს გონება ფორსმაჟორულ მოქმედებას. ამიტომაც, კრიტიკოსი რომ აღნიშნავს: კლდიაშვილი ამ სცენაში ფსიქოლოგიური ხატვის თვალსაზრისით უმაღლეს დონეს აღწევს.

მაშასადამე, რაციონალური კრიტიკის თვალსაზრისით, თავის „ბუნაგში“ შესასვლელად გამზადებული ლევანის უკან მობრუნებაში ოდენ იმერულ ზრდილობის ეტიკეტის აქტი უნდა

შეგნიშნოთ, მაგრამ თუ ირაციონალური მჭვრეტელობის თვალსაწიერიდან შევხედავთ მას, მასში „მორალური იძულების“ (კანტი) ზნეობრივი პრინციპის მოქმედებას დავინახავთ. როგორც ზემოთაც ვნახეთ, ვალდებულების ამოქმედების ობიექტური გამოხატვა მოვალეობის აღსრულების ნიშანია. შესაბამისად, სადაც მოვალეობის აღსრულების ამაღლებულ კატეგორიას პულსი ესინჯება, იქ ვებერთელა სულიერი ნებელობის დანალექს შევამჩნევთ.

ამდენად, იმერული ზრდილობის კოდექსი ასრულებს იმ „მორალური იძულების“ ფუნქციას, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავს ლევან ქამუშაძის არსებაში დანალექის სახით არსებული მთელი სასიცოცხლო ენერგია.

მის მდგომარეობაში, ზრდილობის ნორმების სკრუპულოზური დაცვა დიდ ძალისხმევას, „თავის თავზე ძალდატანებას მოითხოვს“. ეს კი, როგორც ზემოთაც შევნიშნეთ, მორალური ძალდატანებაა, რომლის მეშვეობით „პიროვნების გარკვეულ ამაღლებულობასა და ღირსებას წარმოვადგენთ“ (კანტი, გვ. 225).

ეს „ძალდატანება“ მაშინაა ფასეული, როცა იმის ნებელობა შეგვრჩენია, რომ ის „ჩვენს თავს ჩვენვე დავაკისროთ“. ლევანმა შეძლო თავისი თავისთვის ებრძანებინა – „დაბრუნდი!“ საკმარისი იყო, მას ეს არ გაეკეთებინა, ის დაკარგავდა იმ ტრადიციულ ნავსაყუდელს, რომელსაც იმერელი აზნაურიშვილის (ზოგადად, მთელი სოციუმის) ზრდილობა ეწოდება და სამუდამოდ გაქრებოდა მეხსიერებიდან. ის ვერ ეღირსებოდა სონიას (პატარძლის) ცხარე ცრემლებით დატირებას, ვერც ომანის მომნანიებელ ხმაგაკმენდილობასა თუ შიშნეულობას, „იქაურობა არ გაეყრუებინა თავისი ძლიერი, გულმკერდიდან ამოხეთქილი ხმით“.⁶ რაც მთავარია, ვერ გაერკვეოდა იმ მიზეზში,

⁶ შეადარეთ, ს. კლდიაშვილის მიერ მამის ხმაზე თქმულს და დარწმუნდებით იმაში, რომ ყველა ეს გმირი ავტორის სულის ნაწილია და არა დაცინვის, გამათრახების ობიექტი.

რამაც მათი ცხოვრება ისეთი გახადა, რომ სიკვდილი სჯობდა ასე ცხოვრებას; მით უმეტეს, ვერც **მომავლის მიზანს დაისახავდა – კმარა ასე ცხოვრება!** – რაზედაც ზემოთ საკმაოდ ვიმსჯელებთ.

მაშასადამე, ეს „მორალური ძალდატანება“, წარმოადგენს „ნების გარდაუვალ მოთხოვნას“; ამ ზამბარებს მოჰყავს მოძრაობაში ყოველი ადამიანის ღირსება. მისით ვახდენთ ყოველი გონიერი სუბიექტის შეფასებას. მხოლოდ ასეთი ირაციონალური ჭვრეტით შევძლებთ კლდიაშვილის სულიერი სამყაროს არსის გახსნას.

ხშირ შემთხვევაში, ზნეობრივ ნორმათა ამ ფილოსოფიურ კავშირებს, რომელიც ჭეშმარიტი რეალობის სახით გვეძლევა იდეაში, ამ „ერთიან ნიგში“ პატივმოყვარეობად, უფრო მეტიც, სამწუხაროდ, როგორც ეს ზემოთ ვნახეთ, განერელიასთან, „ჩვენებურ ჩვევად“ – ამპარტავნობად აღიქმება, ეს უკანასკნელი კი ერთი სამუდამო ცოდვათაგანია. თუნდაც ეს გვავალდებულებს, რომ ირაციონალური ჭვრეტის საუფლიდან შევხედოთ კლდიაშვილის შემოქმედებას და მაშინ დავინახავთ, რომ ამ პერსონაჟებს ღირსების გრძნობა არ დასჩლუნგებიათ. თვითაღდგენისა და თვითრეალიზების ენერგია მუდამ მოიძებნა მათში.

ამდენად, ჩვენ შევეცადეთ, გვეჩვენებინა დავით კლდიაშვილის მიერ მაღალმხატვრულ დონეზე აღწერილი ცხოვრებისეული სურათების მიღმა, „ქვეტექსტებში ჩატენილი“ და სტრიქონებს შორის გასააზრებელი, საზრისმომცველობის მანარმოებელი ის ზნეობრივ-ირაციონალური მოცემულობანი, რომელნიც ამ შემოქმედებაში აყალიბებს ნების იმ თავისთავადობას, რომლის მეშვეობთაც შევძლებთ, „სინამდვილის თვალუნვდენელ ველზე“ აღმოვაჩინოთ ავტორისეული სურვილი, თავისი მორალისტური მიდგომის საშუალებით დაგვანახვოს ზნეობის ის რაციონალური სახე, რომელიც წარმოაჩენს მისი გმირების ცხოვრების ყოველდღიურობას კეთილისა და ბოროტის მუდმივი შეჯახების ფონზე.

ამდენად, ჩვენ შევეცადეთ, გვეჩვენებინა ის სახელმძღვანელო პრინციპი, ის „ცხოვრებისეული ჭკუა“, რომელიც ამ ერთიანი ტექსტის ნიუანსებში, უთქმელ სიტყვებსა და ჟესტებში, დაუსრულებელ აზრებშია ამოსაკითხი და რომელშიც ჩანს გმირთა შინაგანი ღირსების კვალი, მათი ნებელობა, რომელიც ადასტურებს მათი დაუდგრომელი ხასიათის სარგებლიანობას. საერთოდ, მათი მოქმედების მიზანშეწონილებას.

21. „ღუმელისა“ და „ლაპარაკის“ ფილოსოფია

რამდენადაც სიტყვა ჩამოვარდა ჟესტებზე, როცა ლაპარაკია კლდიაშვილის გმირთა სახეების ირაციონალური (სულიერი) მოცულობებით გახსნაზე, არ შეიძლება ორიოდ სიტყვით არ შევჩერდეთ აკ. განერელიას მიერ ამ ჟესტების ენის ბრწყინვალე ახსნაზე.

როცა კლდიაშვილის პერსონაჟები მძაფრ კამათში შედიან, ისინი დაიხმარებენ სახის გამომეტყველებას, თვალებს ნამდვილი აზრის ამოსაკითხად. ეს შინაგანი ბრძოლის ნიშანია, ნებელობის გამოხატვაა. სწორედ ამას გულისხმობს კრიტიკოსისეული შეფასება მწერლის ამ მეთოდისა; „მწერლის მზერა აქ ისევე უცდომელია, როგორც მისი სმენა“ (აკ. განერელია, გვ.142).

მწერლის ეს უცდომელი მზერა და სმენა ასევე უცდომელ ფილოსოფიურ ახსნას მოითხოვს, როგორც ფსიქოლოგიური აქტი, რასაც კიდეც აღწევს კრიტიკოსი.

ფსიქოლოგიური განწყობის კონტექსტით ძალზე მნიშვნელოვანია, აკ. განერელიას კრიტიკული თვალთახედვით დანახული ორი საპირისპირო ტიპაჟი. ჩუმი და მდუმარე კაროყნა და მზრუნველი სიტყვების გამოუღევი მარაგის მქონე ეკვირინე: „ის არის წყარო დაუსრულებელი „ოპტიმიზმის“. მისი დევიზია – „იმედი, იმედი!“ (აკ. განერელია). ეს ორი ხაზი განსაზღვრავს კლდიაშვილის შემოქმედების ფსიქომორალურ საზრის-მომცველობას.

ახალი კოლონიალური წესრიგის შედეგად ძალაგამოცლილი პერსონაჟების შინაგანი პროტესტის გრძნობით გამსჭვალული – **დუმილი** და „ნამდვილი... ტრადიციული ქართველი ქალის“, რომელსაც ერთხელაც არ დაუკვნესია – **ოპტიმიზმი**. მაშასადამე, მდუმარე, პროტესტანტი კაროჟნა და ყველაზე მეტის მოლაპარაკე იმედა (იმედიანი) ეკვირინე წარმოაჩინენ ფსიქომორალურ ასპექტს ამ „ერთიანი წიგნისა“.

კაროჟნაზე ჩვენ საკმაოდ ვიმსჯელებთ ირაციონალური კონტექსტით და რაღაც ახალი შტრიხები შევთავაზებთ მკითხველს მისი „მარტივი სახის“ გააზრებისთვის.

ეკვირინეს დახასიათება კიდევ ზედმიწევნითაა აკ. განერელიასთან. მისი (ეკვირინეს) ტყუილიც კი კეთილშობილების სამსახურშია ჩაყენებული. ისაა აზნაურის ქალი, რომლის ცხოვრებას ოჯახისთვის ზრუნვაში ჩაუვლია; სირცხვილად მიაჩნია, ოჯახის ახალმა წევრმა ცუდად იგრძნოს თავი და ა. შ. მას არცერთხელ დაუკვნესია, იგი ყველაზე მეტს ლაპარაკობს, რათა ჩასახოს იმედი.

ეკვირინეში თვითრეალიზების უშრეტი ენერჯიაა. საკმარისია, სულ ოდნავ შეანძრიო ირაციონალური მჭვრეტელობითი მუხტები, რომ უმაღლ შეიგრძნო ფუნქციონალობა (ეროვნული სახელმწიფოებრიობა), მოშლილი საქართველოს მყინვარწვერული მდუმარება (კაროჟნა, ლევანი) და მუდმივად მდენი თერგის იმედის მომტანი (მომცემი) „ღრიალი“ (ეკვირინეს იმედიანი ლაპარაკი). ასე ესმოდათ ან უნდა გვესმოდეს კლდიაშვილის მამობრივი სიყვარულით (პატრიციულ-პატრიოტული სიყვარული) დახატული ამ სახეების ფილოსოფიური არსი. ისინი „მახინჯმა ცხოვრებამ გააუბედურა და სასაცილო მდგომარეობაში ჩააყენა“, ეს მახინჯი ცხოვრება კი რუსულმა ჟანდარმულმა კოლონიალურმა სისტემამ მოიტანა.

ასეთი განზოგადოებული მიდგომით უნდა აღვიქვათ მთელი მისი შემოქმედება და არა რაღაც ვინრო, ლოკალური თვალსაზრისით, მით უმეტეს, დაცინვისა და გამათრახების მიზნით. ავტორი ყოველ მათგანში ხედავს ცხოვრების ულევ

ენერგიას, რომელიც ფუჭ ფუსფუსში იხარჯება პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრე უფლებათა წართმევის გამო, რამაც დაამახინჯა უდიდესი გენოკულტურიდან მომდინარე ცხოვრების წესი.

ენერგიითა და ცხოვრების ხალისით აღსავსეა კირილე მინოშვილი. ის დაუმრეტელი წყაროა სიხალისისა, სიცოცხლის ზეიმისა. მას ბევრი რამ ცუდიც და კარგიც შემორჩენია ფუნქციადაუკარგავი და მისიამოუშლელი იმ სოციუმისაგან, რომელიც ათასწლეულობით იცავდა ეროვნულ ღირსებას და სახელმწიფოებრიობას. ირაციონალური მიდგომის თვალსაზრისით გამორჩეულია ლევან ქამუშაძე ის პიროვნება (რომლის სახის გააზრებაზე ზემოთ გვქონდა მსჯელობა), როგორც XIX ს-ის საქართველოს განზოგადებული სახე. მთავარი ისაა, რომ ის სიკვდილსაც არ ეპუება. თავის თავში პოულობს საკმაო ენერგიას, რათა ანდერძად დააგდოს: „კმარა, რაც გვინახავს... კმარა, კმარა!“ შთამომავლობას უტოვებს დევიზს: „კმარა ასეთი ცხოვრება!“

ფსიქოლოგიურ განცდადობაშია კლდიაშვილის სოციალური შემოქმედების ტრაგიკული კვანძი განასკვული. მიამიტური ყოველდღიურობის აღწერის იქით, ფსიქოზნეობრივი გააზრებებით შევდივართ ღრმა მიზეზ-შედეგობრივ ასპექტში, სრულფასოვნად ვხსნით სტრიქონებს შუა, „ქვეტექსტში ჩატენილ“ ნიუანსებსა და გამოუთქმელ აზრებს, ამ გმირთა საქმიანობის აზრის მოცემულობას. ასეთ შემთხვევებში კლდიაშვილის შემოქმედებითი ენერგია აღწევს მაქსიმალურ შედეგიანობას და თავის მცირე მასშტაბებში შეიძლება შევუთანასწოროთ ბალზაკისას, როგორსაც მას გვიხასიათებს სტ. ცვაიგი: „შემოქმედებითი შრომა – ეს ნიშნავს მხატვრული სახის მკაფიოდ ხილვას, კონცენტრირებას, მისი დამახასიათებელი თვისებების გაძლიერებას, ყოველივე იმის გამოვლენას, რისი გამოვლენაც კი შეიძლება მისი ხასიათიდან, ახსნას იმისას, სახელდობრ, რა ვნებათა ლელვა ამოძრავებს თითოეულ პერსონაჟს, სისუსტის

გამოცნობას ძალაში, ადამიანში მთვლემარე ყველა ძალის ამოძრავებას“ (სტ. ცვაიგი, ბალზაკი, გვ. 222). დ. კლდიაშვილი, შეიძლება ითქვას, მხატვრულ სახეთა კონცენტრირების საკითხში იმდენად შორს მიდის, რომ მისი გმირების ნათქვამზე უფრო მეტად უთქმელობაში – დუმილში ვლინდება მათი ვნებათაღელვანი და მიზანსწრაფულობანი. რაც შეეხება მათში მთვლემარე ყველა ძალის ამოძრავებას, შეიძლება ითქვას, აქ ის ორიგინალურობის განსაკუთრებულ საფეხურს აღწევს, როცა პროცესში რთავს ყესტის განსაკუთრებულად გამოკვეთილ ენას. ამასთან, „ამოძრავების“ უებარ საშუალებად, როგორც აკ. განერელია წერს, გამოყენებული აქვს იმერული კაცის საუბრის ყველა ნიუანსი, გამოთქმული, აკვიატებული სიტყვები და ხშირად დამოუკიდებელ მნიშვნელობას მოკლებული ბგერებიც კი. საკმარისია მისმა პერსონაჟმა ხმა ამოიღოს, რომ საზღვარი წაიშალოს სინამდვილესა და ხელოვნებას შორის (აკ. განერელია, იქვე, გვ.138).

კლდიაშვილის შემოქმედების ეს განსაკუთრებული თავისებურებანი, წარმოჩენილი ფსიქოზნეობრივი კონტექსტით, მოითხოვს ირაციონალურ მჭვრეტელობას და ფილოსოფიურ გააზრებას.

22. ბედისწერით შეკრული ერთობა

ახლა მივუბრუნდეთ ჩვენი წამყვანების (ლექტორების) მიერ წამოყენებულ „ბრალდებას“, რომ ქართულ ლიტერატურასა და მწერლობაში, მკითხველ საზოგადოებაში დავით კლდიაშვილის შემოქმედება სათანადო დონეზე არ იყო დაფასებული, მასში ოდენ იმერულ სატირიკოსს ხედავდნენ და ა. შ. მთელი წყება „აბსურდებისა“. სინამდვილეში, ჩვენ ზემოთ ვნახეთ (ნაწილობრივ), თუ როგორ აფასებდა მას ქართველი მკითხველი ზოგადად, როგორ ადარებდა მოცულობით „შემოსაზღვრულ“ ამ შემოქმედებას კორიფეების შემოქმედებებთან შინ

და გარეთ. განსაკუთრებით საყურადღებოა, მისი „პატარა ადამიანების“ გულის ძახილს როგორ „უერთებდნენ“ მსოფლიო დონის ლიტერატურულ პერსონაჟთა სახეებს.

ამჯერად ყურადღება გვინდა მივაპყროთ იმას, რომ ქართულ კრიტიკაში არა მარტო მწერლის „პატარა ადამიანებისათვის“ გამოინახა შესაბამისი ადგილი საყოველთაოდ ცნობილ ლიტერატურულ პერსონაჟთა გალერეაში, არამედ მისი შემოქმედებისთვის ფონის მიმცემი იმერეთის მშვენიერი ბუნება და ამ გმირთა განუყრელად თანმდევი უტყვი „პერსონაჟებიც“ მისადაგებულ იქნა მსოფლიო ჰუმანიზმის მამამთავრად აღიარებული სერვანტესის „გმირებთან“.

* * *

კლდიაშვილის გმირთა ფსიქოსოციალური სახე და მათი ჩამოყალიბების გარემო ქმნიან ერთ მთლიანობას იმ დონეზე, რომ ერთის გაცნობის შემთხვევაში მეორე ტყუპის ცალად წარმოგვიდგება, ხოლო როცა მათ შევავსებთ ამ მოთხრობების განუყოფელ ნაწილად ქცეული მესამე ერთეულით – „ცხოველთა სამყაროთი“, ვიღებთ სრულ კორელაციას „იმერული სინამდვილისას“. ეს კი გვაძლევს ამ შემოქმედების ისეთ მაღალმხატვრულ სახეს, რომელიც შეიძლება შეფასდეს მაქსიმით: „ზოგჯერ რეალობა გასაოცარია გამონაგონზე“. მივყვით ამ გამონაგონზე უფრო გასაოცარ რეალობას, აღწერილს კლდიაშვილის მოთხრობებში.

სოფლის თავზე წამონოლილი ბინდის ფონზე პლატონის თვალწინ იშლება პატარა ხრიოკი დაფერდებული ადგილი, აქაიქ ჩამტვრეული ღობით გარშემოვლებული, ნინიდან ბარჯგებზე შეყენებული პანანინა ოდა. ღობის გადაღმა ჩანდა ისლით დახურული, ერთიმეორეზე მიკრული გლეხის სახლები. აკ. განწერელიას შეფასებით, „ასეთია ავტორის წარმოდგენით თალხში გახვეული ეზოები იმერეთისა“, ეს კი თვით ამ ეზოების პატრონთა სევდიანი ცხოვრების აღწერაა.

თითქოს იმავე მოთხრობის გაგრძელებაა „ქამუშაძის გაჭირვებაში“ აღწერილი გარემო: თავდაშვებული დაღმართი, რომელზედაც დგას ოტიას ორთვალა სახლი, იმის იქით კი მოჩანან პატარა ქოხები, რომლებიც ერთიმეორეს მისდევდნენ და საცოდავად გამოიყურებოდნენ, თავშეყრილად იყვნენ, თითქოს სურდათ, მათი პატრონების მდგომარეობა თვალსაჩინო გაეხადათ. კრიტიკოსის თქმით, დავით კლდიაშვილი თვალთ მიაცილებს ამ გმირებს ამ ეზოების გადაღმა – ორ რიგად მიმავალ ხეებსა, შუკებსა და ორლობებში (აკ. განწერელია, რჩეული, გვ.136-137). ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მწერლის თვალსაწიერში არა მარტო ეს პერსონაჟები და მათი საცხოვრისი, არამედ მთელი იმერეთია მოქცეული, ცხოვრებასთან ბრძოლაში ჩართული ადამიანებითა და ჯანღმორეული ბუნებით. როგორც კრიტიკოსი იტყვის, „კარგად დახატული ეს ეზოები, სადაც ამდენი მონყენაა, წარმოადგენს კლდიაშვილის გმირების ასპარეზს“.

ეს ფონი ტიპურია, თალხშია გახვეული არა მარტო სიღუბნით აღსავსე ეს ეზოები და მათი პატრონები, არამედ მთელი ეს პატარა გენოკულტურული სამყარო მის ბუნებიანად, მაგრამ ასეთი სევდიანი ერთობა ცოცხალი ბუნებისა და საზოგადოებისა კლდიაშვილის ტექსტებში დასრულებულ სახეს იღებს, როცა, როგორც ითქვა, თავის ადგილს იკავებს ამ ერთიანი ცოცხალი სამყაროს მესამე წევრი – ცხოველთა სამყარო.

კლდიაშვილის შემოქმედებაში ამ სამერთიანობის საზრისმატარებლობის გახსნაში ჭეშმარიტად „ევროთვალთახედვის“ მოაზროვნედ გვევლინება აკ. განწერელია. იგი ამ გაძვალტყავებული ცხოველებისადმი მისი პატრონების ზრუნვაში ჭვრეტს არა მარტო ავტორის მიერ დახატულ „იმერულ გასაჭირს“, არამედ მას განიხილავს ზოგადად, როგორც ადამიანური არსობის „კომედიას“, რომელიც ყველგან, ყველა ეთნოსში ადამიანთა ტრაგედიის თანმხლებ მოვლენად გვეძლევა. მხოლოდ ასეთი თვალსაზრისით შეიძლება ავხსნათ, როგორც ზემოთაც შევნიშნეთ, მის მიერ ბალზაკის დაუსახელებლად, მის

დიად შემოქმედებასთან კლდიაშვილის „მწირი“ შემოქმედების მისადაგება და, ბალზაკის „ადამიანური კომედიის“ მსგავსად, დ. კლდიაშვილის შემოქმედების „ერთი მთლიანი წიგნის“ სახით წარმოდგენა. არანაკლებ მნიშვნელოვანია მსოფლიო ჰუმანიზმის მამამთავრად აღიარებული სერვანტესის დონ კიხოტთან კლდიაშვილის შემოქმედების ნათესაურ კავშირზე მითითება: „ეს მომენტი (დასუსტებული ჯორ-ცხენი) ანათესავებს ჩვენს ბელეტრისტს სერვანტესთან“.

კლდიაშვილის ამ „ერთიანი წიგნში“ არა მარტო მისი მთავარი გმირები გადადიან მოთხრობიდან მოთხრობაში, პიესიდან პიესაში, არამედ მათი თანმდევი ბუნების ფონიც და უტყვ თანამგზავრთა რიგიც მიჰყვება თან. მათი გუნება-განწყობაც იდენტურია. თითქოს ბედისწერას შეუკრავს ისინი ერთად.

აკ. განერელიას თქმით, დავით კლდიაშვილის გმირები სულ მოგზაურობაში არიან: სოლომონ მორბელაძე სამაჭანკლოდ დადის; პლატონი სადედინაცვლოს ეძებს; მამა ზოსიმე მრევლში მიდის; დარისპანს თავისი ქალიშვილი ჰყავს გასათხოვებელი; მანველიძე ნათესავებში დაეხეტება. ყველანი ცხენებზე ან ჯორებზე სხედან. ეს პირუტყვები ერთგულნი არიან თავიანთი პატრონებისა, მათთან ერთად იტანენ ყველა სიძნელეს და გასაჭირს. ყველა ისინი გამხდარნი არიან, საცოდავად გამოიყურებიან. სტუმრად მისული პატრონები ყოველთვის ცდილობენ, იზრუნონ მათზე ისე მოხერხებულად, რომ არ დააზიანონ თავიანთი „ღირსება“.

* * *

კრიტიკოსი არ აკეთებს რაიმე შედარებას სერვანტესის ცხოველთა გალერეასთან. მაგრამ ოდენ ხსენება სერვანტესისა გვაძლევს საშუალებას, თავს ნება მივცეთ, რაღაც შედარება გავაკეთოთ მათ შორის, თუნდაც იმიტომ რომ ეს პირუტყვები და მათი პატრონები ერთ მთლიან, განუყოფელ სახეს ქმნიან. ისევე წარმოუდგენელია სოლომონ მორბელაძე თავის ჯორის

გარეშე, როგორც სანჩო პანსა (ლიპიანი) თავისი ვირის უიმი-სოდ. აკი, სახლიდან გაპარვის წინ, თავის ახალ პატრონს უთხრა, რომ თავის ვირის გარეშე ვერ წავიდოდა. „სანჩომ იქვე დასძინა, ჩემი მშვენიერი ვირიც თან უნდა წამოვიყვანო“ (სერვანტესი, „დონ კიხოტი“, გვ. 80, თბ., 2008 წ.).

ახლა თვით სახელოვან იდალგოს (აზნაური) „რაშსაც“ მივაქციოთ ყურადღება. მისი სახელი როსინანტი სერვანტესის შექმნილია: „როსინი“ – „ჯაგლავს ნიშნავს ესპანურად, ხოლო „ანტეს“, „ნინათ“ „უნი“ შეიძლება ასე ითარგმნოს – „ჯაგლავ-ყოფილი“ „ნაჯაგლავარი“ (იქვე, შენ. 90, გვ. 654). მაშასადამე, ის ჩვეულებრივი მუშა ცხენი იყო, სანამ მას იდალგოს ხელი არ შეეხო და მისი დიადი საქმეების მონაწილე არ გახდა.

დონ კიხოტი და როსინანტი, სანჩო პანსა და მისი მშვენიერი ვირი ქმნიან ისეთ წყვილებს, რომელთა დაშორება წარმოუდგენელია. სწორედ ამ ორი სამყაროს – ემპირიულისა და ადამიანთა საზოგადოების განუყოფლობა, სამყაროს მთლიანობაში გააზრება ქმნის სერვანტესის უჭკნობი ჰუმანიზმის საზრისს.

ახლა შევეცადოთ ავხსნათ, სერვანტესის ამ „განუყოფელ კავშირს“ რამდენად ენათესავება კლდიაშვილის აზნაურთა დამოკიდებულება თავიანთ უტყვ თანამგზავრებთან.

ზემოთაც აღვნიშნეთ და ახლაც უნდა ითქვას, რომ ეს „განუყოფელი კავშირი“ არანაკლებ ძალუმად იგრძნობა „იმერეთში“, ვიდრე „ლამანჩში“. ეს პირუტყვნი ძალზე ერთგულნი არიან თავიანთი პატრონებისა. მათთან ერთად ყველა ისინი იტანენ იმ გაჭირვებას, რაც თავს დასტყდომია მათ პატრონს, მაგრამ, როგორც უკვე ითქვა, არც პატრონები რჩებიან გულგრილნი მათდამი.

„ღია ჭიშკარში შემოაჯირითა... ჯორი მამაკაცმა“ – ეს სოლომონ მორბელაძეა; მამა ზოსიმე კი „მოუსვენრად სცემდა ქუსლებს პატარა ჯორს, რომელიც თანდათან უმატებდა ჩიქ-ჩიქს“ (მრევლი). ეს ჯორი თავის მსგავსია. ჯიმშერის სახლი-

დან გაქცეული, შეზარხოშებული კირილე კიდევ ქარივით მიაქროლებს თავის ბედაურს და ა. შ. აქაც უტყვოთა და მეტყველთა ბედი სამუდამოდ გადასჯაჭვია ერთმანეთს. თუ კლდიაშვილი ამ კავშირს სოციალურ ფონზე აგებს, სერვანტესი მას გენეოლოგიურ და ისტორიულ საფუძველსაც უძებნის.

კლდიაშვილის მოთხრობებში ეს გამხდარი ჯორ-ცხენები, ერთგულად ემსახურებიან თავიანთ პატრონებს; არც მათგან რჩებიან უყურადღებოდ. ისინი, როგორც კი იშოვიან თავშესაფარს, უმალ მათზე იწყებენ ზრუნვას. კიდევ ორიოდ მაგალითი ამ საკითხზე.

არისტო, ბრეგაძეებთან მისვლისა და მიკითხვ-მოკითხვის შემდეგ, უმალ ცხენზე იწყებს ზრუნვას. სერაპიონს სთხოვს, ცხენებისთვის საკვები გვიშოვეო. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ ახსენებს: „... მერე უცებ დაატანა... სერაპიონ ჩემო, ცხენებისთვის რომ გთხოვე...“ ის არ დამივიწყოო. ან, ზოსიმემ ჯორი ბიჭს გადასცა, პეტრიამ კი ბიჭს უთხრა – „ჩალა უშოვე მაგას!“ სოლომონი კიდევ თავის გაფიქრებულ ჯორს გადმოსძახებს აივნიდან: „გასაძლომად მიყავხარ, შე უბედუროო!“ (იქვე).

პატარა იმერეთის ამ სულდგმულთა მძიმე მდგომარეობაზე უკეთეს ვითარებაში არც მათი დიდი ლამანჩელი თანამოძმენი არიან. სერვანტესი საგანგებოდ აღწერს მათ გაუსაძლის მდგომარეობას.

დონ კიხოტს როსინანტი, ჩვეულებრივ ცხენზეც უბადრუკი ჯაგლაგი, ბუცეფალსა და სიდის ბაბეკზე უკეთესად მიაჩნია. ლექსად თქმული მონოლოგიდან ვიგებთ, რომ ეს ბაბეკის შვილთაშვილი ხშირად ჰყავდა თავის პატრონს **მშიერი**, „წინაპართან“ დიალოგიდან კი ვიგებთ, რომ როსინანტი ძალზე მჭლე ყოფილა, „რადგან ჭაპანწყვეტა დიდია, სარჩო კი – მწირი; ჭირსა და ვარამს კი ვერავის შესჩივლებს, ვინაიდან ბატონს გონება არევია, მსახური კი ბრიყვია“ („დონ კიხოტი“, გვ. 30).

მაშასადამე, ამ გაძვალტყავებულ ლამანჩელ პირუტყვთა არსებობა არანაკლებ მძიმეა იმერულ ჯორ-ცხენებისაზე. თუ

პირველთა უბედურება ბრალდება პატრონთა უგულისყურობას თუ სიბრიყვეს, კლდიაშვილის პერსონაჟები მათ ზრუნვას არ აკლებენ, მაგრამ უღონობას და უქონლობას ვერ ერევიან. მაშასადამე, მათ შორის ნათესაობაზე მსჯელობა არცთუ უადგილო ყოფილა.

რამდენადაც ისეთ გაბედულ შედარებას შეჰბედა ქართულმა კრიტიკამ და მკითხველმა, მინდა ავტორთა ბიოგრაფიიდან სახალისოდ, ერთი წმინდად **მისტიკურ** დამთხვევაზე მივაქციო მკითხველის ყურადღება, მაგრამ მანამდე რამდენიმე შტრიხით შევეხოთ იმერელი აზნაურისა და ლამანჩელი იდალგოს ფსიქომორალურ განწყობას, რომელიც მათ ხშირად აყენებს კურიოზულ ვითარებაში.

23. უცნაური აზრების იდალგო და ახირებული ხასიათის აზნაური

ჩვენ ზემოთ საკმაოდ ვიმსჯელებთ კლდიაშვილის გალატაკებულ აზნაურთა ახირებული ხასიათის ბუნებაზე ისტორიულ ქრილში, ასევე უბოროტესი მტრის მიერ თავსმობვეული კოლონიალური ჩაგვრით გამოწვეულ ფსიქოზნეობრივ დევალვაციურ პროცესზე. როცა ყველაფერი დასულია შინაარსისგან დაცლილი მოჩვენებითი თავმოყვარეობის დაცვამდე, რაც მათ „ხშირად კურიოზულ მდგომარეობაში აყენებთ“. სატირალს სასაცილოს ხდის. ასეა ლამანჩში, ასევეა იმერეთში. მაგრამ, ჩვენს შემთხვევაში, იმ ზოგადადამიანურ საზრისმომცველობის გარდა, რაზედაც მოგვითხრობს სერვანტესი, კლდიაშვილის პერსონაჟების ბედუკუდმართობას ძირითადად განაპირობებს გარეშე მტრის – ცარისტული რეჟიმის უღელქვეშ ყოფნა.

მაშასადამე, ამ „ერთიან ნიგნში“ მისიამოშლილი სოციუმისთვის ცხოვრებისეული საზრისმომცველობის წარმართველად გვეძლევა ფსიქოზნეობრივი ასპექტი, მისი უკიდურესი -

ინდივიდუალური ფორმით, იმ დონეზე, რომ ის ჩვევად ქცეულა.

ახლა კი ვნახოთ, მოეძიება კი რაიმე საერთო ამ იმერელ გალატაკებულ აზნაურს ლამანჩელ მახვილგონიერ იდალგოსთან (აზნაურთან).

სერვანტესი, პირველი სტრიქონებიდანვე, თითქმის ფიცის დონეზე გვამუნათებს იმაში, რომ მისი ეს გონების ნაყოფი უნდოდა მშვენიერი და დახვეწილი ყოფილიყო, მაგრამ ის ვერ აღუდგა ბუნების კანონს და მსგავსმა მსგავსი დაბადა, „ამიტომ ჩემი ბერნი და გაუნათლებელი ჭკუის ნაყოფი სხვა რა უნდა იყოს, თუ არა გაძვალტყავებული, განლობილი, **ახირებული ზნისა და უცნაური აზრებით** შეპყრობილი გმირის ამბავი...“ (სერვანტესი, იქვე, გვ.15).

მაშასადამე, განლობილი ლამანჩელი იდალგო – გაძვალტყავებული, ახირებული ზნისა, უცნაური აზრებით შეპყრობილი ადამიანი, რომლის უჩვეულო თავგადასავლის ამბავსაც გვიყვება ავტორი, დავით კლდიაშვილის „ერთიანი გმირი“ – გალატაკებული (სერვანტესით: „გაძვალტყავებული“) აზნაური (იდალგო) თავისი უცნაური ზნით, ძალზე ახირებული თავგადასავლებით, ე. ი. ფსიქომორალური განწყობით, თითქმის ზედმინევენით იმეორებენ ერთურთს.

შესაბამისად, ეს პერსონაჟები: „მსოფლიო იდალგო“ – ლამანჩელი და იმერელი „პატარა ადამიანი“ (აზნაური) თითქოს **მისტიკურ** კავშირში არიან ერთმანეთთან. ეს იმას ნიშნავს, რომ კლდიაშვილის გმირების სულიერება ენათესავება „ადამიანური აზრის უკანასკნელ და უდიადეს სიტყვას“ (დოსტოევსკი). ამიტომ არის ფასეული აკ. განერელიას მიერ თქმული: „**კლდიაშვილს თავისი გმირები აჰყავს ადამიანური განცდის უმაღლეს საფეხურზე**“.

ამდენად, კლდიაშვილის ეს კაცთმოყვარეობა ნათესაობას ამჟღავნებს სერვანტესის დიად ჰუმანიზმთან. ამას მონშობს თუნდაც თავის შვილთან დიალოგში გაცხადებული მისი მწერ-

ლური გუნება-განწყობის გახსნა. „მართალი უნდა გითხრა, სერგო, ლიტერატურულ სკოლებში არასდროს მიფოთირებია. ჩემთვის მთავარია, რას და როგორ სწერ. თუ ნაწარმოები განყენებულია, ის ჩემთვის არ არსებობს... მე ის არ მომწონს. ტყუის, კუდაბზიკა აზნაურივით იქაჩება, რალაცას იბერება, რალაც ბრძნული უნდა ვითომ თქვას და ტყუის, **კაცი იმას არ უყვარს, ადამიანის უკეთესობისთვის არ ფიქრობს.** გულგრილობით შორს ვერ ნახვალ, გავა დრო, სკოლა გაქრება, **ნაწერებიდან კი მხოლოდ ის დარჩება, რომელიც ადამიანისადმი სიყვარულით არის სავსე...**“ (ხაზი, მ. ზ.) (თბზ. გვ. 412, თბ., 1998 წ.). მაშასადამე, ადამიანისადმი სიყვარული მისი შემოქმედების წყაროს თავია.

თუკი კაცობრიობისადმი სიყვარულითაა გაჟღენთილი სერვანტესის მწარე ირონია, იმავე სიყვარულითაა ნაპატივები და კლდიაშვილის მწვავედ მამხილებელი ცხოვრებისეული კომედია. ამიტომ სერვანტესთან ნათესაობა არა მარტო ცხოველთა მიმართ ურთიერთობაში იკვეთება, არამედ უმთავრესში – ადამიანებისადმი დიდ სიყვარულში. ეს მომენტიც შეიძლება კონკრეტული მაგალითებით დადასტურდეს.

როგორც ზემოთ ვნახეთ, სერვანტესს სურდა, მისი ეს გონების ნაყოფი მშვენიერი და დახვეწილი ყოფილიყო. გამოვიდა ის, რაც გამოვიდა. ფაქტი ერთია: ავტორმა მასში მთელი სიყვარული ჩააქსოვა. **მისი ჭკუის ნაყოფი დიდი ჰუმანიზმის მბაღია,** ვინაიდან „მთელ დედამიწის ზურგზე არ მოიძებნება ამ ნიგნზე უფრო ღრმა და ძლიერი ნაწარმოები. დღესდღეობით ესაა ადამიანური აზრის უკანასკნელი და უდიდესი სიტყვა. ესაა ყველაზე მწარე ირონია, რომელიც ოდესმე გამოუთქვამს ადამიანს“ (თ. დოსტოევსკი). აი, ამ ირონიასთან ანათესავებენ კლდიაშვილის „პატარა ადამიანების“ (აზნაურების) „ახირებულ თავგადასავლებს“, რომლის აღწერაში ავტორს ჩაუდია მთელი მისი ადამიანური არსება. უაზრო გადაწყვეტილებათაგან გულშეწუხებული თვითონვე მოგვითხრობს ამაზე.

დავითის საიუბილეო საღამოს თავმჯდომარემ თურმე თქვა: „მწერალი თავის მოთხრობებში დაუნდობლად ამათრახებდა და დასცინოდა ხელმოკლე აზნაურებსო“. სერგო კლდიაშვილის თქმით, ამან იუბილარი ძალზე გააბრაზა. შემდეგ კი სამადლობელ სიტყვაში განაცხადა: „არა, მე არავინ გამიმათრახებია, არ დავცინოდი იმ უბედურ ადამიანებს, მე ისინი მეცოდებოდნენ, მებრალებოდა ადამიანი, რომელიც **მახინჯმა ცხოვრებამ** გააუბედურა და სასაცილო მდგომარეობაში ჩააყენა. მე მიყვარდა ჩემი ხალხი, ცრემლებს ვღვრიდი, მის გამწარებულ ცხოვრებას რომ ვხედავდი და გულისტკივილით ვწერდი. ასე რომ არ ყოფილიყო, მე ახლავე უარს ვიტყოდი ჩემს ნაწერებზე. მთელი ჩემი ცხოვრების გზაზე წინ მიმიძლოდა მხოლოდ ადამიანის სიყვარული“ (თხზ., გვ.411).

სხვათა შორის, „ოპონენტებს“ ვურჩევდი, ყურადღება გაამახვილონ ამ იუბილეს თარიღზე და ნუ ცდილობენ ზოგიერთი უნიჭო შეფასების ნორმად გამოცხადებას, ან კიდევ ყველაფერი მიაწერონ ბოლშევიკური იდეოლოგიის ძალდატანებას. ეს თავმჯდომარე, ამ დროს, ჯერ კიდევ დამოუკიდებელი საქართველოს მოქალაქეა, ე. წ. პირველი რესპუბლიკის ელიტის წარმომადგენელი, მათი სოციალ-დემოკრატიული იდეის მატარებელი; ეს გაჭირვებული ფენა სულ ფეხებზე კიდია. ისინი მისთვის კლასობრივი მტერია. მათ თვითონ რომ დასცინის, ასეთივე ჰგონია ავტორის დამოკიდებულებაც მათდამი. ისინი (ბოლშევიკ-მენშევიკი) ერთი იდეოლოგიის ორ ფრთას წარმოადგენენ.

მისგან განსხვავებით, კლდიაშვილი დასტირის ამ მახინჯი ცხოვრების მიერ გატანჯულ ადამიანებს; **თუ გამათრახებაზე მიდგა საქმე, ის სწორედ მათ დაუნდობელ მხილებას ცდილობს, ვინაც ასეთ დღეში ჩააყენა ეს ადამიანები.** მათი ქვეშარიტი სახე კიდევ დუმილით „გამოთქმულ“ პროტესტებსა და ამ „ერთიანი წიგნის“ სტრიქონებს შუა ჩატენილ გააზრებაში ჩანს. თ. სახოკიასთან და ალ. ჯაბადართან ლაპარაკში ის იტყვის: იქნებ

მოვესწრო, დაემხოს ტახტი და ჩვენს წამებულ ხალხს ელირსოს რუსეთის კლანჭებიდან თავდახსნაო.

სამწუხაროდ, კლდიაშვილის ამ „გამწარებულ“ ახსნა-განმარტებას თავის შემოქმედების არსზე ზუსტად ასი წლის შემდეგაც ვერ ჩასწვდნენ მრავალნი. ვერ გაუგიათ, თუ ვინაა გამათრახებული და ვინ – უმაღლესი ადამიანური სიყვარულით გამთბარი. რაშია ამ დიდებული ბელეტრისტის მიერ „გამჟღავნებული ჰუმანიზმის“ არსი?

დავითი თითქოს საგანგებოდ მიჰყვება ალორძინების ხანის საამცხოვრებო საზრისმატარებელ სენტენციას, რომ „სიცილი სულის ტაროსია!“ მას თითქოსდა რაღაც მისტიკური ძალა ექაჩება, თავისი გმირების ამ სიცილ-ტირილის ფონზე სრულიად ჩაინთქას ჰუმანიზმის თვალჩაუნვდომელ სიღრმეებში; და მისთვის ბუნებრივად დამახასიათებელი „ახირებული ჩაცვივებით“ თვალის მიედევნებინა ცხოვრების ორომტრიალისთვის, როგორც ამას სერვანტესი აკეთებდა.

24. მწერლის ცხოვრებისეული უპიზოდების მისტიური გააზრება

მისტიკური თანხვედრის რაღაც ნიშნები მათ (სერვანტესისა და კლდიაშვილის) ბიოგრაფიებს შორისაც შეიძლება მოინახოს. ასეთ, მეტაფიზიკურ გააზრებათა შემოტანა ჩვენს ტექსტში, საკმაოდ საინტერესო უნდა იყოს კლდიაშვილის შემოქმედების პერსონაჟთა ფსიქომორალური განწყობის ნათესაური კავშირის მოძიების თვალსაზრისით სერვანტესის გმირთა **ახირებულ ხასიათებთან**.

სერვანტესი პროლოგში, ჩვენი შეხედულებით, სრულიად შეგნებულად, აღნიშნავს თავისი თავგადასავლის იმ ავბედით ნაწილს, რომ აბსოლუტურად უდანაშაულოდ ორჯერ ჩასვეს ციხეში. მას უნდა, დაგვანახვოს კავშირი თავის შემოქმედებით საქმიანობასა და რეალურ ცხოვრებას შორის. ის წერს: ან კი რა

დაიბადებოდა საპყრობილეში, ათასგვარი ქირ-ვარამისა და გულის გამანვრილებელი ვაი-ვიშის ამ სამყოფელში? (გვ.13). ისე მეჩვენება, თითქოს, სერვანტეს ციხეში ყოფნისა და ამ დიადი რომანის წერის დაწყების გარემოს აღწერისას ხმარებული სიტყვები კლდიაშვილის გაუბედურებულ, ღარიბ აზნაურთა ცხოვრების აღწერიდან ესესხებინოს. ეს კი მაჩვენებელია ამ პერსონაჟების ფსიქომორალური განწყობის შემქმნელი სიტუაციური გარემოს მსგავსებისა.

მიგელ დე სერვანტეს საავედრას 1597 წელს, იმხანად გრანადის საბაჟოს წვრილ მოხელეს, ბრალი დასდეს 2641 რეალის გაფლანგვაში. ამ, სრულიად უსაფუძვლო ბრალდების გამო სევილიის ციხეში ჩასვეს (როგორც შემდეგ გაირკვა, ნამდვილი დამნაშავე ვინმე სიმონ ფრეისე ლიმელი ყოფილა). 1602 წელს კვლავ უსაფუძვლო ბრალდებით ხელახლა აპატიმრებენ და ისევ სევილიის ციხეში სვამენ. სერვანტესისტიების ვარაუდით, სწორედ ამ ორი პატიმრობისას უნდა ჩაეფიქრებინა და ნაწილობრივ დაენერა კიდეც „დონ კიხოტის“ პირველი წიგნი (იქვე, შენ. 2, გვ. 648). აი, რა სასტიკ გარემოში იბადებოდა ეს მსოფლიო ჰუმანიზმის შედეგრი. ამიტომ არ ეშინია ავტორს, რომ ის ვერ გაუძლებს მკაცრ გამოცდას. ამადაც ექცევა თავის პირმშოს მამინაცვალეით და მკითხველს შესთხოვს, მის ნაშთს არაფერი მიუტევონ. რამხელა თვითდაჯერებულობაა. ეს მხოლოდ გენიოსის თვისებაა. მაშასადამე, ეს ახირებული ამბავი საპყრობილის საკნებში იდებდა ფერხორცს.

არანაკლებ რთული იყო ის სოციალური და ფსიქოლოგიური ფონი, სადაც ყალიბდებოდა დავით კლდიაშვილის ღარიბი აზნაურის ზედმინვენით რეალისტური ტიპის სახე.

სერგო კლდიაშვილი იგონებს: „ოჯახს თავიდანვე აფორიაქებულ გარემოში უხდებოდა ცხოვრება. საზოგადოებრივ მუშაობაში ჩაბმულ დაუდევარ დავითს ყოველ წუთს **ხიფათი** მოელის: დუელი, გადასახლება, დევნა, დამატებული რთული და კაპრიზული ხასიათი (იმერელი აზნაურის – მ. ზ.).

მან „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ რედაქტორი პალმა დუელში გამოიწვია. საბედნიეროდ, ეს დუელი არ შედგა, რადგან პალმამ ბოლიში მოიხადა. ალბათ, პროფესიონალ სამხედროსთან დუელის გამართვის შეეშინდა?!

ამ პროფესიონალი მებრძოლის თვისებების თვალსაზრისით, არანაკლებ საყურადღებოა სერვანტესის საბრძოლო თავგადასავალი. ის მონაწილეობდა 1571 წლის ლეპანტოს საზღვაო ბრძოლაში თურქეთთან, სადაც მძიმედ დაიჭრა მკერდის არესა და მარცხენა ხელში, რომელიც შემდეგ, მთელი სიცოცხლის მანძილზე გაშეშებული დარჩა (იქვე, ტ. II, შენ.8, გვ.717). ხელის გაშეშებულობის მიუხედავად, ლეპანტოს შემდეგ, მან კიდევ რამდენიმე საზღვაო და სახმელეთო ბრძოლაში მიიღო მონაწილეობა (იქვე, შენ.7).

ამდენად, თუ რალაც დამთხვევებზეა ლაპარაკი, მისტიკურად თუ ბედისწერის ირონიის თვალსაზრისით, უფრო საყურადღებოა ის, რომ, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეს გენიოსი, ამდენი ბრძოლაგამოვლილი კაცი, სრულიად უდანაშაულოდ ორჯერ ჩასვეს ციხეში მაბეზღრებმა და ნაძირალებმა. არანაკლებ რთულ ვითარებაში აღმოჩენილა დავითიც.

სერვანტესის მაბეზღრები თუკი რიგითი თალღითი წვრილმოხელეები იყვნენ, დავითს გასაქანს არ აძლევს თავისი უშუალო უფროსი და აბეზღებს ქართველთათვის ავადსახსენებელ გენერალ გრიაზნოვთან. ამ დაბეზღების შემდეგ, გრიაზნოვის ბრძანებით, ის უნდა გაეგზავნათ დალესტანში – დიშლაგორში, რაც მის ფიზიკურ განადგურებას თუ არა, ქართული საზოგადო საქმეებისგან ჩამოშორების, შესაბამისად, ლიტერატურული მოღვაწეობის ჩაკვლის ტოლფასი იქნებოდა, მაგრამ ამასობაში გრიაზნოვი მოკლა არსენა ჯორჯიაშვილმა, დავითი დალესტანში გაგზავნას გადაარჩინა საოლქო შტაბის უფროსმა გენერალმა ბერხმანმა (შეადარ. თხზ. გვ.414, შენ. გვ.446).

ამ ავტორების ცხოვრების ხიფათიანი მომენტების მსგავსების გარდა კიდევ უფრო საინტერესოა ის, რომ სერვანტესი თავისი მსოფლიო გმირის – ლამანჩელი იდალგოს (აზნაურის)

სახეს ქმნიდა სევილიის საპატრიმროს დილეგში; დავით კლდიაშვილი კოლონიალურ უღლის შედეგად გალატაკებული აზნაურის ტიპაჟს ხატავდა გონებაჩლუნგ რუს სამხედროთა ყაზარმაში. რუს სამხედროთა ასეთ დახასიათებაში რომ არ ვაჭარბებ, ამაში დაგვარწმუნებს თედო სახოკიას მოგონება დავით კლდიაშვილის ცხოვრების ერთი ეპიზოდზე.

„მოამბის“ რედაქტორი ალ. ჯაბადარი და თ. სახოკია მიდიან დ. კლდიაშვილთან ბათუმში, შეიარაღებული გამოსვლების საკითხთან დაკავშირებით. საქმის ვითარებაში გარკვევის შემდეგ ის სტუმრებს ეუბნება: „ჩემო კარგო!.. მე მარტო ვარ, მარტო ... გარშემო სულ შავრაზმელები მახვევია... **გონებაჩლუნგი** და ჩამორჩენილი სალდათი რუსისა“ (თხზ. გვ. 391). აი, რა გარემოში უხდებოდა მას ცხოვრება და მუშაობა. ძირითადად ამ ყაზარმებში რომ ქმნიდა თავის გმირთა უკვდავ სახეებს, ესეც მისი მონათხრობიდან ირკვევა.

იგი, თავის მოგონებათა ნიგნში ყვება: ჩამოყალიბებულ, ჩამოსხმულ მოთხრობას, „წრფელი გული“ რომ ჰქვია, ჩემთვის ძალზე მნიშვნელოვანი, ტონის მიმცემი პირველი სტრიქონი ვერ ჩამოვაცალიბე. ასე დიდხანს ვეწვალე. ერთხელ გრიგოლ ვოლსკისთან ერთად ბათუმის ბულვარიდან გამოვდიოდით და ვლაპარაკობდით, უეცრად ჩემი მოთხრობა გამახსენდა, უცებ თითქოს ფარდა აიხადა, ერთ წუთში თვალწინ დამეხატა მთელი მოთხრობა ... დასაწყისიც აგერ არის. მე არ მოვდივარ, გრიშა, ვუთხარი და ბანაკისკენ გავიქეცი. მივედი ბანაკში, შევედი ჩემს კარავში, ჩამოვუშვი შესავალი კალთა, გადმოვიღე ქალაღი და გატაცებით ვინყე წერა... ეს უმაღლესი სიამოვნება იყო. ასევე გატაცებით ნაწერია „სამანიშვილის დედინაცვალიც“ (თხზ. გვ. 359). ასე, ყაზარმებში (ბანაკებში) იძერწებოდა დიდი ლამანჩელი იდალგოსა და იმერელი პატარა აზნაურის სახეები. ესეც ხომ მისტიკის სფეროა.

თავი III მწერალი საკუთარი შემოქმედების „გაღზე“

25. გმირთა გაუბედურების წყაროზე

დ. კლდიაშვილი თავის შემოქმედებას იმთავითვე ზოგად-ქართულ პრობლემათა კონტექსტში წარმოიდგენდა. ავტორი სრულიად ქართულ გასაჭირს უტრიალებდა, ხოლო მთელი ამ ტრაგიკომედიის სათავედ რუსული თვითმპყრობელური სისტემა მიაჩნდა. ამას თვალნათლივ აღწერს თავის მემუარებში. თვალსაჩინოების მიზნით შევეხებით რამდენიმე მომენტს მისი „ჩემი ცხოვრების გზაზედან“.

ის იხსენებს: როცა „სამანიშვილის დედინაცვლის“ ბეჭდვა დასრულდა ჟურნალში, პეტრე უმიკაშვილი შემხვდა ბათუმის ბულვარში. მასთან იყო არტურ ლაისტი. მე შენ ხმას არ გაგცემ, შემომიტია პეტრემ, რიგიანი კაცი მეგონე, ზარმაცი ყოფილხარ, ამჩატებული... როცა შევეკითხე, რატომ ბატონო პეტრე-მეთქი, რატომ და იმიტომ რომ ასე მალე დაამთავრე სამანიშვილის მოგზაურობა. გადმოვიყვანდი ქართლში, იქიდან კახეთში, რა სურათი იქნებოდა, რა იქნებოდა, შენ კი ასე მალე მოანახვიე დედინაცვალი. თან წყრებოდა, თან ხითხითებდა გულიანად. შენი ჭირიმე, რა ლაზათიანად გაქვს დანერილი“ (თხზ., გვ.136). ამ შემთხვევაში ყოველგვარი კომენტარი ზედმეტია. კლდიაშვილის ერთიან წიგნში, ერთიანი ქართული გასაჭირია აღწერილი. ამიტომ, ყურით მოთრეული მტკიცება: „კლდიაშვილს ოდენ იმერელ სატირიკოსად წარმოაჩენდნენო“, დიდი შეცდომაა.

სულ სხვაგვარად, უფრო რთულად დგება საკითხი, როცა ამ არნახულ ტანჯვა-წამებათა **მიზეზთა** ავტორისეულ გააზრებების ძიებაზე მიდგება საქმე. ამ უბედურებათა შიდა სოციალური მანკების: ცრურწმენა, რელიგიური ფანატიზმი, წერაკითხვის უცოდინარობა, ეკონომიკური და კულტურული განვი-

თარების სტაგნაცია და ა. შ. მიღმა არსად ჩანს მითითება მათ გამომწვევ მიზეზთა მიზეზზე – სახელმწიფოებრიობის მოშლისა და კოლონიალური წესრიგის გაბატონებაზე. თუნდაც მის თანმდევ პროცესებზე – ავტოკეფალიის გაუქმებასა და გაბოროტებული რუსული სამღვდელოების როლზე იმ რელიგიური ფანატიზმის მომძლავრებაში, რომელსაც ასე მაღალმხატვრულად აღწერს მწერალი, ისევე, როგორც გარუსების პოლიტიკის როლზე წერა-კითხვის უცოდინარობასა თუ კულტურულ-საგანმანათლებლო პროცესთა დევალვაციაში.

მაგრამ საკმარისია, მის შემოქმედებით და საზოგადოებრივ საქმიანობას მთლიანობაში შევხედოთ, ჩავენვდეთ მათ საზრისმომცველობას, რომ მთელი სისრულით დავინახოთ მისი ბელეტრისტიკის მამოძრავებელი არსი.

ამიტომ აუცილებელია მთავარ შტრიხებში წარმოვაჩინოთ ავტორისეულ მიზანსწრაფულობა და იდეალები მისივე მოგონებათა შუქზე, მისივე შეფასება საკუთარი შემოქმედების „ბედისწერისა“.

მაგალითისთვის ისევ თ. სახოკიას მივუბრუნდეთ; ის წერს: დ. „კლდიაშვილმა საოცარი აღფრთოვანებით მოგვისმინა სათქმელი. თითქოს ადგილს ვერ პოულობდა. მადლობა თქვენ, რომ გამახარეთ, – გვითხრა მან, – და გულს იმედი ჩამისახეთ. იქნება მოვესწრო დაემხოს ნიკოლოზის ტახტი. ჩვენს ქვეყანას, ჩვენს განამებულ ხალხს ეღირსოს, რუსეთის ორთავიან არწივს თავი დააღწიოს, დამოუკიდებელი ცხოვრებით იცხოვროს, სხვა ერებს ამოუდგეს, როგორც სწორი სწორს. ეს ჩემი ოცნების საგანია და ამისთვის თავი არ მეზოგება. პირადად მე ჩემი ქვეყნის ჭირის სანაცვლო ვიყო... მზად ვარ, ზვარაკად მივიტანო თავი“ (თხზ., გვ. 331), **ასეთია მწერლის მიზანდასახულობა, მისი ოცნება და იმედი, რომლის გავლენითაც იქმნება მთელი ეს მხატვრული შემოქმედება.** სწორედ ამიტომ იმთავითვე შეიყვარა ის ხალხმა (ქართულ მწერლებს შორის მას პირველს მიენიჭა სახალხო მწერლის წოდება), ვინაიდან მკით-

ხველს კარგად ესმოდა როგორც ეს, ხალხურ სიბრძნეზე განწყობილი მისი შემოქმედების არსი, ასევე, როგორც განერელი-ასთან ვნახეთ, ის, რაც მთლიანად „ქვეტექსტშია ჩატენილი“ და უთქმელი.

ამდენად, ხალხისგან დაფასება და სიყვარული მწერალს არასდროს დაჰკლებია. ამიტომ არის ჩვენთვის ასე მიუღებელი ამ ლექტორების გაუაზრებლად ნათქვამი: დავით კლდიაშვილის შემოქმედება დღემდე Sic ჩვენამდე დაუფასებელი იყო.

26. ავტორი თავისი ლიტერატურული შემოქმედების დაფასებაზე

დავით კლდიაშვილის შემოქმედების მიმართ ქართველი მკითხველის, ლიტერატურული კრიტიკის, ზოგადად ეროვნული კულტურის დამოკიდებულებაზე საკმაოდ ვიმსჯელებთ, მაგრამ ამ საკითხში ძირფესვიანად გარკვევისთვის მნიშვნელოვანია საკუთრივ ავტორის აზრი, ვინაიდან, ზოგადად „ყოველი დიდი შემოქმედი დიდი კრიტიკოსიც არის“ (კ. გამსახურდია). ამიტომ მასზე უკეთესად არავის შეუძლია ახსნას მისი ლიტერატურული შემოქმედების არსი და ის, თუ რამდენად სწორად იქნა წაკითხული და გაგებული ეს ტექსტები, ე. ი. მისი ეს გამონაგონი „საოცარი ამბები“, და ის, მიანიჭა თუ არა მან ბედნიერება თუ უბედურება მკითხველს. შესაბამისად, რამდენად სრულფასოვნად იყო ავტორი დაფასებული საზოგადოების მხრიდან.

მარსელ პრუსტი წერს: „გამონაგონს შეუძლია მოგვანიჭოს ბედნიერება ან უბედურება, ეს ძალა გადმოდის ჩვენს სულში, სადაც ტკივილს სილამაზედ ვაქცევთ“ (მ. პრუსტი, წიგნის კითხვა, გვ.106, თბ., 1993 წ.). თითქოს კლდიაშვილის შემოქმედებაზე იყოს ნათქვამი. სწორედ რომ მისი გამონაგონი ანიჭებდა მკითხველს სიხარულსა და სინანულსაც, ვინაიდან იმდენად ცოცხალნი და ადამიანურნი იყვნენ ეს გმირები, რომ

საზღვარი ნაშლილია სინამდვილესა და ხელოვნებას შორის. ავტორს ადამიანური განცდის მწვერვალზე აჰყავს ისინი.

რაც შეეხება ბედნიერებისა და უბედურების – სიხარულისა და მჭმუნვარების პრობლემას, ეს ხომ მისი შემოქმედების ცენტრალური საკითხია. მისი „მოთხრობები ყოველთვის მხიარული აკორდით იწყება, ხოლო თავდება უნუგეშო ლაღადით: გმირი დასაწყისში იცინის, ბოლოს კი მოთქვამს“ (აკ. განერელია, გვ. 147). ამდენად, კლდიაშვილის შემოქმედების გმირების სული გადმოდის ჩვენში და იმ მჭმუნვარებებს, რომელთაც განიცდიან ისინი, სილამაზედ ვაქცევთ (იხილეთ ავტორისეული მოგონება, პიესის „ირინეს ბედნიერების“ დადგმაზე ქუთაისში (თხზ., გვ. 32).

მაშასადამე, კლდიაშვილის შემოქმედების არსში სრულფასოვნად წვდომისთვის მასვე უნდა მივმართოთ, მით უმეტეს, მან შექმნა თავისი მაღალმხატვრული შემოქმედების ტოლსწორი მემუარები. ს. კლდიაშვილი წერს: არ შევმცდარვარ „ახირებული ჩაცვებით“, დავითმა უბრალო მემუარები კი არა, თავისი საუკეთესო მოთხრობების თანასწორი დასწერა (თხზ., გვ. 410), მისი დაწერის მიზანს კიდევ თვითონ ავტორი განსაზღვრავს მემუარის წინასიტყვაობაში.

მოგონებები იწერება იმ მოსაზრებით, რომ მკვლევარმა ჩვენი წარსული ცხოვრების სურათის აღსადგენად ამ სტრიქონებშიც იპოვოს გამოსადეგი მასალა, თუ ეს ასე იქნა, მაშინ დაწერაც გამართლებული იქნება და დამწერიც დაკმაყოფილებული (თხზ., გვ. 313). მაშასადამე, ავტორი მიგვანიშნებს, რომ მის შემოქმედებაში დახატული XIX საუკუნის სურათის გაგებისათვის საჭიროა ამ მემუარებში მოხმობილი ამბების გამოყენება და მთლიანობაში გააზრება.

ამჯერად საინტერესოა მისი მითითება იმ წრეზე, ვისაც ის უძღვნის ამ ნაშრომს: „**მათ, ვინც გული სიყვარულით გამითბო, მასწავლა ადამიანის პატივისცემა და ნღობა**“. მით უმეტეს, რომ ფიცივით იტყვის: „მოგონებებში არაფერი შეფერადებული

არ იქნება, მხოლოდ სინამდვილე, სინამდვილე, რომელსაც გადაუხრელად ვემსახურებოდი მთელი ჩემი მწერლობის განმავლობაში“ (დ. კლდიაშვილი, 1925 წ.) (თხზ., გვ. 313).

მოდით, მივყვეთ მის ამ სიმართლეს, ყოველგვარი შეფერადების გარეშე აღწერილს და თუკი სადმე შეეხვდით ქართული მკითხველი საზოგადოებისადმი საყვედურს, მის მიმართ რაღაც უმადურობის გამოხატულებას, მაშინ რალაცნაირი გამართლება ექნება ამ ლექტორთა მიერ გამოთქმულ მოსაზრებას იმაზე, რომ კლდიაშვილის შემოქმედებას სათანადო დაფასება არ ჰქონდაო.

* * *

მისი შემოქმედების არსში წვდომისთვის უპრიანი იქნება, თუკი მისივე ცხოვრებისეული მრწამსით: „ჩემი ცხოვრების გზაზე წინ მიმიძლოდა მხოლოდ ადამიანისადმი სიყვარული“ ვიხელმძღვანელებთ. ადამიანებისადმი ეს სიყვარული მას მრავალწილ უნაზღაურებოდა, თავის გმირებთან და თავისი შემოქმედების დამფასებლებთან (მკითხველებთან) ეგზომ მჭიდრო ურთიერთობით. ამ ურთიერთპატივისცემასა და ნდობაში გაიზრინა მთელმა მისმა ცხოვრებამ. ამიტომ ამბობს დანანებით: „... რა უცბად გაიარა დრომ, თითქოს ერთი წაძინება იყოს“ (თხზ., გვ. 415).

მწერლის ამ ფსიქოზნეობრივი სურათ-ხატის სრული სისავსით წარმოდგენისთვის ძალზე მნიშვნელოვანია მისი შვილის – სერგო კლდიაშვილისეული აღწერა მამის გულალალი ხასიათისა. დავითი უცბად გადაშლის გულს, სხვებსაც გადააშლევინებს. სირცხვილია მასთან ითაღლითო... დავითის მოტყუება სულ ადვილია. თვითონ ტყუილი არასდროს უთქვამს, სიცრუე არც სხვისგან წარმოუდგენია (თხზ., გვ. 414). ამიტომ მისი ნათქვამი თავის „შემოქმედების ბედზე“ არა მარტო სრულფასოვანია, არამედ, მის მიმართ სხვანაირი პოზიციის დაკავება თაღლითობაა.

27. მწერლის მსოფლმხედველობის ფორმირების გზა

დავით კლდიაშვილი თავის მსოფლმხედველობით შეხედულებათა არსის ფორმირებაზე თვითონვე მიანიშნებს გრიგოლ რობაქიძის ქუთაისური ლექციების მოგონების ფონზე. ის ასე აღწერს XIX საუკუნის ბოლო ათწლეულის სრულიად გადაგვარებულ კულტურულ-საგანმანათლებლო ვითარებას: ქართულად ლაპარაკი ესირცხვილებოდათ. ჩვევლებად იყო ხოლმე ბოდიშის მოხდა – ქართული არ მეხერხებაო, ნება მიბოძეთ, რუსულად ვთქვა ჩემი სათქმელიო. ამგვარი იყო მდგომარეობა, რობაქიძეც ლექციას კითხულობდა რუსულად, თბილისშიც და ქუთაისშიც უამრავი ხალხი ესწრებოდა. გული გვტკიოდა, ქართველი ლექტორი ქართულ სიტყვას არ გვაგონებდა. შემოგვითვალა, რომ მალე ქართულად ვინყებ ლექციებსო.

მართლაც, მალე წაიკითხა ლექცია ქართულად – ბარათაშვილზე. საზოგადოება აღტაცებაში მოიყვანა. გაზეთებში ქებით იხსენიებდნენ ლექციის შინაარსს, მის ცოდნას; განსაკუთრებით აღნიშნავდნენ საუცხოო ქართულს. ცნობილი საზოგადო მოღვაწე პავლე თუმანიშვილი მელაპარაკებოდა: „ჩვენი ლამაზი ქართული, ლამაზი ქართული, რომელსაც ვივინყებთ და ფასს არ ვსდებთ“. კოტე ბაქრაძე კი გაიძახოდა: სად ისწავლა ამ ოჯახდაქცეულმა ასეთი ქართული. გხიბლავს კაცს ამ შეჩვენებულის ენა. მას რობაქიძის მიერ ვაჟას შემოქმედების შეფასება კიდევ გადაჭარბებულად მოსჩვენებია, მაგრამ თვითონვე ამბობდა თურმე, არ ვიცნობთ არც ჩვენ ლიტერატურას, არც ენას, არც ჩვენ თავს. გადაგვარებაზე ვართ მისული! ჩვენი თავის აღარაფერი გვჯერა! მერე კლდიაშვილი დასძენს: „რობაქიძემ გამოაცოცხლა მაშინდელი ქართველობა. ნათლად დაუმტკიცა საზოგადოებას ის, რომ ქართული ენა შვენებით სავსეა. ლექტორმა დაანახა ქართულ საზოგადოებას, გადაგვარების გზაზე შემდგარს, ქართულის სიმშვენიერე, სიმძლავრე დაანახვა და გაიტაცა. მას ვერ დაუვინყებს ქართველობა ამ დიდ ნა-

მოღვაწარს“ (თხზ., გვ. 346-347). სამწუხაროდ, რობაქიძის ეს დიდი ღვაწლი თავის დროზე ვერ დაფასდა სათანადოდ, მაგრამ ეს სხვა პრობლემაა.

ამჯერად ჩვენთვის საინტერესოა ის, რომ დ. კლდიაშვილის შემოქმედების საზრისმომცველობა ეროვნული გადარჩენისთვის თავდაუზოგავი ბრძოლის გარემოში ფორმირდებოდა. მისი გმირების ყოველდღიური ფუსფუსი, მედგარი ბრძოლა ყოველდღიურობისთვის უერთდებოდა იმ დიად ბრძოლას, რომელსაც ეწეოდა მაშინდელი, ჭეშმარიტად ეროვნული იდეებით გამსჭვალული მონინავე ნაწილი ერისა.

ანტირუსული განწყობა მისთვის ბავშვობიდანვე თანამდევი პროცესია. ამიტომაც შეძლო დავინყებულნი ენის ხელახლა შესწავლა და მავანთა მსგავსად არ გაიძახოდა, – ქართული არ მეხერხებაო. მისი ერთი მოგონებიდან კარგად ჩანს, თუ როგორი პასუხისმგებლობით უდგებოდა ამ საკითხს.

ის წერს, აკაკი სხვებთან ერთად მეც გამომელაპარაკა; მკითხა, სად ვსწავლობ, საით მივდივარ და მისთანები... მე ვუთხარი, კიევში ვსწავლობდი და ახლა მოსკოვში მივდივარ სამხედრო სასწავლებელში.

– **გარუსების დასამთავრებლად?** – მხიარული სიცილით მითხრა აკაკიმ.

– **არა, მე არ გავრუსდები,** – მივუგე.

– **ვნახოთ... ვნახოთ!** – ისევ სიცილით მითხრა მან (თხზ., გვ. 350) (ხაზი, მ. ზ.).

მწერალმა თავისი ეს დაპირება პირნათლად შეასრულა.

კლდიაშვილის შემოქმედების რეალისტური არსის გაგებისთვის ძალზე მნიშვნელოვანია მისი პირველი მოთხრობების – „შერისხვა“ და „მსხვერპლის“ გამო „მომამბის“ რედაქტორის ალ. ჭყონიას შენიშვნაზე მისი რეაქცია.

რედაქტორი სწერდა ავტორს: მოთხრობებში აღწერილი სურათები მეტად შავბნელიაო, მძიმე შთაბეჭდილებას ტოვებსო, ნუთუ მართლა ასეთი შეგნებით არის მოცული სოფლის

ცხოვრებაო, საჭიროა უფრო შენელება სურათისა. ეს რჩევა მიუღებელი დარჩა ჩემგან; პირიქით, ვნანობდი, რომ ბევრი რამ გამომრჩა სიჩქარეში (თხზ., გვ. 359). ეს მომენტიც კმარა იმისთვის, რომ ეჭვი არ შეგვეპაროს მის გმირთა რეალურობაში. ამასთან, ამ შემთხვევაში კლდიაშვილის ფსიქოზნეობრივი მიდგომა თავისი გმირებისადმი თითქოს იმეორებს სერვანტესისას, რომელიც მკითხველს მიმართავს: არ მსურს თვალცრემლიანმა შევთხოვო ჩემს ნაშიერს, მიუტევონ მისი ნაკლი ანდა თვალი დახუჭონ მასზე (სერვანტესი, ტ. I, გვ.15). ვერც კლდიაშვილი იძლევა იმის საშუალებას, რომ თვალი დახუჭონ ნამდვილ ცხოვრებაზე, სინამდვილის რეალურ ასახვაზე. ეს უკვე არაა მისტიკური თანხვედრა, არამედ მაღალი შემოქმედების ნიშანია.

ამდენად, კლდიაშვილის შემოქმედებისადმი ინტერესი იზრდებოდა. განსაკუთრებით, „სოლომონ მორბელაძის“ და „სამანიშვილის დედინაცვლის“ გამოსვლის შემდეგ. ის იხსენებს: „მოამბის“ რედაქტორმა გამომიგზავნა განსხვავებული სიტოთი დაწერილი, სიხარულით, რჩევებით, დარიგებით აღსავსე წერილი“. ასეთი ყურადღებით აღფრთოვანებული, ის წერს: **„ბედს ვერ დავემდურები, ჩემს ნაშრომებს მუდამ ხვდებოდა ასეთი თბილი მიღება, რაც მე მხდოდა მეტ ფხიზელ მომუშავედ“** (თხზ., გვ. 361).

მაშასადამე, მის შემოქმედებას იმთავითვე, პირველი მოთხრობებიდან მოყოლებული, არ დაკლებია ყურადღება; შესაბამისი დაფასება, რაც მთავარია, **სახალხო სიყვარული**. ამასთან, ჩვენი ლექტორის მიერ „დახეთქებული“ მოსაზრება, რომ მას ისე ეჩვენება, თითქოსდა მწერალს რაღაცნაირად სიფრთხილისკენ უბიძგებდა ის, რომ ორჯერ მოუხდა ქართული ენის შესწავლა და ეშინოდა, რაიმე შეცდომები გაჰპარვოდა და ა. შ. რაღაც სტილისტური თუ ტექნიკური აბსურდები, სისულელეა. სინამდვილეში კი მისი ნაწარმოებების ასეთი თბილი მიღება ხდოდა მას „ფხიზელ მომუშავედ“.

მწერალი სხვაგან კიდევ უფრო დაწვრილებით აღწერს მისი შემოქმედებისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებასა და სიყვარულს. **„ვიმეორებ – ბედი მწყალობდა, სიყვარულიანი, თბილი, ენერჯის გამაღვიძებელი სიტყვა ზედმეტადაც მხვდებოდა.** კიტა აბაშიძე, ივ. გომარეთელი, ილია ნაკაშიძე, ხომლეული („აკაკის კრებულში“), საშა წულუკიძე („ნოვოე ობოზრენიეში“) თავიანთი თანაგრძნობით პირდაპირ მაქეზებდნენ და მიწვევდნენ სამუშაოდ... (თხზ., გვ. 362). ის იქვე განაგრძობს: ამგვარი მოსიყვარულე პირობი შეხვდნენ ჩემს პატარა პიესებსაც. „ირინეს ბედნიერების“ და „დარისპანის გასაჭირის“ დადგმის რთული პროცესების აღწერას კი ასე ამთავრებს თავის მოგონებებში: „ეს იყო ნამდვილი სიყვარულიანი დრამა, სიყვარულიანი მხატვრობა, ავტორის გადაუხდელი დაჯილდოება. ასეთივე შელავათიანი მიღება შეხვდა „უბედურებასაც“... განსაკუთრებული სიყვარულით გამითბო ჩემი პიესები, გამოაცოცხლა და გამიშუქა აკაკი ფალავამ“ (იქვე). ასე მადლიერებით მოიხსენიებს ის ქართული თეატრის განსაკუთრებულ ყურადღებას მისი პიესებისადმი. **ესაა უყურადღებობა?!**

ის, ზოგადად თავის შემოქმედებისადმი ქართული საზოგადოების დამოკიდებულებას ასე აგვიწერს: **„ეს სიტბო, ეს სიყვარულიანობა თან ახლდა ჩემს ლიტერატურულ შრომას, არასოდეს არ დაკლებია იგი და ამიტომაც, ჩემი გავლილი ლიტერატურული გზა ბედნიერად გავლილ გზად მიმაჩნია** (თხზ., გვ. 364) – **ესაა მწერლის შემოქმედების დაუფასებლობა?!**“ (ხაზი ყველგან, მ. ზ.).

27. კლდიაშვილის შემოქმედება მისი თანამედროვეთა შეფასებით.

ვინაიდან, კლდიაშვილის შემოქმედების კრიტიკულ შეფასებაზე საბჭოთა პერიოდში საკმაოდ ვიმსჯელებთ, საკუთრივ მისი და მისი ბელეტრისტიკისადმი საზოგადოების დამოკიდე-

ბულებაზე მწერლის შეხედულებაც ვნახეთ, უპრიანი იქნება მოვუსმინოთ მის თანამედროვეებს და მეტ-ნაკლებად გავარკვიოთ, როგორ „ესმოდათ“ მისი შემოქმედება და რაგვარ პატივს მიაგებდნენ თვითონ მას!

დავინწყოთ XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ლიტერატურათმცოდნითა და კრიტიკოსით კიტა აბაშიძით. შემოქმედებითი მოღვაწეობის 20 წლისთავზე ის მიმართავს მწერალს: შენ რომ კაცს არ უყვარდე არ შეიძლება, შენი დიდი ნიჭის გამო, რომელიც ყველა ჩვენს მიერ თაყვანისცემულია. შენი მაღალი სულის, შენის მგრძნობიარის არსების გამო: ის რაც შენ განგასხვავებს ჩვეულებრივი ადამიანისაგან, შენი ძალა და მეუფება აქაც გვიმორჩილებს და გვიმონებს (თხზ., გვ. 376). ისევე გავმეორდებით: ეს კიტა აბაშიძეა, ქართული ლიტერატურის მეცნიერული შესწავლის და პროფესიონალური კრიტიკის ფუძემდებელთაგანი.

იქვე ერთსტრიქონიან მილოცვაში ია ეკალაძე გვაძლევს დ. კლდიაშვილის შემოქმედების ნაღდ შეფასებას: „სამშობლოს გააუბედურებდნენ გადაგვარებულნი, შენისთანა ჭირისუფლები რომ არ ჰყოლოდა“. ბარე ერთ-ორ დიდ კორიფესაც კი შესურდებოდა სამშობლოს წინაშე მისი შემოქმედების როლის ასეთი დაფასება. ნუთუ ლექტორებს ყოველივე ეს ეცოტავებათ? – მაშინ მოვუსმინოთ იმ ხანაში ჯერ კიდევ დამოუკიდებელი ქვეყნის – სომხეთის თვალსაჩინო მწერალს ჰოვანეს თუმანიანს. ის წერს: „იყავით ყოველთვის ერთი იმ რჩეულთაგანი, რომელსაც სამშობლო ენის და ლიტერატურის დევნის დროს მაღლა ეჭირათ დროშა თქვენი ხალხის სულიერი ძლიერებისა. დიდი ბედნიერებაა თქვენთვის, რომ დღეს თავისუფალი თქვენი სამშობლო ეამბორება თქვენს მაღალ შემომქმედ შუბლს“ (გვ. 377).

დავითს, როგორც სამშობლოს ჭირისუფალს, ისე მიმართავს ქართველთა ერთიანობის მომღერალი დუტუ მეგრელი: „დღეს თავისუფალი საქართველო ყველასგან ცნობილია. მხო-

ლოდ ერთი ჩრდილი ჰბურავს მას, რომ საქართველოს განთავისუფლებასთან მისი გაერთიანებაც არ არის განხორციელებული და მის საზღვრებში არ შემოდიან არამც თუ **ლაზისტანი**, თვით აჭარა-ქობულეთიც კი ბათუმით, რომელიც ასე საყვარელია ყოველი ქართველისათვის და მით უმეტეს შენტვის“ (იქვე, გვ. 376-377). აი, რა მაღალი დონის პატრიოტიზმით ფასდებოდა მისი შემოქმედების როლი და ადგილი თავისუფლებისათვის, ქვეყნის ერთიანობისთვის ბრძოლის პროცესში. ამიტომ არა მარტო მის შემოქმედებას, არამედ მის პიროვნებასაც არ დაჰკლებია ყურადღება, როგორც თვითონ ბრძანებს, – საყოველთაო სიყვარული.

დავითისადმი ასეთი დამოკიდებულება განპირობებული იყო მისი გმირებისადმი დამოკიდებულებით. ს. ქვარიანი წერდა: „საუკუნენი გაირბენენ ვითარც წუთნი, მოხდება ბევრი რამ ქვეყანაზე, ხოლო ჩვენი შორეული შთამომავლობა კვლავ უშრეტი სიამოვნებით განაგრძობს თქვენი უკვდავი ნაწარმოების კითხვას“ (იქვე, გვ. 382). ამ სტრიქონების დაწერიდან გაიარა ცხრა ათეულმა წელმა და ჩვენ დღეს გულდადებით შეგვიძლია ავტორს დავუდასტუროთ, რომ მიუხედავად „ტიქნიკური რევოლუციებისა“, მისი ნაწინასწარმეტყველები ახდა. ოღონდ დღევანდელ თაობებს ნუ მოეჩვენებათ, რომ მათგან იწყება ამ „უკვდავი ნაწარმოებების“ ჭეშმარიტად რეალისტური გააზრება. წარსული თაობები კი ბალზე ისხდნენ და ტყემალს ჭამდნენ, თუმცა ამაზე უფრო ქვემოთ შევჩერდეთ.

დავითის შემოქმედების დაფასების მართლაც საყოველთაო სიყვარულის გამოხატულებაა ქუთაისის მასწავლებელთა სახელით თქმული: „დიდი და პატარა აფასებს შენს ნაშრომს, პატივს სცემს შენს ნიჭს“. სამწუხაროდ, ის, რასაც ერთი საუკუნის წინ ნათლად ხედავდა და განიცდიდა ქართული საზოგადოება, ვერ დაუნახავთ ჩვენ დროში.

საოცრად ადამიანური, „უცნაური ამბების“ უბადლო აღმწერი ჩვენ ბელეტრისტიკის გმირები, თავიანთი ტკივილებითა და გაჭირვებებით სამუდამოდ რომ შემორჩნენ უძველეს ქარ-

თულ ლიტერატურას, მსოფლიო ლიტერატურის ფონზე გაუაზრებია ქართული პოეზიის კორიფეს – გალაკტიონს.

ის მოსკოვიდან გამოგზავნილ წერილში ასე ახასიათებს დავითის შემოქმედებას: „როდესაც ხელთ ვიღებ დავით კლდიაშვილის წიგნს, არ შეიძლება არ გაიფიქრო: აი, კლდიაშვილი, განუმეორებლად მეტყველი თავისებური კოლორიტით მწერალი (არ დაგავიწყდეთ: პირველი ქართველი სახალხო მწერალი). არ შეიძლება არ გაგახსენდეს პაოლო იაშვილის სტრიქონები: „და გადაიქცა ეს იმერეთი არნახულ ზღაპრის დაბოლოებად“. რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუხატველი დარჩებოდა მსოფლიო ლიტერატურაში სოლომონ მორბელაძე, ვერც ერთი მწერალი ვერ მოისაზრებდა, გამოესახა ბეკინა და ერთადერთი მთელ შავი ზღვის პირზე დარისპანი, რომელიც მოგზაურობს თავისი ურყევი მიზნით. მოგზაურობს იგი თავისი ლაფიჩინებით, ხურჯინით და „იმე-იმე“-თი. რომ არა დავით კლდიაშვილი, დაუხატველი „დარჩებოდა კაროჟნა, მშვენიერზე მშვენიერი კაროჟნა“ (თხზ., გვ.385, 386). ალბათ ნაკლებად ვინმეს ღირსებოდეს ქართული პოეზიის მეფისგან ასეთი გულითადი შეფასება, ისიც არა რაიმე იუბილეს ჟამს, როცა უფრო გრძნობასა და ფორმას ეძლევა გასაქანი, არამედ მწერლის გარდაცვალებიდან ორ ათეულ წელზე მეტი ხნის შემდეგ, ისიც ჩვენი ოპონენტების მხრივ სასპეკულაციოდ ქცეული გაგანია კომუნისტური იდეოლოგიის ხანაში, ისიც არა სადღაც, არამედ მოსკოვში. ასე რომ, კლდიაშვილის შემოქმედების დაუფასებლობის ეს „იდეა“ გამონაგონია, თუ რატომ, შევეცდებით ამის ახსნას.

29. დროსა და სივრცეს აცდენილი ჭკუის სწავლა

ამ გადაცემაში ლექტორთა მსჯელობა პრინციპულ საკითხებში რამდენადმე აცდენილი იყო დროსა და სივრცეში „თემატურ“ რეალობას. ამის მიზეზი ის იყო, რომ ისინი შეეცადნენ, მაღალმხატვრულად აღწერილი XIX საუკუნის პრაქტიკა (ცხოვრება) მიესადაგებინათ XXI საუკუნის კვაზიდემოკ-

რატიულ, ჭკუისდამრიგებლურ „სწავლებასთან“. კლდიაშვილის შემოქმედების ასეთი გააზრების მცდელობის გამო მისი უმთავრესი საზრისმანარმოებელი – ჰუმანიზმი თვალსა და ხელს შუა გაქრა. ეს დამახასიათებელი ნიშანია პოსტპუტჩისტური კრიზისული ცნობიერებისა. ე.ი. განზე დარჩათ კლდიაშვილის შემოქმედების მთავარი არსი. მაღალი ეროვნული და ჰუმანური იდეალებისადმი მსახურება.

დღევანდელი ფსევდოსოციუმი და მისი ფსევდოიდეოლოგიები, თავიანთი პირადი სურვილების განხორციელების მიზანსწრაფვით შეპყრობილნი, მორიელივით ჩასჭიდებიან XIX საუკუნის ამ ჩვენს კლასიკას (ეს არ ეხება ამ კონკრეტულ შემთხვევას) და შხამავენ მის მძლე ორგანიზმს, ერთნი – რუსული ერთმორწმუნეობისა და მის „მაღალ კულტურასთან“ მყარი კავშირურთიერთობის მოშველიებით; მეორენი მათში ეძებენ თავიანთ ფსევდოდემოკრატიული ზნეთსწავლების შედეგად პროფანირებული დასავლური კულტურის სუროგატების დამკვიდრების, მათდამი ბრმად მინდობის საშუალებას. შესაბამისად, განზე რჩებათ ამ „კლასიკის“ უმთავრესი საზრისმანარმოებელი აქსიომატური ფორმულირებანი: უძველესი გენოკულტურიდან მომდინარე, ენის, სამშობლოს, ერისა და ეროვნული სახელმწიფოებრიობის, მისი დამოუკიდებლობის, თავისუფლების, პატრიოტიზმის, ზოგადად, ჰუმანიზმის საკაცობრიო იდეა, რითაც ასულდგმულებდა ფუნქციანართმეულ და ცხოვრებისეულ მისიამოშლილ ერს კლასიკა თავისი უმთავრესი ლოზუნგებით: „მოძრაობა და მოძრაობა...“ და „ენა, მამული, სარწმუნოება“.

მძიმეა სათქმელად, მაგრამ მაინც უნდა ითქვას, რომ თავიანთი ბინძური სურვილებისა და მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით ისინი იწყებენ „იგნორირებას კულტურის მთელი ეთიკური საწყისებისას. „ყოველივე ეს გუშინდელი დღეა, ვის რაში სჭირდებაო!“ – ამბობენ ისინი. ამ კრიზისული ცნობიერებისთვის არნახული ძალისხმევით მოპოვებული დამოუკიდებლობაც „გუშინდელი დღეა“; მისთვის დაღვრილი სის-

ხლი უკვე დავინწყებასაა მიცემული. აი, ასეთი მძიმე პროცესების ერთ-ერთი ნაკლებად საგანგაშო გამოსახულება იყო ეს ტელე-ლექცია, რომლის რამდენადმე მიუღებლობა იმ ახალგაზრდულმა აუდიტორიამ გამოიწვია, რომელთა წინაშეც ისინი გამოდიოდნენ.

ამ შემთხვევაში ჩვენთვის უმთავრესი იყო ის, რომ ზოგადად ეს „ახალი იდეოლოგიები“, თავიანთი კრიზისული ცნობიერებიდან მომდინარე, შეცდომებითა და ცრუ იდეებით გონებას უბნევენ და ცხოვრების გზას უმრუდებენ ახალგაზრდობას. დამოუკიდებელ საქართველოში დაბადებულ სამ-ოთხ თაობას თითქმის დაავინყეს წმინდა ილიადან მომდინარე იდენტობის შენარჩუნების ზემოთ დასახელებული ლოზუნგები. „იდოლად“ მყინვარი უქციეს.

არავითარი მოძრაობა... მხოლოდ კაროჟნასეული დუმილი. სცენის ბოლოს ამოკვნესა – **„ვიქნები ჩემთვის!“**...

რისი ენა!.. რა მამული!.. რომელი სარწმუნოება!..

ამდენად, კლასიკის გამუდმებული „შენუხება“ იმისთვის კი არ უნდა გვჭირდებოდეს, რომ გავამართლოთ ჩვენი გაუმაძღარი სულის დაუოკებელი მისწრაფებანი, არამედ დავძლიოთ ცნობიერების კრიზისი, რომელიც ანადგურებს ჩვენს ნაციონალურ თავისთავადობას.

თავი IV „წვდით ცოცხალ ფესვებს საქართველოსას“

30. „მე – შენის“ მიმოქცევის დარღვევა

ვოლტერის თქმით, უნდა მოვერიდოთ იმას, რაც თითქოსდა ძალზე იოლი გასაგებია, ისევე, როგორც იმას, რისი გაგებაც ადამიანებს არ აქვთ (უჭირთ). ამიტომ, ნუ გვგონია, რომ რაც მარტივია (მკითხველისთვის ადვილად აღსაქმელი, უფრო ფაბულის თვალსაზრისით), მით უფრო სრულყოფილია შემოქმედება. თითქოსდა არავითარ საჭიროებას არ წარმოადგენს ყურადღების დამძაბავი, გულდასმით წასაკითხი, ტვინის შემფუფუნებელი ტექსტებით წარმოების დატვირთვა. არადა, ამ გადაცემაში ზოგადადაც სწორედ ასეთი „გამარტივებული“ პოზიციებიდან გველაპარაკებოდნენ კლდიაშვილის შემოქმედებაზე.

მგონი, ჩვენ ზემოთ საკმაოდ დამაჯერებლად გავარკვიეთ, რომ დ. კლდიაშვილის სტილისტურად მარტივად (ხალხურთან მიახლოებული) დაწერილი ტექსტები შინაარსობრივად ძალიან დატვირთულია ქვეტექსტებით და სტრიქონებს შორის გასააზრებელი მოცემულობებით.

საერთოდ, მთელი ეს შემოქმედებითი საქმიანობა, ზოგადად, ინტელექტუალური შრომა იმისთვის გვჭირდება, რომ ადამიანები მისი მეშვეობით თვითონაც იზრდებოდნენ და სხვებსაც ზრდიდნენ გონიერად. აქ დაშვებული შეცდომები ძვირად უჯდება საზოგადოებას. ამიტომ არის ფასეული კამათი და კრიტიკა ხელოვნებაში.

ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში, როგორც აღვნიშნეთ, მსმენელთა აუდიტორია XXI საუკუნის თაობისგან შედგებოდა, რომელთა ცნობიერებაც ქემ-მარიტების, ზოგადად ადამიანურ ღირებულებათა ძიების თვალსაზრისით ახლა ფორმირდება. ამ რთულ პროცესში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ფსიქოკულტურულ მოცემულობათა ფორმირების თვალსაზრისით წინასწარი განწყობის შექმნას. ამ შემთხვევაში ყოველდღიური სწავლა-განათლებით ყალიბდება არა მარტო ზოგადი ინტელექტი, არამედ „მე“-ს ხასიათიც, რომელიც საბოლოო ჯამში ქმნის სოციალურ სახეს. ამიტომ არის აგრერიგად მოსაფრთხილებელი ეს აუდიტორიები. ასეთ შემთხვევაში უნდა ვუფრთხილდეთ არა მარტო საეჭვო, მით უმეტეს, ცრუ იდეოლოგიურობაზე დამყარებულ მოსაზრებებს, არამედ მათ წინაშე ყოველი ახალი „რაობის“ გახსნაც დოზირებულად უნდა მოხდეს, რათა უმტკივნეულოდ შეძლონ მიმდინარე რთული პროცესების გაცნობიერება.

რამდენადაც შეეხეთ „მე“-სა და „სოციალის“ ხასიათის ურთიერთმიმართების საკითხს, რამდენიმე სიტყვით ისევ მივუბრუნდეთ გრ. რობაქიძის ზემოთ დამონმბებულ ტექსტს ქართულ ხასიათზე. კონკრეტულად იმაზე გვმარ-

თებს დაკვირვება, თუ როგორ და რატომ ირღვევა სასურველი ურთიერთმიმოქცევა „მე-შენისა“, რომელთა დარღვევასაც საბედისწეროს უწოდებს ავტორი. ასხნა ასეთია: „შენის“ დაუდევრობა და „მე“-ს სიფიცხე ბადებს საყოველთაო თავნებობას. ასეთი სიტუაციური ურთიერთმიმართება დიდი ხანია ანადგურებს ერის უდიდესი ძალისხმევით მოპოვებულ თავისუფლებას, უბედურება ის არის, რომ მოცემულ შემთხვევაში „შენიც“ და „მეც“ ისევ ჩვენვე ვართ. გარეშე „ის“ ისე მართავს ამ ჩვენებურ „შენ“-ს, რომ მას ავიწყდება თავისი „მეობა“. ამიტომ, რობაქიძის მიერ ზედმიწევნით გახსნილი ქართული ხასიათის მთავარი ნიშნის „გაახარე-გაიხარეს“ ნაცვლად წინა პლანზე წამოიწია „თავნებობამ“ – ჩვენი ხასიათის უკიდურესმა ნეგატიურმა მხარემ.

ასეთ მდგომარეობაში აღმოჩენის შემდეგ მთლიანად მოვექცით გარეშე „შენი“-ს გავლენის ქვეშ. გავვისხლტა ხელიდან ქართული ხასიათის სიაგვარგე. მის ნაცვლად შემოგვარჩევს ინტელიგიბელური (გონებით სანვდომი) აღრეული ცნებები, საზოგადოებრივ თეორიათა გაუკუღმართებული მიხამგვანები.

დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების კონკრეტული იდეების პრაქტიკული განხორციელების ნაცვლად ხელში შეგვრჩა რალაც აბსტრაქტული ჭეშმარიტების ნაგლეჯი, რომელსაც დემოკრატია ეწოდა. ეს იყო „კრიზისული ჭკუის“ ნაყოფი. მათ დემოკრატია ჭეშმარიტებას გაუტოლეს, ხოლო ჭეშმარიტი ღირებულებანი: თავისუფლება, ეროვნული იდენტობა, პოლიტიკური (სახელმწიფოებრივი) დამოუკიდებლობა, სამშობლო და პატრიოტობა პროვინციულობად გამოაცხადეს.

თავისუფლებისთვის საყოველთაო სახალხო ბრძოლის პროცესში ამ უმთავრეს ჭეშმარიტ ღირებულებათა „კანონგარეშე“ გამოცხადება ანადგურებს რობაქიძის მიერ შემოთავაზებულ უმთავრეს ნიშანს ქართული ხასიათისა: „გაახარე-გაიხარე“-ს და ამკვიდრებს მის ანტიპოდს: „გავიხარო-გავახარო!“

ამ ხელოვნურად გამოყვანილ სარეველას თვით სახალხო რევილუციამაც ვერაფერი უყო. „ზრდა“ განაგრძო ოდნავი ევოლუციური ფორმით – ლოზუნგით: „ყველაფერი ჩემგან იწყება“ და ბოლოს მეტამორფოზირდა ყველაფერი „ჩემია-ჩემია“-თი, რომლის განხორციელების „მშვენიერ დღეებს“ განვიცდით.

აი, ასეთი „თეორიისა“ და „პრაქტიკის“ გავლენით იწყებს თავისი ცხოვრების გზას XXI საუკუნის ჩვენი ახალი თაობა. თუკი ყოველდღიურ პრაქტიკაში ერთურთს რალაცნაირად აწონასწორებენ ისინი, ცალკე აღებული „თეორია“ – ეს კრიზისული გონის ნაყოფი, სრული გაფურჩქნის ეტაპზეა და სწორედ ესაა უფრო საშიში, ვიდრე ის „პრაქტიკა“, რომელსაც ახორციელებენ.

ქართული გენოფსიკოლოგიური ნყოფის (ხასიათის) რობაქიძისეულ ამ უტყუარ ნიშანს „გაახარე-გაიხარეს!“ სანაცვლოდ ქართველის ბუნებაზე ქმნიან თავისებურ ლეგენდებს. მაგალითისთვის მივმართავთ ამ საკითხზე მ.

მამარდაშვილის მიერ შემოთავაზებულ გენეტიკურ და კულტურულ-ისტორიულ გააზრებებს.

31. ორი შეხედულება ქართველთა ბუნებაზე

გენიალური მწერლისა და მოაზროვნის მიერ ქართველთა ბუნებაზე შემოთავაზებული ფორმულირებები, რომ „ქართველი თავმომწონია, აქვს კიდევ უფლება თავმომწონეობისთვის. მას ფესვი გადგმული აქვს „გაახარე-გაიხარეს“ გენეტიკურ თვისებაში, რაც არის „მთავარი: „ხრტილი ქართული ბუნებისა“; არსი მისი კი ის არის, რომ „შეუწყო ხელი სხვის „ზრდას“, რათა ამით თვითონაც იზრდებოდე“. ამასთან, მისი დაჯერებული თქმით, „არც ერთს შვილს... სხვა ერისას არ ძალუძს... იყვეს „ერთგული“, თავდადებული მეორისთვის, სხვისთვის როგორც ქართველს“. სრულიად საპირისპირო გაგებას ქართული ხასიათისა გვთავაზობს საბჭოთა ფილოსოფოსი.

მ. მამარდაშვილი წერს: „შეიძლება ბევრი არ დამეთანხმოს, მაგრამ პირადად მე, რამდენადაც თავს ყოველთვის ქართველად ვგრძნობდი, იმდენადვე ვგრძნობდი თავს არქაულად და უადგილოდ თანამედროვე სამყაროში“ (მერაბ მამარდაშვილი, გვ. 84, თბ., 2007 წ. შემდგ. თ. თიბელაშვილი). მაშასადამე, რობაქიძისთვის თავმომწონეობის უფლების მქონებული ქართველი, რომელიც ცდილობს სხვასთან ერთად იზრდებოდეს, მამარდაშვილისთვის **არქაულია და თანამედროვე სამყაროსთვის შეუსაბამო**. დღეს ამ კონცეფციას გვახვევენ თავზე. ამ პრინციპით ზრდიან თაობებს, „არქაული“ მოდგმა გამოუსადეგარია თანამედროვეობისთვისო.

ასეთ თეორიულ საფუძველზე აღმოცენებული ჩვენი ნამყვანების ცნობიერება, მათი გააზრება კლდიაშვილის შემოქმედების მიმართ. ამიტომაც გავიხადეთ ეს ერთი შეხედვით „უწყინარი“ გადაცემა ფონად ამ პატარა შრომი-სა.

ახლა კი ისევ მოვუბრუნდეთ მავანთაგან XX ს-ის მეორე ნახევრის საბჭოური ფილოსოფიის ერთ-ერთ მეტრად აღიარებულ მამარდაშვილს.

ის იქვე აგრძელებს: „ქართველობა – ეს არის მშვენიერი, ამაღლებული ლეგენდა ან ლეგენდარული ხატი, რომელიც ჩემთვის ქვეშარიტიც და რეალურიცაა, – უფრო რეალური, ვიდრე ყოველდღიური რეალობა. ეს, ძირითადად, **ფეოდალური რაინდული ხატია**“ (XXI ს. მიჯნაზე, მ. ზ.).

მაშასადამე, ავტორმა გაგვიხსნა ჩვენი „არქაულობის“ მთელი ფიზიონომია. **ეს არქაული ქართველი ლეგენდაა, – მშვენიერი და ამაღლებული ექსპონატი**; არსებული სულიერი რელიკვიის სახით, როგორც მრავალი სხვა ლეგენდა გადაშენებულ დიდ თუ პატარა მოდგმებზე. მისი ადგილი არაა ყოველდღიურობასა და რაციონალურ საქმიანობაში. ის არსებობს, როგორც „ფეოდალური ... ხატი“.

სოციალური არსებობის ეს ფეოდალური ფორმა (ხატი) შეესაბამება მის არქაულობას. შესაბამისად, ამ საინფორმაციო რევოლუციის ხანაში მას არა აქვს უნარი ვინმეს გახარებისა.

ამდენად, ეს ორი მიდგომა არის სრულიად ანტიპოდური. სათანადოდ, მათი მიზნებიც ანტიპოდურია. ე. ი. იგნორირებულია რობაქიძისეული იდეა – ქართველის მიერ სხვისი გახარებისთვის ზრუნვისა, შესაბამისად, თავისი თავისაც; სხვისი გაზრდით საკუთარი თავის „გაზრდისა“. ამის ნაცვლად არქაულობის კონცეფციის შესაბამისი სოციუმი ყალიბდება ფსევდოდემოკრატიული ანტიურაჟით. ამაშია სათავე დღევანდელი უკულმართობისა.

რამდენადაც ამ ქართველისთვის ადგილი არ იყო თანამედროვე მონინავე საზოგადოებაში, მას სამყოფლად და „სანავარდოდ“ აუშენეს ანტიკვარული სუპერმარკეტი და მიდის გაცხოველებული „შოპინგობა“.

მაგრამ, ამ ფილოსოფიური კონცეფციის ერთგულ მიმდევრებს უნდა შევასხენოთ, რომ უნიჭო გამონაგონი ქართველი ერის „არქაულობის“, „დაბერების“ შესახებ არახალია, ის „მოპარულია“ XIX საუკუნის რუსულ-ევროპულად კარგად განსწავლული „ქართველისგან“, რომელსაც მაშინ ბღღვინი ადინა დიდმა ილიამ.

32. ასი წლის შემდეგ „გაცოცხლებული“ იდეა

ნაროდნიკული ფილოსოფიის (იდეის, მსოფლმხედველობის) მიმართულების მოღვაწე ივანე ჯაბადარი, ჟურნალ „Северный Вестник“-ის №№9,10, 1889 წ. თებერვალ-მარტი; თავის წერილში „Письма о Грузии“ წერდა: „საქართველოს ერი მართლა **დაბერდა**, დაიცალა თავისი ღონისაგან... დღეს აქამდე არ დაუწყია სრული ინტენსიური ცხოვრება და შეუნახავს თავისი ძალღონე მერმისისთვისო,...“ (ი. ჭავჭავაძე, ტ. IV, გვ. 12, თბ., 1987 წ.). ქართული ერის ამ შეფასებაში ორი საკვანძო საკითხია წინ წამოწეული: გერონტოლოგიურ-ქრონოსული და სოციალურ-რაციონალური.

პირველი – გერონტოლოგიური თვალსაზრისით, საქართველოს ერი დაბერებულია, დაცლილია ღონისაგან; ქრონოსის თვალსაზრისით, ის **არქაულობა**;

მეორე – სოციალურად ვერ ცხოვრობს ინტენსიურად, მისი რაციონ უმოქმედოა, გამოუსადეგარია ამ ცხოვრებისთვის; თუმცა ავტორი უშვებს, რომ ერს შეიძლება მერმისისთვის შემონახული ჰქონდეს ენერჯია. ამ საკვანძო საკითხების გამო დაატება მას ილიამ და მაშინდელმა ინტელექტუალურმა საზოგადოებამ (ნიკო ნიკოლაძე, გიორგი წერეთელი, აკაკი წერეთელი და სხვები) რისხვა. ის ერთხმად შეფასდა საეჭვო „მეცნიერულ“ დებულებად, შესაბამისად, ეროვნული ნიჰილიზმის გამოხატულებად. ასეთია ერის დაბერების – არქაულობის ისტორია. როგორც ვნახეთ, ის დაიბადა იმპერიის დედაქალაქში – პეტერბურგში.

ახლა შევეცადოთ, **ნაროდნიკ-ფილოსოფოსის** ამ მოძღვრებას შევადაროთ სსრკ-ს დედაქალაქში რუსულ-ევროპულად ღრმად განათლებულ **ფილოსოფოს-ლიბერალის** ზემოთ განხილული მოსაზრება ქართველი ერის არსებაზე. ამ შემთხვევაშიც ორი საზრისია წინ წამოწეული:

პირველი – ქართველი არქაულია („თავს... ქართველად ვგრძნობდი... იმდენადვე არქაულად“), ე. ი. დაბერებული ერია; ჯაბადარს იმეორებს.

მეორე – „უადგილოა თანამედროვე სამყაროში“, ეს კი იგივეა, რაც ჯაბადართან გვაქვს: „ვერ ცხოვრობს ინტენსიური ცხოვრებით“, ე. ი. ამ თანამედროვე ცხოვრებაში მისი ადგილი არაა.

ამდენად, ისინი ზედმინევენით იმეორებენ ერთიმეორეს, უფრო – პირველს მეორე. შესაბამისად, პირველის მიმართ მყარად დამკვიდრებული შეფასება, რომ „ეს დებულება ეროვნული ნიჰილიზმის გამოხატულებაა“, ერთი შესწორებით, „უკიდურესის“ ჩამატებით სრულად მიესადაგება მეორეს.

კიდევ უფრო საყურადღებოა ის პერსპექტივა, რასაც ისინი სახავენ – ჯაბადარი უშვებს, იქნებ ერს „შეუნახავს თავისი ძალ-ღონე მერმისისთვის“; ე. ი. ის თვითონ ერის არსებაში ეძებს „შენახულ“ ძალას. მამარდაშვილი კი დაბეჯითებით იმეორებს, **არქაული და უადგილონი ვართ ამ სამყაროშიო**. ის წერს: „...ამაში იმასაც ვგულისხმობ, რომ ჩვენ წინაშე დგას ამოცანა, თანამედროვენი გავხდეთ“. მაშასადამე, ამოცანად სახავენ უარყოფას ყოველივესი, რაც ჩვენს გენოკულტურას უწარმოებია, გაუცია და მიუღია.

თანამედროვედ გახდომა აქ გულისხმობს სხვის დამსგავსებას, სხვაში შერწყმას, ამიტომაც მოიქინა მაშინ მათრახი ილიამ, რომლის შხუილი დღესაც უნდა ესმოდეთ მათ, ვინც ამ უკიდურეს ნიჰილიზმს შეუპყრია.

მაგრამ ეს სხვა დიდი თემაა... ამჯერად ამ საკითხზე მსჯელობა იმით გვინდა დავასრულოთ, რომ ქართველი ერის დაბერების ეს ნიჰილისტური „დებულება“ ზუსტად ერთი საუკუნის შემდეგ გააცოცხლეს და დაუპირისპირეს მათ მიერვე რადიკალურ ნაციონალიზმად მონათლულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას 1989 წლის 9 აპრილის შემდგომ კრიზისულ ხანაში.

მამარდაშვილი, ხალხოსნის ამ „გერონტოლოგიური ნიჰილიზმით“ აღჭურვილი, ტრიალებს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის „ხალხოსნურ“ ფრონტში.

მგონი არავითარი რკვევა არ უნდა იმას, რომ ისინი ზუსტად იმეორებენ ერთმანეთს. მათი წყაროც იგივეურია – **ეროვნული ნიჰილიზმი და იმპერიის გარდაქმნაზე ზრუნვა**. ამიტომ ილიას განჩინება ვიკმაროთ მამარდაშვილისეული „გენიალობის“ შეფასებად, ილია სვამს კითხვებს: „ან რა აზრი აქვს ერის სიბერეს. რას გვიქვიან ერის სიბერე?“ და რიგი მსჯელობების შემდეგ: „აქ სიბერე არაფერსშუაში იქნება, იმიტომ უფრო, რომ სიბერე ერისა არამც თუ ბუნებური მოვლენაა, არამც თუ არსებობს, წარმოდგენითაც კი ყოვლად შეუძლებელია“ (იქვე, გვ.14). ეს მოსაზრება ილიასი მგონი „არქაული ქართვე-

ლის“ ავტორს და მის ადვოკატებს უფრო განეკუთვნება, ვიდრე „დრეპერისტ“ ჯაბადარს, რომელიც, როგორც ილია ბრძანებდა, ხავსს მაინც ექიდებოდა. ჩვენს „არქაისტებს“ კიდევ ეს ხავსიც არა აქვთ ხელმოსაჭიდებლად. ესენი, თუ ისევ ილიას დავესესხებით: „...ორიოდე კაცის ნათქვამს უანგარაზოდ, ბრმად გაჰყოლიან“, და ყველას და ყველაფერს **წუნობენ**, გმობენ, თვით თავისუფლების სულის არნახული აფეთქებისა და ერის კონსოლიდაციის შედეგად მოპოვებული დამოუკიდებლობის ჩათვლით. **ეს არა მარტო პოლიტიკური უვიცობაა, არამედ მიზანმიმართული ქმედება ეროვნული თვითიდენტობის საკითხში გარკვევის წინააღმდეგ მიმართული.**

სამწუხაროდ, „Северный Вестник“-იდან **მოპარული** ეს ნიჰილისტური იდეა რევანშისტული პუტჩის შემდეგ ძალზე ნოყიერ ნიადაგში მოხვდა. ის, სხვადასხვაგვარად მეტამორფოზირებული, ანგრევს ეროვნული თვითიდენტობის გენოკულტურულ საფუძველს, მთელ კულტუროკაბელობას. ის შობს აბსურდულობით აღსავსე ისეთ წმინდად ანარქისტულ „შედეგებს“, როგორსაც გვთავაზობდა მამარდაშვილი, რომ „ყოველი ქართველი ... თავისთავად ცალკე სახელმწიფოა“. რა თქმა უნდა, როცა საზოგადოების ყოველ წევრს თავისთავი სახელმწიფო ჰგონია, ცივილიზებულ სამყაროში მისი ადგილი არ იქნება. ამის დასადასტურებლად დასჭირდა მას ქართველ კაცზე ამ ლეგენდის შეთხზვა.

მან ეს თეზისი „გადმოისროლა“ 1990 წლის სექტემბერში მოსკოვიდან, ხოლო ერთი თვის შემდეგ მას მოაყოლა ზემოთ განხილული გაცოცხლებული თეორია ერის „არქაულობასა და უადგილობაზე“. იქვე ამ ჩიხური მდგომარეობიდან გამოსავალიც დასახა: „ჩვენ წინაშე დგას ამოცანა, თანამედროვენი გავხდეთ“. მაგრამ რამდენი ხანი დასჭირდება „დაბერებულ“, კულტურულ საზოგადოებაში ადგილის არმქონე „ბარბაროსს“ თანამედროვე ერად გახდომისთვის?

ეს შემოთავაზება ხდება სსრკ იმპერიისთვის გაუგონარი მრავალპარტიული, დემოკრატიული, სამართლიანი არჩევნების ჩატარების კვირაძალზე.

საოცრება მოახდინა საქართველოს მოსახლეობამ და დაადასტურა, რომ მისი ადგილი იმთავითვე იყო ცივილიზებულ სამყაროში. მაგრამ ფილოსოფოსი აგრძელებდა თავის გზას. კონსოლიდირებული ერის მიერ ერთპარტიული დიქტატის მოშლის შემდეგ, ის მოსკოვიდან გვწერს: „ამჟამინდელი მოთხოვნილება კერპის ყოლისა საბჭოთა სისტემის მსახვრალი გავლენის შედეგია“. მაგრამ ერში, რომლის ყველა სუბიექტი „თვითონ არის სახელმწიფო“, ორ-სამ თვეში როგორ გაჩნდა მოთხოვნილება „იდოლზე“ – ერთმმართველ დიქტატორზე? განა ერის გენეტიკა შეიცვალა საბჭოური ერთპარტიულობის უარყოფის შემდეგ? აქ საბჭოთა სისტემის აუგად მოხსენიება ფარისევლობა და ცუდლუტობაა, ის მიმართულია „გარდაქმნილი საბჭოეთის“ დაცვისაკენ. ეს სოფისტიკაა, რომელზედაც აგებს თავის „შედეგებს“ ფილოსოფოსი.

აღბათ მსგავს აბსურდულობებზე უთქვამს, თუ არ ვცდები, აინშტაინს: **უსასრულობა და ადამიანის სიბრყვე არ იზომებაო.** საუბედუროდ, მაშინ, გარდამტეხ პერიოდში, იმარჯვა „გაუზომელმა სიბრყვემ“. შეიქმნა მისი შესაბამისი ბრიყველი სოციუმი. კი არ ვცხოვრობთ, არამედ ვართ, ვარსებობთ ამ სიბრყვეში. ვიძირებით სიცრუის ქაობში და ვძირავთ მომავალ თაობებს. ისინი იზრდებიან ამ უკულმართი „გალამატების“ გავლენით.

უარყოფილ იქნა ქართული ხასიათის წმინდად ეროვნული და გამორჩეულად ჰუმანური ფორმულირება რობაქიძისა: „გაახარე-გამახარე“, როგორც ითქვა, ის ჩაანაცვლეს ჯერ ამპარტავნული – „ყველაფერი ჩემით იწყებათი“, შემდეგ კიდევ ყველაზე უფრო არაადამიანური – ყველაფერი „ჩემია-ჩემიათი“.

33. გარდასაქმნელი რა მჭირს

**„გარდასაქმნელი ვინც არის,
გარდაქმნას ითხოვს სხვისას!“
ზაურ მოლაშხია**

მაშასადამე, დავივიწყეთ ის „რა(ც) უნდა აგონდებოდეს ქართველს“ – როგორც ეს დაგვიბარა ერთ-ერთმა უდიდესმა „ევროპისტმა“, გენიალურმა ქართველმა – გრიგოლ რობაქიძემ. საპირნონედ მივიღეთ საუკუნის წინანდელი დებულება „ერის დაბერებისა“, მოჭრილი ფილოსოფოსის თარგზე და განყობილი რუსული „გარდაქმნიესული“ დემოკრატიის ზიზილ-პიპილებით.

მამარდაშვილის მიერ დახატული სახე ქართველისა (მისი საკუთარი) იყო **საპირისპირო პოლუსი ქართველობისა.** საუბედუროდ, მავანნი დღემდე იმყოფებიან ამ საპირისპირო მხარეს ქართული იდენტობისა. სწორედ ამ პოლუსიდან მსჯელობდნენ იმ გადაცემაში ლექტორ-წამყვანები. საერთოდაც, ამ გაუკულმართებული „იდეით“ შეიარაღებულნი შეჰყურებენ ისინი ცხოვრებას და ასრულებენ „ფილოსოფიურ ანდერძს“.

მამარდაშვილს აღწერილი აქვს ასეთი ქართველის სახე: „თითოეული ჩვენგანი ცალ-ცალკე ცდილობს თავის გატანას,... რას ნიშნავს „ცალკეობა“, რისგან გამოცალკევებას. Republica-სგან, ე.ი. საზოგადოებრივი სივრცისგან, საზოგადოებრივი საქმისგან,... ქართველები, „ყველა თავისთვის“, საზოგადოებრივი ინტერესებისთვის ზურგშექცეულნი... ებრძვიან დინებას“ (დასახ. წიგნი, გვ. 95). მაშასადამე, „გაცხდეთ თანამედროვენი“ მამარდაშვილისთვის ნიშნავს: სსრკ-ს მონყვეტილი, მისგან ზურგშექცეული საზოგადოება ისევ დაუბრუნდეს „გარდაქმნილ რუსეთს“. მაგრამ მთავარი მაინც ისაა, რომ იქ, სადაც“ ყველა თავისთვისაა“, „სოციუმი კი არა, **წინასაზოგადოებრივი ადამიანია!** – ნაღდი არქაული ტიპი. აღბათ, ის მითოსური ქართველნიც არ იქნებოდნენ ასეთნი, ქეიფს რომ შეყვენ და ღმერთის მიერ მინების განანი-

ლებზე რომ დაავიანდათ, თორემ ცალ-ცალკე მყოფნი როგორ შეძლებდნენ ძმურად ქეიფს?

ამას წერს ფილოსოფოსი, რომელიც, თუ არ ვცდები, სადღაც ამბობდა, მისთვის ნაღდი ფილოსოფოსი პლატონია. ის კი გვასწავლიდა: **ადამიანი საზოგადოებრივი ცხოველია**. მამარდაშვილმა, როგორც „პლატონოსოფმა“, ეს ჩვენზე უკეთესად იცის. მაშასადამე, სავსებით შეგნებულად ამოუგდო ქართველებს ამ ფორმულიდან „საზოგადოებრივი“, დავრჩით იმად, რაც ცნება „საზოგადოებრივის“ გარეშე დარჩა. ასეთებისთვის კი თანამედროვე საზოგადოებაში, რა თქმა უნდა, ადგილი არაა.

მაშასადამე, ფილოსოფოსი თანამიმდევრულად ავითარებს ქართველების „ცალცალკეობისა“ და ანტისაზოგადოებრიობის იდეას, რაც თავისთავად ნიშნავს იმას, რომ ქართველს არ აქვს უნარი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს (საზოგადოების) ფორმირებისა. შესაბამისად, თანამედროვე თავისუფალ საზოგადოებაში მისი მიღება დაუშვებელია. ამას შეესაბამება მისი მეორე, გაცოცხლებული თუ „მოპარული“ „თეორია“ „არქაული და უადგილო“ ერისა და ა. შ. სხვა ყბადაღებული თეორიები, რომლებიც ამ „დებულებების“ ლოგიკურ გაგრძელებას წარმოადგენენ. ასეთია საპირისპირო პოლუსში ყოფნის ფილოსოფია და პრაქტიკა, რომელშიც აღმოჩნდა თანამედროვე სოციუმის ცნობიერი ნაკადი.

ასეთია საპირისპირო პოლუსი ნაღდი ქართველობისა, რომლის ცხოვრების საზრისია „გაახარე – გაიხარეს“ რობაქიძისეული კონცეპტი.

მაინც როგორ ხდება, რომ ვივინცებთ ასეთ მაცოცხლებელ სიბრძნეებს, რომელშიც მოდგმის – ერის გულისგული ფეთქავს? რატომ ავგვიდებით ხოლმე ზემოთ მოყვანილის მსგავს, შეურაცხმყოფელ გალამათიებს, რომელნიც არა მარტო ჩვენი გენეტიკური არსობისთვისაა ყოველად შეუსაბამო, არამედ თვით ყოველდღიური ცხოვრებისთვისაც მიუღებელია?! რატომ მოხდა, რომ ილიას და ნაღდი ერისშვილების მიერ ერთი საუკუნის წინ გამათრახებული და დაგმობილი სულელური დებულება კიდევ უფრო უარეს ვარიანტში გავაცოცხლებინეთ? ის კი არაა, ეს სიბრიყვე მსოფლგანცდის დონემდე ავიყვანეთ და ვანადგურებთ ჩვენს იდენტობას. ეს სიბრიყვის აპოგეა – თავხედობისა და განუსჯელობის შედეგი. აბა, რა უნდა ეწოდოს იმას, რაც შემოგვთავაზეს ჩვენი ეროვნულ ბუნების დასახსიათებლად?! დღეს ეს აბსურდი სახელმძღვანელო ნორმად უქცევია დამოუკიდებელი საქართველოს საზოგადოებრივ აზრს, „მედასავლურს“ თუ პრორუსულ კოლაბორაციონალურს. ჩვენ ამ დახასიათებაზე ნაწილობრივ კი ვიმსჯელებთ, მაგრამ უპრიანი იქნება, კონცენტრირებული სახით კიდევ ერთხელ მივადევნოთ მას თვალი.

ჩვენ ამ შემთხვევაში თვალსაჩინოებისთვის მოგვყავს მაგალითი მ. მამარდაშვილისგან, როგორც ამ საუკუნოვანი ცრუიდეის გამცოცხლებლის მო-

საზრებებიდან, თორემ, სამწუხაროდ, ამ იდეის „მემარჯვენეული“ თუ „მემარცხენული“ სიბრყივეთ გაუქვნილია მთელი პუტჩისშემდგომი სოციუმი.

34. აბსურდულობათა მთელი გამა

ფილოსოფოს-პოლიტიკოსი ქადაგებს: „...რამდენადაც თავს ქართველად ვგრძნობ, იმდენად არქაულად და უადგილოდ თანამედროვე სამყაროში“. მაშასადამე, იმ ქართველებისთვის, რომლებიც მამარდაშვილზე „დიდ“ ქართველებად წარმოგვიდგენია (თუ დავუშვებთ ასეთ პირობითობას), საერთოდ, არ ყოფილა ადგილი ამ თანამედროვე სამყაროში. ამასთან – უკუპროცესი: რამდენადაც **ნაკლებად** შეიგრძნობ თავს ქართველად, თურმე მით უფრო მყარად იქნება შენი ადგილი „კულტუროსან“ ხალხთა გვერდით.

კიდევ უფრო „მძლავრ დახასიათებას“ აძლევს ის ჩვენი არსობის თავისებურებას, რომ ამ გონიერ სამყაროში **ქართველი „სულ არ საჭიროებს გონებრივ აქტს“**. ე. ი. ის ინტუიციით ცხოვრობს?! მაშასადამე, შესაბამისად არის აგებული მთელი მისი ცხოვრება. „კი არ ცხოვრობდა, არამედ ძლივძლივობით არსებობდაო“, წერს ის. ასეთ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, იგიუფროა ერის სულიერ-შემეცნებითი სამყარო. თურმე ჩვენ არ გვყავს (ან ცოტა) „ნამდვილ გონებრივ სიმნიფემდე მიღწეული ადამიანი“, გონებრივ სიმნიფეს მიუღწეველი ადამიანი, ე. ი. რაღაც ნეანდერტალელი არსება. ასეთ შემთხვევაში მისი ცხოვრებაც შეესაბამება ნეანდერტალელი ადამიანისას, რასაც იქვე ადასტურებს: „მთელი ჩვენი ენერგია ერის ფიზიკურ თვითშენარჩუნებას ხმარდებოდაო“. საკუთარ ხალხზე ასეთი რამე დანერო, ან გიჟი უნდა იყო, ან მართლაც მოუმნიფებელი.

მგონი, ამ ფორმულაში „ერი“ უადგილოდაა ნახმარი, მხოლოდ ფიზიკური არსებობისთვის მოფიქრალი ალბათ შორს დგას ეროვნულობისაგან. ამას იქვე ადასტურებს ავტორი. მისი აზრით, ერი, როგორც საზოგადო სოციალური რაობა, არც არსებობს, ვინაიდან საზოგადოებრივი ინტერესებისათვის ზურგშექცეულნი – ...„არიან და ...განთითობით ებრძვიან დინებას“.

მათი სიხარულიც არამართლზომიერია, „უკანონო სიხარულიაო“ მათი **სიხარული**. მან ქართველებს, რომლებიც ყველაფერში უკანონონი არიან, სიხარულში მოსთხოვა კანონი. ჩვენი სიხარული იმიტომაა უკანონო, რომ, საბაბი გვაქვს თუ არა გვაქვს, **„ჩვენ მაინც ვილხენთ და ვქეიფობთ – ისე, უმიზეზოდ“**.

მაშასადამე, ჩვენი სიხარულიც უკანონოა – არა ადამიანური. ე. ი. ქართველს მაღლი არ დაჰყოლია მხიარულებისა. ის უსაბაბოდ ილხენს.

ეს ყველაფერი უდიდესი უმეცრებაა, როგორც ყველა სხვა ზემოთ მოხმობილი. თუ მათ შევადარებთ გრიგოლ რობაქიძის იდეას ქართველთა ბუნე-

ბაზე, რაზედაც ზემოთ ვიმსჯელებთ, აშკარაა „გაახარე-გაიხარეს“ იდეის სრულ ანტიპოდთან გვაქვს საქმე.

აი თუნდაც:

ის წერს: უსიხარულო „რეალური ვითარებით გაუმართლებელი და ამდენად, არაკანონიერი სიხარულია ჟღერა იმ სივრცის, რომელშიც გავჩნდი“. მაშასადამე, მშობლიური სივრცის შეგრძნება და მისით გახარებაც კი აგვიკრძალებს.

ეროვნული ხასიათისადმი ასეთი მიდგომის შემდეგ, როგორც ასახა თავის ამ ფსევდოფილოსოფიურ ოპუსებში ავტორმა, სხვა რა დარჩენია ქართველს თვინიერ მიმბაძველობისა „განდიდებულ ხალხთა წინ ქედმაღლის ევროპისა“ (ვ. ბარნოვი) და „გარდაქმნილი“ სსრკ-ს (რუსეთის) წინაშე ქედმოძრეკისა.

ჩვენდა სამწუხაროდ, პოსტპუტჩისტური ფსევდოსოციუმი აპყობია ამ ცუდმიმბაძველობას და, გრ. რობაქიძის თქმისა არ იყოს, „ქართული გენია თავის თავს ქამს, დაიფერფლება, თუ მას, როგორც „თვისებას, მოვლა მოაკლდა“ და ზემოთ მოხმობილი სიბრიყვით ჩავანაცვლებთ თუნდაც ისეთით, რაც ითქვა უმიზეზოდ და უსიხარულოდ ლხენაზე. ასეთი ლხენა ალბათ რუსეთში „ნა ტრაიხზე“ ნახა ფილოსოფოსმა...

* * *

გრ. რობაქიძისთვის ის ლხინი, რომელიც მამარდაშვილისთვის უსაბაბოა, წარმოადგენს „ცდა(ს)... საფრთხის აცდენისა“ მისთვის „ქართული ნადიმი,...“ „ქეიფი“ კი არაა უბრალო, ანუ „დროსტარება“. იგი კულტია ნამდვილი, საცა შეხვედრა კრებულში პოლიფონიური იმართება. ამ „პოლიფონიურობით“ იცდენს ქართველი თავის საფრთხეს: განკერძოებას, განაპირებას, გათიშვას, განდგომას. საკვირველი არაა, თუ რატომ აფასებენ ქართველნი ასე დიდად ნადიმის ხელმძღვანელს: თამადას. „პოლიფონიის“ გამყვანელი იგია და როგორც ნამდვილი ხელოვანი, ხელოვანი ყოფის მოგვარებისა, გამჭრიახი გონი, ცოდნა ფსიქოლოგიური ნიუანსებისა, ხასიათთა მოზომვა „სმურის“, სიდინჯე, შემარიგებელი ტონი შეხლა-შემოხლისას, ტაქტი, ეს უწინარეს ყოვლისა – აი დამახასიათებელი თვისებანი ნამდვილი თამადასა.

ეს სუფრაზე. სახალხო ასპარეზზე? აქაც მმართველი იგივე „თამადაა“, ...იმ განსხვავებით, რომ მას ... საქმე აქვს მთელ ერთან, ... იგი ... მართებულად განფენს თავის „თავმოსაწონ“ ნიჭს, ბუნებისაგან ბოძებულს... ერის ბედის წარმართვაში“ (გრ. რობაქიძე, დასახ. წიგნი, გვ. 26-27). მაშასადამე: ქართული ნადიმი უსაბაბო ქეიფი კი არ ყოფილა (ასეთი რამ მის განმსწავლელ რუსეთში მოიკითხოს), არამედ **ხელოვნება**. ქართველები გონებრივ სიმწიფემდე მიულწველნი კი არ ყოფილან, არამედ „გამჭრიახი გონი, ცოდნა ფსიქოლოგიური, სიდინჯე, ტაქტი დამახასიათებელი თვისება ყოფილა ყოვე-

ლი თამადისა“. ასეთი თამადები ყოველდღიურად ათასობით გამოდიან „ასპარეზზე“. ისინი სწორედ რომ **„გონებრივი აქტის“ მეშვეობით განაგებენ მთელ ამ „პოლიფონიას“, იცდენენ საფრთხეს, დიდ განზომილებაში, სახალხო ასპარეზზე კიდევ მართებულად განფენს თავის ნიჭს და წარმართავს ერის ბედს.**

ამ გონივრული გააზრებობიდან გამომდინარე, აშკარა ხდება, რომ მამარდაშვილისეული **„ევანგელიე ქართული“**, რომ თითქოსდა ყველა ქართველი ცალკე სახელმწიფოა, ყველა მბრძანებელი, არავის აქვს „მომწიფებული“ შეგნება იმ დონემდე, რომ სხვას დემორჩილოს, გ. რობაქიძის ნაღდი ევროპული (დასავლური) აზროვნების წინაშე გაქარწყლდა.

მიუხედავად ამისა, დღევანდელი ფსევდოსოციუმი აპკიდებია ამ უნაყოფო, ფშუტე მოსაზრებას, შთაბეჭდილების მოსახდენად ტრაგიკულობას ფატუმად რომ უხდის მთელ მოდემას. მისი თქმით, ის (ერი) მუდამ თავის გადასარჩენად იბრძვის, ამიტომ „ასეთი ერი ტრაგიკულია“; „ტრაგიკულია მისი კულტურაც“. ხოლო ყოველივე ამას „მხიარულ ტრაგიკულობას დავარქმევდიო“, და გვიმტკიცებს იმას, რომ **ჩვენ ტრაგიკულობის „აღქმის უნარი არ გვაქვს“**, რადგან გვაკლია **„გონებრივი სიმწიფე“**, **„არ ვსაჭიროებთ გონებრივ აქტს“**, **„საზოგადოებისადმი ზურგშექცეულნი“** ვართ და ა. შ. რადგან ტრაგიკულობაზე ჩამოვარდა ლაპარაკი, მით უმეტეს, რაღაც გიჟურ **„მხიარულ ტრაგედიაზე“**, შევეცადოთ, გავერკვეთ იმაში, თუ რამდენად შესაძლებელია, ტრაგედია იყოს მხიარული.

* * *

ჩვენი აზრით, ყოველივე ზემოთ თქმული ქართველთა ბუნებრივ ტრაგიკულობაზე შორს არის სალი აზრისგან. ერთი ძველი ინგლისელი პოეტის მიერ ადამიანზე თქმულის პერიფრაზით თუ ვიტყვი, ჩვენმა ფილოსოფოსმა ქართველი ერის ბედსა და ხასიათზე ისეთი ლაბირინთი შექმნა, რომელშიც თვითონვე გაიბლანდა და აერია გზა-კვალი. აბა, რა უნდა ენოდოს მის მიერ შემოთავაზებულ ამ აბსურდულ ფორმულირებებს, თუნდაც „მხიარულ ტრაგიკულობას“. ანდა მის მიმბაძველობას ჯაბადარისტულ ნიჰილისტურ „თეორიასთან“, რომელიც გადმოტანილი იყო დრეპერის უსიცოცხლო კონცეფციიდან.

მაშინ, მიუხედავად ილიას მათრახის შხუილისა, ამისთანა ნიჰილიზმმა ხელი შეუწყო უსაგნო კოსმოპოლიტიზმის მომძლავრებას, რამაც თვით დიდი ილიაც კი შეინირა.

ამჯერად, დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისთვის ბრძოლის პროცესში, ფილოსოფოსის მიერ გაცოცხლებულმა ჯაბადარისტულმა „თეორიამ“ ბიძგი მისცა ჯაბაურ ანარქიასა და „პრაქტიკას“. **დღემდე ვართ ამ სულიერ ანარქიაში**; არც გონებრივი აქტივობა, არც საზოგადოებრივი აზროვნება, არც რაიმე კულტურული ძვრები და ა. შ. სრულად აღსრულებულია იდეა მამარდაშვილისა ერის დაჩაჩანაკებასა და უადგილობაზე „კულტუროსან“

ერებს შორის; მხოლოდ მიმბაძველობის გზა დაგვრჩენია თურმე. მაგრამ ყოველგვარი მიმბაძველობა განწირულია, შედეგად ხელში შეგვრჩება დიდი სისულელები, რომელთაგან ზოგს მიიღებს ხალხი და ზოგს აუცილებლად გამოუყვანს წირვას.

მიღება-არმიღების საკითხზე, ლიტერატურულ ტექსტებთან მიმართებაში, ვოლტერს ერთი სახასიათო მაგალითი მოჰყავს: ტრაგიკოს ოტუნენის პიესიდან საღ აზრს მონყევტილი, ზედმეტად თავაშვებული სცენები ამოიღეს, მაგრამ შექსპირის „იულიუს კეისარში“ ბუფონადები მეჩექმეებისა და ხარაზების ცხოვრებიდან ხელუხლებელი დატოვეს და მიიღო მაყურებელმა. ამ შემთხვევაში ჩვენთვის საინტერესოა, მაყურებლის (საზოგადოების) ანტიპოდური დამოკიდებულება ორი, არსით ერთგვაროვანი მოვლენისადმი. ვოლტერი ამ თითქოსდა ალოგიკურ მიმართებას ასე ხსნის: „ეს იმიტომ ხდება, რომ ოტუნენის სისულელები ახალია, ხოლო შექსპირის უგუნურობანი – ძველი“ (Вольтер, Философские сочинения, стр. 161, М. 1988 г.). მაშასადამე, მამარდაშვილის მიერ გაცოცხლებული ამ ძველი სიბრყვისადმი ჩვენი ასოციალური საზოგადოების აყლა და მისი რეანიმირება უარესი ფორმით რალაცნაირად ახსნადია, მისთვის ყურადღების მიქცევა კი – აუცილებელი.

ამიტომაც დაინერა ეს სპეციალური თავი, რათა გამოვარკვიოთ დღევანდელი სახე ჩვენი ყოფიერებისა, სულიერი არსობისა, ვნახოთ დღევანდელი მოცემულობა ნამდვილი კულტუროგენობისა.

ამ თვალსაზრისით შევადარეთ ერთმანეთს ორი განსხვავებული შეხედულება, გრ. რობაქიძისა და მ. მამარდაშვილისა, ქართველთა ბუნებაზე, მის ხასიათზე, ცხოვრებისეული წესის მარად მყოფადობასთან კავშირზე. ვინაიდან, როგორც ვოლტერი იტყვის, „მე არ მეგულება უკეთესი საშუალება გემოვნების (რეალობის გაგების, სწორი გააზრების – მ. ზ.) სრულყოფილებისთვის, ვიდრე ერთმანეთს შორის შედარება დიდი ტალანტებისა, რომლებიც ერთსა და იმავე სიუჟეტზე მუშაობენო“ (ვოლტერი, გვ. 170).

ამ შეპირისპირების საზრისი ის არის, რომ როგორც თეატრალურ პიესებშია (ზოგადად შემოქმედებაში), „გაიმარჯვოს სიმართლემ და ბოლო მოელოს მანკიერებას (ბიწიერებას)“, რომელიც ასახიჩრებს ჩვენს იდენტობას.

უდავოდ გვიჩანს, რომ ცხოვრების ის წესი, რომელიც დაინერგა ჩვენში, პოსტპუტჩისტურ ხანაში, აგებულია ისეთ პოსტულატებზე, როგორც შემოგვთავაზა მამარდაშვილმა: რომ ჩვენ არქაულნი (ჩამოწერილნი) ვართ, შესაბამისად, „უდაგილონი“ (უღირსნი) განვითარებულ სამყაროში ყოფნისთვის; რაც მთავარია, როგორც ზემოთ ავხსენით, ასეთივე ბრიყვული თქმით: არ გყავს ნამდვილი, გონებრივ სიმწიფემდე მიღწეული ადამიანები. ამიტომაც გვისახავდა „დიდ ამოცანას“, გარდაკმნილიყავით „გარდაქმნის“ შუქზე და დავლოდებოდით რუსეთის გადემოკრატებას. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლე-

ბოდა ფიქრი თავისუფლებაზე, დამოუკიდებლობაზე, სახელმწიფოებრიობაზე და ა. შ.

მაშასადამე, სრულებით უარყოფილია „გაახარე-გაიხარე“-ს რობაქიძისეული ახსნა ქართული ხასიათისა, რაზედაც საკმაოდ ვიმსჯელებთ. მხოლოდ იმას დავამატებდით, რომ რობაქიძის მიერ გახსნილმა თვისებამ ჩვენი ხასიათისა დაგვანახვა, რომ სხვისი ზრდის პროცესში შეგვიძლია თვითონაც ვიზრდებოდეთ და ჩვენი ნვლილი შევიტანოთ ზოგადსაკაცობრიო ცივილიზაციაში. ეს ასეც იყომუდამ, ამიტომაცაა, რომ იმდენად არ ჩამოვრჩებით თანამედროვეობას, რომ მისი ასავალ-დასავალი დაგვკარგოდა, როგორც ამაში გვარნმუხნებდნენ მამარდაშვილები.

ჩვენი არსების უშრეტი წყარო მუდამ იყო „თავის რწმენა“¹. თუ ეს რწმენა არა გვაქვს, ვერ გამოდგები ვერარადო, – იტყვის რობაქიძე.

რწმენადაკარგულთა გამონაგონია ზემოთ განხილული ბრიყვეული „თორიები“ და მათზეა აგებული ჩვენი დღევანდელი ცხოვრების იდეოგრამა. ისინი იცნობენ მხოლოდ ზედაპირს „ქართული არსებისას“. გრ. რობაქიძის თქმისა არ იყოს: „ეს „ანამნეზისია“ ნამდვილი – ეს არსება მათთვის „უცხო ხილია“. ის იქვე გვთავაზობს ერთ საინტერესო შემთხვევას. პეტერბურგში 1913 წელს, ილიას ხსოვნის საღამოზე, რობაქიძის მოხსენების მოსმენის შემდეგ პეტერბურგელი რუსი სტუდენტი თავის ხარკოველ მეგობარ სტუდენტს უგზავნის ტელეგრამას, „გ. რ.-ს სიტყვის შემდგომ, საქართველო თავისუფალი მხარე იყვეს, მე მისი ქვეშევრდომი გავხდებოდიო“. ამ რუსის მიერაც აღიარებული ნიჭიერების ხალხს, თავისუფლების მოპოვების „კვირაძალს“, ამ ბრიყვეული იდეოგრამების ავტორები ცხოვრების საზრისს უკარგავდნენ ადამიანებს და არწმუნებდნენ, ნამდვილ გონებრივ სიმწიფემდე მიუღწევდნენ ვართო.

მოცემულ შემთხვევაში, საქმე გვაქვს ფსევდოკულტურულ გამონაგონებთან, ის კი, როგორც რობაქიძე იტყოდა, „ხრწნის შინაგან ხალხს და ამყარებს ფსევდოკულტურას, ქართველთა კულტურა, ასე ინდივიდუალური და ეგზომ უნივერსალური, ქართული ენის წიაღიდან უნდა აგრძელებდეს თავის ვითარებას. წვდით ცოცხალ ფესვებს საქართველოსა: მის გენიალურ ენას, მის უნივერსალურ მითოსს, მის პერიოდულ თავგადასავალს, მის ხალას სტილს სიცოცხლისა, წვდით ამ ფესვებს და ფესვები არწივის ფრთებად აგვსხმით და ამ გზით მოიპოვებთ თავისუფლებას. თავისუფალი, გესმით, რა გულისხმიერი სიტყვაა?! მარჯი საქართველოს, თავის თავის უფალს“! მზეგრძელი იყავ, საქართველო!“

ეს არის ამონარიდი გრ. რობაქიძის მიმართვიდან ქართველი ხალხისადმი. თავისუფლებისათვის ბრძოლის პირობად ფსევდოკულტურის ხრწნად გავლენასთან ბრძოლაა გამოცხადებული. მაშინდელმა ახალმა თაობამ შეძლო ამ მიმართვის არსის სწორად აღქმა, შეძლო სწვდომოდა „ცოცხალ ფესვებს საქართველოსას“, შეენარჩუნებინა მისი „გენიალური ენა“, ხალასი ნიჭი ცხოვ-

რებისა, ინდივიდუალობა და ჰეროიკულობა კულტურისა. შედეგად, აღსრულდა წინასწარმეტყველური რჩევა გენიალური მწერლისა: მთელი განვითარებული სამყაროს გასაოცრად საქართველო გახდა – თავის თავის უფა-ლი!

სამწუხაროდ, სულ მალე ხრწნადი ფსევდოკულტურის ამ ჭკუათმყოფელ-ებმა, რომელთაც ზედმინვნით ზუსტად უწოდეს „ნითელი ინტელიგენცია“, რობაქიძისეული თავის თავის უფლობის იდეის ნაცვლად ხალხს თავზე მოახ-ვიეს ზემოთ განხილული სიბრყივეები. დღემდე ვიმყოფებით ამ უკულმართო-ბაში.

სარტრის გმირის ფრანც ჰერელიხის მომავალი საუკუნებისადმი მიმარ-თვის პერიფრაზით თუ ვისარგებლებთ, სასწაულებრივ მოპოვებული „თავის თავის უფლების“ დასამარება მოახდინეს; თავს ლაფი დაისხეს. ჩვენი დღე-ვანდელი ცხოვრება არ იქნებოდა ასე გამოუსწორებლად ცუდი, რომ ამ ადა-მიანებს არ გაეხრწნათ იგი.

ეს გახდა სოციალური უკუსვლის მიზეზი.

* * *

ევროპოპულიზმისა და ევროსკეპტიციზმის ურთიერთდაპირისპირება ჩვენი ფსევდოსოციუმის ყალბისქმნადობის ნიშად იქცა! იწყება კულტურის მამოძრავებელი მექანიზმის მოშლა; შესაბამისად, ხდება ქართველთა ფსიქო-ლოგიური „თავურმდგენის“ ამოძიკვა. ისინი აყენებენ რასის გადაგვარების (არქაულობის) საკითხს – საპირწონედ რობაქიძისა, რომ ქართველი (კარდუ) მეტი სიღრმით აცნაურებს მარად მყოფადს. მისი თქმით, „ზედაში“ ყოფილა: ევროპაც და ქართული მინაც; თვითონ „ზედაში“ ქართული ელემენტები უფრო მეტია, ვიდრე ევროპული“ (გრ. რობაქიძე, დასახ. ნაშრ., გვ.17). ამ ქართულის მეტობას გაუმართეს ბრძოლა. ის „არქაულად“ – გამოუსადეგ-რად გამოაცხადეს, შესაბამისად, არც ადგილი არგუნეს ამ „განვითარებულ სამყაროში“, რაზედაც საკმაოდ ვიმსჯელებთ.

ამდენად, ეს ჩხრეკა დაპირისპირებულობაზე ქართული ბუნების და ხასი-ათის გააზრების საკითხში, რომელიც ისედაც გაგვიჭიანურდა, მინდა დავამ-თავრო ქართველი მწერლებისადმი რობაქიძის მიმართვიდან ამონარიდის მი-მოხილვით, ის წერს: „საქართველო დადგინდება თავის თავად და ეტყვის მსოფლიოს თავის ნამდვილ სიტყვას...”

ჩვენმა სულმა იცის წამება, მაგრამ ჩვენს მხრებს არ მოსხმიათ მელანქო-ლიის წამოსასხამი, ჩვენმა გულმა იცის ცეცხლი, – მაგრამ ჩვენი ფიქრები ფერფლით არ დამტვერებულან, წამება ჩვენი დიონისეს ვნებაა და ცეცხლი ჩვენი სიცოცხლის გენია...”

30 წლის შემდეგ კი ის ქართველ მწერალთა დიდ ჯგუფს კიდევ ერთხელ აცნობებს თავის გულისნადებს: „ქართული ენის ავტორი კარდჷუ არის, ქარ-თველთა მითიური „თავურმდგენი“ – არა ცალკეული, რომელიმე ქართველი.

ახლა მოგმართავთ, მწერლებო: ხომ გიგრძენიათ დაძაბულობა კარდჭუსა და თქვენ შორის ჟამსა ქართული სიტყვის ქმედითი განფენის?! მოიპოვებთ კონტაქტს ამ დაძაბულობის მოშვილდვაში, იგემებთ „მარჯს“ – არადა, მაშინ ინვენეტ „მარცხს“?... და ასე ყოველ ფენაში ყოფისა“ (გრ. რობაქიძე, იქვე, გვ. 213).

მაშასადამე, უნდა გვნამდეს, რომ საქართველო შეძლებს, მსოფლიოს უთხრას თავისი ნამდვილი სიტყვა; ამისთვის კი აუცილებელია ახლოს არ გავიკაროთ ბრიყვული გამონაგონი: „არქაული და უადგილო თანამედროვე სამყაროში“. არ გამოვეკიდოთ „მხიარული ტრაგიკულობის“ მსგავს სტილისტურ სიყვეყჩეებს და ჩვენი კაცობრიობის ტოლ-სწორი კულტურა ტრაგიკულად არ წარმოვიდგინოთ. შესაბამისად, მის წინაშე დავსახოთ სხვა, უფრო დიდი მიზანი; ავიცდინოთ „კულტურის პათოლოგია“, რომელიც ემყარება იმ ყალბ ცნობიერებას, რომლითაც ჯაბადარის დროიდან მოყოლებული გვიტყვენ ნიჰილისტები.

ეს ყალბი ცნობიერება ამტკიცებს, რომ კულტურა არის მეცნიერებისა და ტექნიკის, ნაწილობრივ მხატვრული სფეროს ნაყოფი (პროდუქტი), უარყოფილია „გონიერი ეთიკური იდეალები“ (შვეიცერი), გენოკულტურის მთელი საზრისმომცველობა. ეს ყალბი ცნობიერება ანგრევს ჩვენს არსობას. ამიტომ გვახსოვდეს ნაღდი „ევროპელი“ ქართველის გენიალური შეხსენება, რომ **ჩვენმა სულმა იცის ნამება, გულმა ცეცხლის გზება; სულს მელანქოლია ვერ დაიურევს, ხოლო გულის ნადებს (ფიქრებს) ფერფლი არ მოედება.** შესაბამისად, არ უნდა გავიკაროთ იდიოტური მოსაზრება, ისიც „მოპარული“ ჯაბადარისგან, რომ მთელი ჩვენი ენერგია მხოლოდ ფიზიკური არსებობის შენარჩუნებას ხმარდებოდა და უნდა ხმარდებოდეს.

მამარდაშვილისეული „მთელი ჩვენ ენერგია“ ფიზიკურ არსებობას რომ მოვანხმარეთ, ეს არის ჯაბადარის „ძალ-ლონე“, რომელიც არ გამოუყენებია ერს ინტენსიურად ცხოვრებისათვის და მერმისისთვის შეუნახავს. მაშასადამე, ორივეთაგან ერთი და იგივე აზრია გატარებული. ჯაბადარი იმას მაინც უშვებდა, რომ ეს ენერგია მერმისში იჩენდა თავს; მერაბ ბატონის აზრით კი, მთელი ეს ენერგია ფიზიკური არსებობისთვის შეგვიღევია. ვართ ასე, „არქაულნი და უადგილონი“, „გონებრივ სიმწიფემდე მიუღწეველი“ „არაკომპეტენტურნი“, საბოლოო ჯამში, შესაბამისი დასკვნა: ტრაგიკული ერი ტრაგიკული კულტურით. კიდევ უარესი: მისი თეზისებიდან გამომდინარე, ერიც არა ვართ.

გამოდის, ყოველგვარი იმედი გადანურულია; ისლა დაგვრჩენია, სხვებს მივებართ „გასაკულტურებლად“. სწორედ ეს ამოცანა დაგვისახა ფილოსოფოსმა, – „თანამედროვენი გაგხდეთო“, ე. ი. „ველურობა“ დავძლიოთო (კავკასიელთა მიმართ ამ ტერმინის დამკვიდრების ავტორობა ვის ეკუთვნის, ამის შესხენება ალბათ არაა აუცილებელი). თუმცა ის არც ამ საკითხშია ორი-

გინალური: თვით სიტყვა „თანამედროვენის“ ჩათვლით. ეს მოსაზრება წამოღებულია ჯაბადარისგან, რომელიც ამბობდა, – „ეს ყოვლად – შემძლებელი ეხლანდელია...“ და ამოცანად სახავდა, ქართული ინტელიგენცია შერწყმოდა „კაცობრიობის აზრთა ყოვლად-შემძლებელ წყაროს!“

მაშინ ილიამ ამ „პროგრესიული“ აზრის წყაროზე აშკარად მიუთითა, რომ ეს იყო შენიღბული სლავიანოფილობის ნაყოფი. „მარტო იგი ნაწილი ამ მოძღვრებისა (სლავიანოფილების), რომელიც დიდისა და პატარისაგან სასაცილოდ აგდებულია“ (ილია ჭავჭავაძე, იქვე, გვ. 18). აი, ამ თავის დროს ყველასგან სასაცილოდ აგდებულ და საბჭოური „გარდაქმნის“ კვალობაზე პერიფრაზირებულ ფსევდოიდეას უსახავდა მამარდაშვილი სამიზნედ ეროვნული თავისუფლებისთვის მებრძოლ ხალხს. ასეთი სიყალბის მიზანს მაშინ ილია ასე ხსნიდა: „ავტორს სურს, ქართული ენა არიულის, სემიტურის და თურანულის ნაბიჭვრად გაჰხადოს ჩამომავლობით, და ღირსებით ხომ თითქმის მიწასთან გაასწოროს, როგორც ყველაფერი, რასაც კი ქართული სახელი ჰქვია“ (იქვე, გვ. 66). მამარდაშვილის მიერ გაცოცხლებულმა ამ იდეოლოგიზებულმა „არქაულისა და უადგილობის“ პასკვილმა მხოლოდ ზიანი მიაყენა ყოველივე იმას, რაც დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისთვის ბრძოლის სახელით კეთდებოდა.

ამიტომ გინებითა და ნიოკით კი არ ავიკლოთ წარსული, რომელზეც უარის თქმა, როგორც ილია ამბობს: „მომასწავებელია ერის სულით და ხორციით მოშლისა, დარღვევისა და მთლად წარწყმედისასაც“ (ილია ჭავჭავაძე, იქვე, გვ. 165), არამედ გვახსოვდეს „თავურმდგენი“ ჩვენი კოლხ-იბერული მოდგმისა, მისი ერისა, კულტურისა, რწმენისა. ვესწრაფოთ მის „ქმედით განფენას“ ჭეშმარიტად კულტუროსან სამყაროში. ამით მოვიპოვებთ, უფრო სწორად, აღვადგენთ იმ კონტაქტს, რომელიც როგორც მატერიალური კულტურის, ასევე სულიერ-შემეცნებითი თვალსაზრისით აკავშირებს ჩვენი მოდგმის გენოკულტურას მონინავე ცივილიზაციებთან. მაშინ აშკარად გამოჩნდება, რომ არც ერია ოდენ ტრაგიკული და არც მისი კულტურა.

* * *

ქართული მოდგმის პერიოდული ისტორიული ტრაგიზმი მაღალკულტურულობის ერთი დამახასიათებელი ნიშანთაგანია. საერთოდაც, ის თავისთავადობისთვის, თავისუფლებისთვის, ღირსეულად ცხოვრებისთვის ბრძოლის **ხასიათში მოცემულობის** გამოხატულებაა. მაგრამ, მთლიანობაში, არ შეიძლება ერის არსებობის საზრისი ტრაგიკულობა იყოს, მაშინ ისიც უნდა დაგვეშვა, რომ ერი კომიკურია, თუმცა მგონი ამასაც უშვებს ფილოსოფია, როცა შემოგვთავაზა აბსურდული – „მხიარული ტრაგიკულობა“, როგორც ერის ხასიათის განმსაზღვრელი ცნება.

მაგრამ თუ მაინც დავუშვებთ ასეთ მიმართებას გენოკულტურასთან დაკავ-

შირებით, ტრაგიკულია და კომედიურის გააზრებას ერის არსობაში, მაშინ ის უნდა განვსაჯოთ მათი ლიტერატურულ-შემოქმედებითი წარმოდგენების კონტექსტში, რათა დავრწმუნდეთ, რომ ქართველი თავისი პერიოდული ტრაგიკულობით „უადგილოდ“ კი არ უნდა იყოს „თანამედროვე სამყაროში“, არამედ ის ერთ-ერთი უნივერსალური ფენომენთაგანია თავისი ამ ტრაგიკული ბედით.

ვოლტერი ასე ხსნის ტრაგიკულია და კომიკურის საზრისმომცველობას: ტრაგედიაში საქმე გვაქვს მაღალ ვნებებთან, საგმირო გზნებებთან, მითებიდან თუ ისტორიიდან მომდინარე დასაშვებ შესაბამისობებთან თუ შეუსაბამობებთან. ამიტომ ოიდიპოსი, ელექტრა ისევე მიეკუთვნებიან ესპანელებს, ინგლისელებს, ჩვენ (ფრანგებს, მ. ზ.), როგორც ბერძნებს, და იქვე აგრძელებს: მაგრამ კარგი კომედია – ეს ცოცხალი სურათია ნაციის სასაცილო მხარისა (თვისებებისა – მ. ზ.). ამიტომ, თუ ზედმიწევნით სიღრმისეულად არ იცნობთ ამ ერს, თქვენ ვერ შეძლებთ იმსჯელოთ ამ სურათებზე, ვინაიდან ვერ აღიქვამთ მის დახვეწილობას, სიმახვილეს აზრისას, ქარაგმას – გადაკვრით ლაპარაკს, თვით გადაკრულ სიტყვას თუ საკითხთა სიმწვავესა და საჭირობოროტობას.

მაშასადამე, ტრაგედია უნივერსალური, ზოგადსაკაცობრიო ფენომენია როგორც ლიტერატურაში, ასევე ისტორიასა თუ რეალურ ცხოვრებაში. ამიტომ რაღა ამ ჩვენს ტრაგიკულობას ვერ გაუგო რამე ამ მაღალინტელექტუალურმა თანამედროვეობამ და დაგვტოვა „უადგილოდ“?!

სხვა სიბრტყეზე დგას კომედიურობა, ის წმინდად ეროვნული თავისებურებების გამოხატულებაა მიჩნეული; შესაბამისად, მისი სრულფასოვანი გაგება გარეშეთაგან მოითხოვს ამ ერის ხასიათის, მისი ფსიქოკულტურული ნყოფის სიღრმისეულ ცოდნას. ამიტომ ჩვენი წამყვანების (ლექტორების) ნუხილი, რომ გერმანელ მთარგმნელებს დიდი წვალებით აღუძრეს ინტერესი „სამანიშვილის დედინაცვლისადმი“, ამ კანონზომიერებით არის განპირობებული ის გარემოება, რომ მას ასე ძნელად სწვდებიან „გარეშენი“, იმის მაჩვენებლად უნდა აღვიქვათ, რომ დ. კლდიაშვილის ეს ნაწარმოები „კარგი კომედია“ ყოფილა, ე. ი. ეროვნული დახვეწილობის, გონის სიმახვილის, ცხოვრებისეულ სიმწვავეთა დამტყვი.

ამდენად, როგორც ყოველი „კლასიკური“ მოდემისტვის, ქართველი ეთნოსისთვისაც „ტრაგიკულისა“ და „კომიკურის“ განცდა წარმოადგენს მისი ნაციონალური არსებობის ერთ-ერთ ნიშანს და არა მისი არსებობის წეს-ბუნებას. ამიტომ მამარდაშვილის მიერ აქსიომად განსაზღვრული „ტრაგიკული ერი“ „ტრაგიკული კულტურით“, თუნდაც რეზუსული „მხიარული ტრაგედიით“, ეროვნული ნიჭის დეველვირებულობის მინიშნებაა. ეს სრული უარყოფაა ეროვნული „გენიისა ვითარც თვისებისა“ (გრ. რობაქიძე), რაც იმის ნიშანია, რომ, როგორც რობაქიძე გვაფრთხილებდა, ჩვენს ეროვნულ გენიას დაფერვლის საფრთხე კარს მოსდგომია, ვინაიდან მას მოვლა მოჰკლებია. მიზეზი

ამისა ისაა, რომ უარი ეთქვა ხრტილს ქართული ბუნებისას „გაახარე-გაიხარე“, დაგმობილ იქნა თემა: „შეუწყვე ხელი სხვის „ზრდას“, რათა ამით თვითონ იზრდებოდე“.

* * *

მამარდაშვილისტა მიერ მიზანში იქნა ამოღებული ქართული ხასიათის ერთი უმთავრესი ნიშანი: რომ „არცერთს ერს... არ ძალუძს ისეთი სისრულით იყვეს „ერთგული“, თავდადებული მეორისთვის, სხვისთვის, როგორც ქართველს; უკანასკნელი მსახურია მოყვასისა, „მსახური“, ამ სიტყვის უკეთილშობილესი მნიშვნელობით“ (გრ. რობაქიძე, იქვე, გვ. 23).

სწორედ რომ ამ თვისებების ამოქმედებით გახდა შესაძლებელი ქართველი ხალხის დიდი ნაწილის კონსოლიდირება ბოროტების იმპერიასთან ბრძოლაში. მიღწეულ იქნა სასწაულებრივი გამარჯვება. მთელი სამყაროს გასაოცრად, **კომუნისტურმა ერთპარტიულმა სისტემამ**, რომელიც მაშინ შიშის ზარს სცემდა მსოფლიო დემოკრატიას, აქ იწვინა პირველი, როგორც აღმოჩნდა, მთელი სისტემისთვის გამანადგურებელი დარტყმა.

რობაქიძის პერიფრაზით თუ ვიტყვით, ქართველის „მე“ გასხვიოსნდა „შენ“-ში, მოქმედებაში მოვიდა ხრტილი ქართული ბუნებისა, მან ამ გამარჯვებით „გაახარა“ და იმედი ჩაუსახა ყველა იმათ, ვინც იბრძოდა ერთპარტიული დიქტატის წინააღმდეგ. ამით მოქმედებაში მოვიდა უკეთილშობილესი მეორე ნიშანიც: შეუწყვე ხელი სხვის ზრდას... მაგრამ უმთავრესი მანაც ის იყო, რომ თავისუფალ ერთა მაგალითზე თვითონ ესწავლა და განეგრძო „ზრდა“, რათა დაეკავებინა თავისი კუთვნილი ადგილი თანამედროვე სამყაროში. მაგრამ ვინ გაცალა, ფილოსოფოსმა დიდის რიხით გამოგვიცხადა, როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ: „თავს ქართველად ვგრძნობ, მაშასადამე, არქაული და უადგილო ვარ თანამედროვე სამყაროში“. ასე **„აგრესიული უმეცრებით“** შემოგვიტყის.

უბედურება ის არის, რომ, როგორც ილია ბრძანებდა: „გონიობა, თუ სადავე მიეუშვით, უფრო შორსაც წავა ხოლმე“ და ასეც მოხდა. ამ ფანტასტიკური კონსოლიდირებისა და დიდი გამარჯვების შემდეგ, როცა მოხდა „მე“-ს გასხვიოსნება „შენ“-ში, ამუშავდა „გაახარე-გაიხარეს“ წმინდად ეროვნული იდეა, მაშინ ამ „ქართველმა და ფილოსოფოსმა“, როგორც თვითონ უწოდებდა თავის თავს, ყოველივე ეს კერპის ყოლის მოთხოვნილებად შერაცხა, შესაბამისად, იმ წარმატებაზე, რასაც ხალხმა მიაღწია – კომპარტიის დიქტატის დამარცხებაზე თქვა, „ერის გადაგვარებას მოასწავებს“. ხოლო 1990 წლის 28 ოქტომბრის არჩევნებში ბრწყინვალე გამარჯვების დაახლოებით ერთი კვირის თავზე ის ამ წარმატებას ასე აფასებდა: **„გაპყეფო კომპარტიას რა ბედენაა“**; ამ დიდი გამარჯვების მომპოვებელ ხალხზე კი წერდა: ის აყოლილია მავნე ჩვევებს, ყალბ პატრიოტიზმს. **უკიდურესობამდე ჩამორჩენილი,**

საკუთარ თავზე შეყვარებული, ამპარტავანი; მათი რწმენით: ყველაზე კარგები, ჭკვიანები, ლამაზები არიან და სხვა კიდევ უფრო უარესი“ რამეები... ქართველმა ერმა ჯერ უნდა ყურადღებით შეხედოს საკუთარ თავს სარკეში, შერცხვეს ტრაბახის და უსაქმურობის, თავისი მონური რეაქციებისა და სტერეოტიპების, შერცხვეს საკუთარი მკვდრების“ და ა. შ. (მ. მამარდაშვილი, კრებ., გვ.101), ე. ი. 170 წლის განმავლობაში რაც სისაძაგლე გამოუგონია ქართველი მოდგმის წინააღმდეგ რუსის შოვინისტურ გონს, ყველაფერს ერთად მოუყარა თავი ამ „**კრიზისში მყოფმა ქუამ**“ და ერს რისხვად დაატყდა თავზე. ასე მიულოცა ერთპარტიული დიქტატის დამარცხება მან ხალხს.

საყურადღებოა ის, რომ საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ მიმართული პასკვილის ეს უპრეცედენტო ნიმუში, 1991 წლის 22-23 დეკემბერს, რუსულ-ქართული რევანშისტული პუტჩის დაწყების დღეს, დაწერიდან ერთი წლის შემდეგ, გამოაქვეყნეს გაზეთ „მამულში“ და სინამდვილეში ის გახდა პუტჩისტური ალიანსის სამოქმედო პროგრამა. ამიტომაც პუტჩისტურმა „მთავრობამ“ მას ძეგლი აუგო იმელის კარებთან.

უფრო ადრე, პრეზიდენტის არჩევნებამდე, ის წერდა: „სოციალური გამოკვლევების მიხედვით, ქართველი ხალხის უმრავლესობას პრეზიდენტად ზვიად გამსახურდიას არჩევა სურს. თუ ეს მოხდება, მე იძულებული ვიქნები ჩემი ხალხის წინააღმდეგ წავიდე. არ მინდა დავიჯერო, რომ ეს შეიძლება მოხდეს“ (იქვე, გვ.100). ასეთი იყო ერის „ინფექციური ნაწილის“ იდეოლოგია, რომელიც სახელმძღვანელო პროგრამად იქცა პოსტპუტჩისტურ ეპოქაში და დღემდე ხრავს ჩვენს ანმყოს, რომელმაც უნდა მოჰფინოს ნათელი იმ დიად ბრძოლას, რომელმაც შეგვაძლებინა ალგვედგინა საუკუნეობით დაკარგული თავისუფლება და დამოუკიდებლობა.

მაგრამ ყველაზე დიდი სამინელება ისაა, რომ გეგმაზომიერად ანადგურებენ ერის არსებობის გენეტიკურ კოდს: „გაახარე-გაიხარეს“. სოციუმი, უფრო ფსევდოსოციუმი მოიცვა სიცარიელემ; მის „**კრიზისულ გონს**“ არაფერი უკვირს. მისთვის „არარაობად“ გადაქცევა ბუნებრივ მოვლენად იქცა; იგი ამ შეურაცხმყოფელი ყოფის მიმართ გულგრილი გახდა, შიშით შეჰყურებს ანმყოს და ა. შ. აი, ეს მოუტანა ხალხს ამ ფილოსოფიამ.

ამ ფსევდოინტელექტუალურმა ფილოსოფიამ მთლიანად გამოშიგნა გრიგოლ რობაქიძისეული **ჰუმანური იდეა** ქართველის შინაგანი არსისა, რომელსაც გამარჯვების პროგრამად სახავდა ზვიად გამსახურდია: ის 9 აპრილისადმი მიძღვნილ სიტყვაში ამბობდა: „**ასეთი იყო საქართველოს ისტორია, ეს იყო ეკლიანი გზით სვლა ჭეშმარიტებისკენ, საღმრთო სიყვარულისკენ, საქართველოს გაზეკლიანი გზა ქრისტეს ჯვარცმისა, დაფლვისა და გარდაუვალი აღდგომისა. ამ დღეს დიდი დაფიქრება გემართებს, დიდი ურთიერთსიყვარული, დიდი პატიება, მიტევება, რამეთუ არ არის კაცი, რომელიც ცხონდეს და არ სცოდოს. გახვედით ამ მძიმე გზას, რომელიც გველოდება და მოითხოვს ჩვენგან დიდ დარაზმულობას, შრომას, ურთიერთგატანას ამ უდიადეს**

ჟამს“ (ზვიად გამსახურდია, ტ. III, გვ. 16, თბ. 2013 წ.). ასეთი იყო თავისუფლებისთვის მებრძოლი ერის გულისწადილი საპირისპიროდ მამარდაშვილისა და „წითელი ინტელიგენციისა“.

თუ მათ ისტორიის თეორიის თვალსაზრისით შევფასებთ, მაშინ საკითხი დგება „ისტორიული პესიმიზმისა“ და „ისტორიული ოპტიმიზმის“ თვალსაზრისით, მესამე გზა ანმყოს ისტორიული გააზრებისა, უბრალოდ, არ არსებობს.

რობაქიძისეულმა გენოკულტურული ოპტიმიზმის მობილიზებამ მიგვიყვანა დიდ გამარჯვებამდე. მამარდაშვილისეულმა „დაცემული გონის“ პესიმიზმმა კი გააცამტვერა ეს წარმატება და დღემდე ასამარებს გამარჯვებულების ოპტიმიზმს. თუ ჰაიდეგერის მოსაზრებას მივუსადაგებთ ჩვენში ჩანერგილ ამ პესიმისტურ სასოწარკვეთას, დავინახავთ, რომ ხალხს ეშუქრება უკანასკნელ გონითაღლთა დაკარგვა, მაშასადამე, ძნელი ხდება „ანმყოს ლაბირინთებში ორიენტირება“.

* * *

ვოლტერს, პასკალის მაქსიმათა კრიტიკისას, ერთი ასეთი მაგალითი მოჰყავს: თუ რომელიმე მოძღვარი კათედრიდან ფრანგებს ეტყვის: „თქვენ ბიწიერნი ხართ; უწესონი და უგულონი; თქვენ განადგურდით გოხმტედთან და რამილთან, იმიტომ რომ ვერ შეძელით თავის დაცვა, – მას ქვებით ჩაქოლავენ“ (ვოლტერი, გვ. 198). თუნდაც ზედაპირული შედარებაც კი ნათელს ხდის, რომ მამარდაშვილის მიერ დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლი ხალხის პირველი ბრწყინვალე გამარჯვებების პროცესში ნაქადაგები ათასჯერ უფრო მკაცრი და აუტანელია. მასზე რეაქცია კი ეფემერული იყო. დღეს კი **მის „ინფექციური ტვინის“ წაყოფი ევროპასოფობის წყაროდაა გამოცხადებული.**

ამდენად, „კრიზისული ცნობიერების“ ამ საძაგელმა განაზრებებმა, რომლის მსგავსი რამეებისთვის ევროპის დიდ ერებშიც კი თურმე ჩაქოლვას ვერ აიცდენდი, ჩვენში ნოყიერი ნიადაგი პოვა; კომპარტიული და „წითელი ინტელიგენციის“ რევანშისტული ნარჩენების სახით, მათ შეუერთდა დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისთვის მებრძოლთა ჯერაც მოუმწიფებელი მერყევი ნაწილი, გასამხედროებული კრიმინალური ჯგუფების თანხლებით, რომლებიც საბჭოური ნომენკლატურის ხელოვნურ თანამგზავრებს წარმოადგენენ. ეს პუტჩისტური ალიანსი ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ ანგრევს ეროვნულ იდეოლოგიაზე გამართულ საზოგადოებრივ ურთიერთობას, აგებულს რობაქიძის მაქსიმაზე: შეუწყვე ხელი სხვის „ზრდას“, რათა ამით თვითონ „იზრდებოდე“. ის ჩაანაცვლეს მამარდაშვილის ავადმყოფური განაზრებებით, რომ ბუნებრივად ქართველები საზოგადოებრივი სივრცისგან გამოცალკეებულები, ხალხის ინტერესებისადმი ზურგმექცეულნი, „ყველა თავთავისთვის“ არის. თურმე მისი სიხარული, გამოწვეული ბრძოლითა და სისხლით მოპოვებული გამარჯვებით, არაკანონიერი იყო. ჯერაც ფეხმოუკიდებელი დამოუკიდებლობის ფონზე მოაწყვეს კრიმინალური პუტჩი და დაამყარეს მა-

მარდაშვილისეული თეორიის შესაბამისი საზოგადოებრივი წესი „ყველა თავისთვის“. გამეფდა სრული უკანონობა, ანარქია და ქაოსი; ზედმინვენით აღსრულდა მამარდაშვილის კრიზისული გონის გააზრებანი.

დემოკრატიისა და „მედასავლეთობის“ ნიღბით შექმნეს ისეთი პლატფორმა, რომელიც სახალხო რევოლუციამაც ვერ დაანგრია. ეს ცრუიდეოლოგიური „სახელმწიფოებრივი მსოფლმხედველობა“ მთლიანად აგებულია მამარდაშვილისტურ-იანუსურ ორსახოვანებაზე, წმინდად რუსულ „ობშჩაკურ“, გარდაქმნილ „დემოკრატიზმზე“ – ერთი მხრივ; მეორე მხრივ კი – ყალბი პროდასავლურობით შენიღბულ ფსევდოლიბერალიზმზე.

ამ პროცესში სრულად განხორციელდა „თანაარსებობის დიალექტიკა“. ისინი ფეხანყობით უტევენ ჩვენი ხასიათიდან მომდინარე ჭეშმარიტ ეროვნულ ინტერესებს. ამ ე. წ. **ფილოსოფიურმა განაზრებებმა მთლიანად წაბილწეს ეროვნული ხასიათის ზნეობრივი ნაწილი, ეროვნული ნიადაგი გამოაცალა გენოკულტურაზე აგებულ ამ იდეას.**

მთელი ჩვენი ცხოვრება ერთ დიდ ტყუილად იქცა.

მხოლოდ: ტყუილი... ტყუილი და კიდევ ტყუილი!

ამდენად, უარყოფილ იქნა რობაქიძისეული სიბრძნე, რომელიც ფორმულაში „გაახარე-გაიხარე“ „სიყვარულსა და წრფელ გულს გულისხმობდა“. ქართული მოდემის ხასიათის ეს მთავარი არსი წარმოადგენდა თავისუფლებისა და ჭეშმარიტი დემოკრატიისთვის ბრძოლაში გამარჯვების გარანტიას. სწორედ მას შეუტიეს ფილოსოფოსმა და მისმა დასმა (თანამზრახველებმა). ასე აღმოჩნდა ხალხი სიბრძნისა და სიბრძნის სხვადასხვა სივრცეში. სიბრძნეით შეპყრობილი ორივე ხელით უარყოფენ ქართული არსების ხორცმუსხმულობას, მასში დაუშრეტელი ნაციონალური ენერჯის მოცემულობასა და გამომსახველობას. ისინი ცდილობენ, ახლებურად ააღორძინონ მამარდაშვილის „ჩაქოლვის ღირსი“ ნაქადაგარი. მისი გავლენა იგრძნობოდა ამ ლექციამიც.

* * *

დღეს სიცრუისა და ორპირობის დალი ასვია მთელ ჩვენს ცხოვრებას. მასში გარკვევა ძალზე ძნელია ახალი თაობისთვის; ამიტომ სჭირდება ღრმა დაკვირვება ყოველ სიტყვას, მიმართულს ახალგაზრდული (საგანმანათლებლო) აუდიტორიისადმი, რაგინდ არაკეთილი მიზნით იყოს ის თქმული. ერთია პიროვნული პატიოსნება და ბუნებრივი გულწრფელობა და მეორე – რა სოციალურ-კულტურულ გარემოში მოხდა ამ ბუნებრივი პატიოსანი „მე“-ს ხელოვნური (კულტურულ-საგანმანათლებლო) პროცესების გავლენით განსწავლულობა. თუ ის არასწორად, არამართებულად წარიმართა, ბუნებრივად ჩამოქნილი ეს „პატიოსნება“ უფრო დამანგრეველი ხდება, ვიდრე უსინდისოთა ამკარა და ღია ცრუპენტელობა. დღევანდელი ვითარებიდან გამომდინარე, ის შეიძლება უსიმპტომო კორონავირუსს შევადაროთ, რომელიც, თუ არ აღმოაჩინე და არ უმკურნალე, აუცილებლად პანდემიად გადაიქცევა. ამ „აპოკალიფსური გონების“

ნაყოფის პანდემიად ქცევისა და მთელი ჩვენი ჯანსაღი სააზროვნო სივრცის ხანგრძლივად დაავადების საშიშროების წინაშე ვდგავართ.

ისე გამოდის, როგორც ერთ დასავლელ მწერალს უთქვამს: სიგიჟე არ არსებობს ან ყველანი გიჟები ვართ. კაცობრიობას რა დიაგნოზს დაუსვამენ, ეს სხვა საკითხია, მაგრამ ის, რაც ჩვენში მოხდა და ხდება, ამას სიგიჟე უნდა ეწოდოს – ეს ფაქტია. ამ ესე-პამფლეტის დაწერის მოთხოვნილება სწორედ ამ დაინფიცირებული გონების მიერ მთელი ჩვენი ეროვნული სააზროვნო სივრცის ხანგრძლივად მოწამელის საშიშროებამ განაპირობა, როგორმე უნდა გამოვიდეთ ამ ჩიხიდან, რათა ყველა ერთად არ გაგვიჟდეთ...

P.S.

პოლ ვალერი წერდა: ყოველთვის შეიძლება ვამტიციოთ, რომ თუ ქმნილება არ იძირება, მაშინ ის ძალიან ცოტათი ჰგავს იმას, რაც ავტორმა მისი აზრით დაუტოვა შთამომავლობას (პოლ. ვალერი, გვ. 48). ავტორისა და მისი შემოქმედების ურთიერთმიმართების შესახებ კ. გამსახურდია კი ამბობდა: „ყოველმა შემოქმედმა უნდა შეიგნოს, რომ ავტორის ქმნილება უკანასკნელი კორექტურის შემდეგ მას აღარ ეკუთვნის (კ. გამსახურდია, ტ. VI, გვ. 606, თბ., 1963წ.). ერთიც და მეორეც არის მითითება იმაზე, რომ ნაწარმოების ნამდვილი სიცოცხლე, შეიძლება უკვდავებაც კი, მაშინ იწყება, როცა მკითხველნი (თაობები) მასში (მათში) დაიწყებენ იმ საიდუმლოთა ამოხსნას (შეგრძნებას), რაც ავტორთა პირველგააზრებისა და პირველმიზნის მიღმა მუდამ მოიძიება მაღალშემოქმედებით ნაწარმოებში. ამიტომაცაა, რომ ეს ქმნილებები უკანასკნელი კორექტურის შემდეგ ავტორებს არ ეკუთვნიან, ან კიდევ, ცოტათი ჰგვანან იმას, რაც ავტორმა დაგვიტოვა. ისინი ხალხის გულში იდებენ ბინას; განსაკუთრებულად ამაღლებულნი ერწყმიან მათ გენოკულტურულ არსებას; გარდატყდებიან ფსიქოზნეობრივ პრიზმაში და ერის ნიჭით გასხივოსნებულნი გადაეცემიან შთამომავლობას. ამ პერმანენტულ „გადაცემას“ „მე“-დან „შენ“-ში, – ვალერი შემოქმედების დღეგრძელობას უწოდებს. მისი თქმით, „ნაწარმოები ცოცხლობს მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც შეუძლია სულ სხვა რამედ ჩანდეს და არა იმად, რადაც ის შექმნა ავტორმა“ (იქვე).

ამდენად, კლასიკურ ნაწარმოებთა ახლებურად წაკითხვა და გააზრება უნდა ხდებოდეს არა ძველის „რევიზირების“ მიზნით (იმ ძველში მოცემულმა გასაკრიტიკებელმა თავისი დრო მოჭამა), არამედ იმ დაფარულის ძიებისთვის, რომელსაც ეს შედეგები ინახავენ თავიანთ წიაღში და რომელთა არსებობა „ძალიან დიდხანს აზრდაც არ მოუვა ვინმეს“. აი, სად არის ასპარეზი კლასიკოსთა დიადი შემოქმედების თანამედროვეობის მოთხოვნათა თვალთახედვით წაკითხვისა და გააზრებისთვის, „იმ სულ სხვა რამის აღმოჩენისთვის“, რაც თქვენამდე აზრდაც არ მოსვლია ვინმეს.

ძველ წარმოდგენებსა და „ამოხსნილ“ საიდუმლოებებს იმისთვის ვეხებით, რომ მათი მეოხებით მივიღოთ ახალი „ამონახსნები“. მაგრამ თუ ამ უც-

ნობის ამოხსნის პროცესში ძველ ფორმულებსა და თეორიებს არასწორად გამოვიყენებთ, ვერასდროს მივიღებთ სწორ პასუხს, როგორც ამ ტელელექციის დროს მოუვიდათ ლექტორ-წამყვანებს. მით უმეტეს, ამას ნუ გადავებრალებთ ძველ განსაზღვრებებსა და აქსიომებს, რომლის არსშიც ვერ ვწვდებით; კიდევ უფრო უარესი, თუკი არც არასოდეს გვიცდია მათი შესწავლა და სიღრმისეულად გაგება.

ამდენად, დავით კლდიაშვილის შემოქმედებისთვის „ხელის შეშველება“, მისი რალაც ეფემერული მტრებისგან დაცვა, ქართულ კულტურულ სივრცეში მისი ღვაწლის დაუფასებლობის მტკიცებულება ამ „ძველი ფორმულების“ არასწორად გამოყენების შემდეგია.

კონსტანტინე გამსახურდია თავისი შემოქმედების ზოგიერთ გზაბნეულ კრიტიკოსთ მიმართავდა: „თუ ჩემ ცხენს შეშველება დასჭირდა, დე, იგი ნურც მისულა ჰელემდისო“ (იქვე), ასევე, ახალი თაობის მკითხველ თუ ძველი თაობის „გამოსწორებულ“ გადამკითხველ „რევიზიონისტ“, რომელთაც მიზნად დაუსახავთ კლასიკოსთა შემოქმედების „თანამედროვე“ კონტექსტით გააზრება, უნდა შევხსენოთ ეს მითითება, რომ ამ კლასიკოსთ არ სჭირდებათ ხელის შეშველება. ისინი არ არიან ფერდებჩაცვივრულ ჯაგლაგ ცხენებზე ამხედრებულნი, როგორც თანამედროვე კრიზისული ცნობიერების მატარებელ „ინტელექტუალთა“ უმრავლესობა. მათი „მერნები“ მუდამ აჩენენ ნათელ კვალს საკუთარი ქვეყნისა და ხალხის ცხოვრებასა და ბედისწერაში. ამ თვალსაზრისით, ქართული ტერატურის ისტორიაში იშვიათად მოიძებნება დავით კლდიაშვილზე უფრო „განებივრებული“ ავტორი. მას ხალხის სიყვარული არც სიცოცხლეში დაჰკლებია და არც შემდეგ, ამიტომ მისთვის ხელის შეშველება, ჩვენში დასავლური დემოკრატიის სიმბოლოდ გამოყვანა, მის დაუფასებლობაზე წუწუნი ისეთივე კრიზისული ცნობიერების შედეგია, როგორც მამარდაშვილის პოლიტიფილოსოფიის „შედეგები“.

მიუხედავად ზემოთ თქმულისა, ამ ესეს მიზანს არ შეადგენდა კონკრეტული შემოქმედებითი აქტის კრიტიკა. მოცემულ შემთხვევაში „არტარეას“ ამ ლექციაში, უარყოფით-ცნობიერ პლანს იქით, იმდენი პრაქტიკული სიკეთე ჩანდა, რომ არა ზოგადად დამლუპველად საშიში ფსევდოიდეური განააზრების გავლენის ანარეკლები. ჩვენ მას ალბათ არც გავიხდით ფონად, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ასეთი „შეხლა-შემოხლით“ (კ. გამსახურდია) უნდა იარსებოს ეროვნულმა შემოქმედებითმა კულტურამ, ზოგადად, სულეირმა სამყარომ, სხვანაირად ცნობიერების ეს კრიზისი სამარეში ჩაგვიტანს.

* * *

კონსტანტინე გამსახურდია თავის „ავტორისეულ რეპლიკებში“ წერს: „დავა აცხოველებს ლიტერატურას საერთოდ, აღრმავებს შემოქმედებისადმი ინტერესს, „ის ქმნილებანი, რომელნიც მძაფრ რეაგირებას არ ინვევენ, რო-

მელთაც ერთობლივი მოწონებით მიიღებენ, ერთობლივ დავინწყებას მიეცემი-
ან ხშირად“ (იქვე, გვ. 606). ავტორი ამ „მძაფრი რეაგირების“ და განეევ-გამო-
წვეის მაგალითებს გვახსენებს გენიალური შემოქმედთა ცხოვრებიდან, რომ-
ლებიც ზოგჯერ საუკუნეებსაც გადასწვდებოდა ხოლმე (ფლობერი, სტენდა-
ლი, ლევ ტოლსტოი, ბაირონი და ა. შ.), თავის საყვარელ გენიაზე კი იტყვის:
„გოეთეს „პოეზია და სინამდვილე“ არის ... კრიტიკასთან ფარეკაობაო“ (იქ-
ვე). ყოველივე ეს გარდაუვლად თანმდევი პროცესია შემოქმედებითი ღვაწე-
ბისა. შილერი მოუწოდებდა მწერალს: ნიგნს დანერ თუ არა, მდუმარედ გა-
დაისროლე შენთვის უცნობი სამყაროს ოკეანეშიო.

სამწუხაროდ, დღევანდელი კრიზისული ცნობიერებისთვის დამახასიათე-
ბელია ის, რომ ყოველი „დანიტერესებული“ სუბიექტი, ამ დიად კლასიკაში თუ,
ზოგადად, ისტორიაში ეძებს იმას, რაც მას სურს. ეს სურვილი კიდევ წარმოშვა
„კაცობრიობის ინფექციური ნაწილის“ ავადმყოფურმა მისწრაფებებმა. ეს უვი-
ცობით გათანგული ქკუა შეპყრობილია აპოკალიფსური შიშით საკუთარ რაცი-
ონალისტურ ქმედებათა ნაყოფისადმი. „ეს შიში იმდენად ძლიერია, რომ ადამი-
ანი მოწინებით იხდის ქუდს არარაობის წინაშე“ (ე. ტრიოლე).

არარაობის წინაშე ქუდის მოხდად გვეჩვენება რობაქიძისეული ქართული
ხასიათის უდიდეს მგზნებარებაზე – „გაახარე-გაიხარე“ – უარის თქმა და იმ-
პერიისეული კრიზისული ცნობიერების გამონაგონთა მისადაგება ქართველი
ერის ბუნებისადმი, რომელიც, რობაქიძისვე თქმით, „თავმომწონეა და აქვს
კიდევ უფლება თავმომწონებისა“, როგორც ეს გააკეთა ფილოსოფოსმა და რა-
საც მოჰყვა ყოველგვარი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი არსისგან დაცლილი
კულტურის „სიცოცხლის მრუდის“ სასიკვდილოდ დაქანება, რასის მარადჟა-
მულ კულტუროგენურ მოცემულობათა დაქვეითება.

* * *

რაც შეეხება დავით კლდიაშვილის შემოქმედების „არტარეას“ ლექციის
ფონზე გააზრებას, მათში მყარად დანერგილი სოციალური და მორალური
მოტივების იქით ახალი, ნაციონალური იდენტურობის შენარჩუნებისთვის
ბრძოლის საკითხების გამოყოფა გახდა შესაძლებელი.

რაციონალური კრიტიკის მოცემულობათა გვერდით ირაციონალურ-ფი-
ლოსოფიური გააზრებების წინ წამოწევით ეროვნული თავისუფლებისთვის
ბრძოლის თვალში საცემი შტრიხები გამოიკვეთა. ე. ი. იმის მოძიება გახდა
შესაძლებელი, რაც „ძალიან ცოტათი ჰგავს იმას, რაც ავტორმა დაუტოვა
შთამომავლობას“.

„ესე – უპირველესად ცდას ნიშნავს“, – წერდა კ. გამსახურდია. ჩვენი პა-
ტარა ნარკვევიც ცდაა იმისა, რომ დ. კლდიაშვილის ნაწარმოების თანამედ-
როვე „ზეპოსტმოდერნისტული კრიტიკის“ გააზრების ფონზე აგვესახა ჩვენი
თანამედროვეობის (დამოუკიდებელი ქვეყნის) სტაგნაციაში მყოფი კრიზი-
სული ცნობიერებისთვის დამახასიათებელი სუბიექტური ავი და კარგი.

სარჩევი

წინასიტყვაობა3

თავი I

რეპლიკა „არტარას“ ერთ ტელელექციაზე7

1. რეპლიკის წინასიტყვაობა
2. როიალისტი ბალზაკი და დემოკრატი კლდიაშვილი12
3. სისასტიკის სიყვარული18

თავი II

ეგზისტენციალური გადარჩენისათვის
ბრძოლის საზრისი დავით კლდიაშვილის
შემოქმედებაში

4. აპრიორულად გაცხადებული „ბრალდებები“22
5. ხალხის საუბარს მიყურადებული მწერალი24
6. „ზედმეტი ადამიანები“ თუ ზნეობის სადარაჯოზე
მდგარი გმირები?!26
7. კლდიაშვილის შემოქმედების საზრისმატარებელი
შტრიხები.....27
8. ცხოვრების სარკე31
9. ქვეყნის გულისთქმის შემეცნება34
10. მწერალი „ახირებულ გმირთა“ წრეში36
11. კლდიაშვილის გმირთა ყოველდღიური რუტინიდან
„ამოყვანაზე“38
12. „ახირებულობის“ ბუნება40
13. ქართული ხასიათის ბუნებისთვის49
14. გაცვეთილი კლასობრივი ეტიკეტი.....51
15. მეთოდური შენიშვნა კვლევის პროცესისადმი.....53
16. რაციონალურ კონტექსტის მიღმა არსებულის
ახსნისთვის54
17. მღუმარე კაროჟნა და გარინდებული საქართველო60

18.	ეგზისტენციალური გადარჩენის გზის ძიება	62
19.	ზნეობის ამბიონიდან მომდინარე მოვალეობის შეგრძნება	67
20.	ნებელობის საკითხზე... ..	71
21.	„დუმილისა“ და „ლაპარაკის“ ფილოსოფია.....	75
22.	ბედისწერით შეკრული ერთობა	78
23.	უცნაური აზრების იდაღო და ახირებული ხასიათის აზნაური	84
24.	მწერლის ცხოვრებისეული ეპიზოდების მისტიური გააზრება	88

თავი III.

მწერალი საკუთარი შემოქმედების „ბედზე“

25.	გმირთა გაუბედურების წყაროზე.....	92
26.	ავტორი თავისი ლიტერატურული შემოქმედების დაფასებაზე.....	94
27.	მწერლის მსოფლმხედველობის ფორმირების გზა	97
27.	კლდიაშვილის შემოქმედება მისი თანამედროვეთა შეფასებით.....	100
29.	დროსა და სივრცეს აცდენილი ჭკუის სწავლა	103

თავი IV.

„წვდით ცოცხალ ფესვებს საქართველოსას“

30.	„მე – შენის“ მიმოქცევის დარღვევა.....	106
31.	ორი შეხედულება ქართველთა ბუნებაზე	108
32.	ასი წლის შემდეგ „გაცოცხლებული“ იდეა	109
33.	გარდასაქმნელი რა მჭირს.....	112
34.	აბსურდულობათა მთელი გამა	114

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჯორჯიაძის ქ. №4. ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

ISBN 978-9941-33-214-2

9 789941 332142